

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
619
20/9/04

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
“ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ”**

**ΘΕΜΑ: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
“ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ”**

**ΕΠΙΒΛΕΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ**

**Φοιτήτρια: Τατιάνα Γκοντούριβα
Α.Μ.: 1209 MD 60**

Πίνακας περιεχομένων

1. Πρόλογος.....	1
2. Εισαγωγή.....	1

Μέρος Α'

Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης διεθνούς οικονομίας

3. Θεωρητικές προσεγγίσεις του διεθνούς συστήματος.....	2
4. Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης διεθνούς οικονομίας.....	5
5. Παγκόσμια οικονομία και η διακυβέρνησή της.....	8
5.1 Κανόνας του χρυσού.....	8
5.2 Bretton Woods.....	9
5.3 Η άνοδος του φιλελευθερισμού.....	15

Μέρος Β'

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς δραστηριότητες

6.1 Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.....	17
6.2 Η θεωρία του Heckscher- Ohlin.....	18
6.3 Η θεωρία του “ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος”.....	19
6.4 Η θεωρία “στρατηγικού εμπορίου”.....	19
7. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς δραστηριότητες τους.....	21
7.1 Ο ορισμός, τα βασικά χαρακτηριστικά και η οργανωτική δομή των πολυεθνικών επιχειρήσεων.....	21
7.2 Θεωρίες της δημιουργίας των πολυεθνικών επιχειρήσεων.....	27
7.3 Μορφές ένταξης των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά.....	32
7.4 Τα κίνητρα των πολυεθνικών επιχειρήσεων.....	33
7.5 Στρατηγικές διεθνοποίησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων.....	36
7.6 Υπερκοστολογήσεις -υποκοστολογήσεις.....	39
7.7 Ρύθμιση των διεθνών επενδύσεων, κώδικες συμπεριφοράς των πολυεθνικών επιχειρήσεων και Εταιρική Ευθύνη.....	41
7.8 Συμβολή των ΑΞΕ στο οικονομικό σύστημα	44

Μέρος Γ'

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και το επίπεδο της φτώχειας.....	52
8. Πολυεθνικές και οι επιρροές τους στις χώρες υποδοχής. Θεωρητικές απόψεις.....	53
8.1 “ <i>Race to the bottom</i> ”.....	54
8.2 “ <i>Climb to the top</i> ”.....	57
8.3 Νεοφιλελεύθερη σύγκλιση.....	57
8.4 Άνιση ανάπτυξη.....	58
8.5 “ <i>Πολύ κακό για το τίποτα</i> ”.....	60
9. Πολυεθνικές επιχειρήσεις και επίδραση στη φτώχεια.....	61
9.1 Επίπεδα απασχόλησης.....	61
9.2 Εξωτερικές οικονομίες κλίμακας.....	61
9.3 Φορολογικά έσοδα.....	62
9.4 Διαφθορά.....	62
10. Η περίπτωση της ΠΓΔΜ.....	63
10.1 ΑΞΕ, οικονομική μεγέθυνση και κοινωνικοί δείκτες.....	66
11. Βασικά συμπεράσματα.....	71
12. Πηγές.	
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία -αρθρογραφία.....	72
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία-αρθρογραφία.....	74
Ηλεκτρονικές πηγές.....	79

“Το απόλυτο ελεύθερο εμπόριο... συνδέει την παγκόσμια κοινωνία των εθνών σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο με έναν κοινό δεσμό συμφέροντος και επικοινωνίας”¹.

David Ricardo

1. Πρόλογος.

Ο βασικός σκοπός της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας στα πλαίσια των Μεταπτυχιακών σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου είναι η μελέτη της πολυεθνικής επιχείρησης ως κύριας δύναμης του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος που λειτουργεί στο πλαίσιο του φιλελεύθερου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης, με στόχο την μεγιστοποίηση του εμπορίου και των επενδύσεων. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε τις θεωρητικές προσεγγίσεις για την διαμόρφωση του οικονομικού συστήματος και τις αλληλεπιδράσεις των δραστηριοτήτων της πολυεθνικής επιχείρησης με τους κυρίαρχους παγκόσμιους οικονομικούς θεσμούς, οι οποίες διαμορφώνουν τους κανόνες και τις αρχές λειτουργίας της παγκόσμιας αγοράς. Επιπλέον εστιάζουμε σε δομή και στρατηγικές διεθνοποίησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων για την καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας τους και των επιδράσεων σε πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Στο τρίτο μέρος της εργασίας εξετάζονται οι επιρροές της δράσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων πάνω στα επίπεδα παραγωγής, αμοιβών, ανεργίας και το βιοτικό επίπεδο των κρατών, τα οποία έχουν στο επίκεντρο της πολιτικής τους την προσέλκυση των άμεσων ξένων επενδύσεων που εκπροσωπούνται κυρίως από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις.

2. Εισαγωγή

Έτυχε να ζούμε στην εποχή των μεγάλων αλλαγών και σχηματισμού ενός νέου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Παρατηρούμε αλλαγές στα κύρια συστατικά του, στην κατανομή της παραγωγής, στο διεθνές εμπόριο, στη διαμόρφωση των θεσμών και του δόγματος. Η ταχεία ανάπτυξη του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος εμφανίζει όλο και περισσότερα ζητήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Το κύριο χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι έντονος βαθμός παγκοσμιοποίησης, οι επιπτώσεις της οποίας εκδηλώνονται παγκοσμίως σε όλους τους τομείς οικονομικής και μη δραστηριότητας. Όπως έχει περιγράψει το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης ο J. E. Stiglitz , “πρόκειται για μία πλήρη ενσωμάτωση των χωρών και λαών του κόσμου, η οποία προέκυψε από την τεράστια μείωση του κόστους μεταφοράς και επικοινωνίας και από την κατάρρευση των τεχνικών φραγμών στη ροή αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων, γνώσης και (σε

---

¹McAleese D., *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές*, Τυποθήτου, Αθήνα 2005 σελ. 568.

μικρότερο βαθμό) ανθρώπων, διαμέσου των συνόρων².” Η παγκοσμιοποίηση έχει τις θετικές και τις αρνητικές επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων. Πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες, στην πληροφόρηση και στην γνώση, αύξηση του ορίου ζωής και του βιοτικού επιπέδου σε ένα μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού είναι κάποια από τα θετικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης που δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Ωστόσο, έντονες κριτικές συχνά ακούγονται για τις οικονομικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης σε διάφορες χώρες. Και ειδικά σε άμεσα οικονομικά αποτελέσματα που προκαλεί η ολοκλήρωση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και τα επίπεδα της φτώχειας στις τελευταίες. Η παγκοσμιοποίηση ως οικονομικό φαινόμενο είναι μία λογική συνέπεια της διεθνοποίησης, περιφερειοποίησης και πολυεθνικοποίησης των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Η προώθηση του διεθνούς εμπορίου ως κινητήριας αναπτυξιακής δύναμης, η διαδικασία ενοποίησης κρατών εθνών με βάση την γεωγραφική τους θέση σε οικονομικοπολιτικές ενώσεις, η μετεγκατάσταση της παραγωγής σε τόπους με καλύτερους ανταγωνιστικούς όρους, “η δημιουργία διεθνών οικονομικών σχέσεων και η επέκτασή τους σε όλο και περισσότερες χώρες, σε όλο και περισσότερα φυσικά και νομικά πρόσωπα³” υποκινούν την μετάβαση σε ένα άλλο παγκοσμιοποιημένο και υψηλά αλληλεξαρτημένο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον.

ΜΕΡΟΣ Α'

Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης διεθνούς οικονομίας

3. Θεωρητικές προσεγγίσεις του διεθνούς συστήματος

Ωστόσο αν και παρατηρείται μια συμφωνία για τον ρόλο της παγκοσμιοποίησης και της αγοράς, παρουσιάζονται έντονες αντιπαραθέσεις σχετικά με την σημασία των οικονομικών στοιχείων του παγκόσμιου συστήματος. Σύμφωνα με τον R. Gilpin διακρίνονται δύο σχολές σκέψης για το ζήτημα αυτό. Η πρώτη, που την ονομάζει “προσανατολισμένη στην αγορά”, προσανατολίζεται στην άποψη ότι η αγορά είναι ο βασικός ρυθμιστής των διεθνών οικονομικών υποθέσεων και το ισχυρό κράτος ως βασικός θεσμός στην οργάνωση και λειτουργία του συστήματος ανήκει στο παρελθόν. Η δεύτερη προσέγγιση αναφέρεται ως “αναθεωρητική” με βασικές πτυχές προστασίας του εμπορίου, ισχυρό ρόλο του κράτους στη ρύθμιση οικονομικών λειτουργιών του διεθνούς συστήματος και με έντονο στοιχείο της διαπάλης τόσο στο εσωτερικό των χωρών όσο και παγκοσμίως. Ο διεθνής οικονομικός ανταγωνισμός, σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, είναι μία έκφραση της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής των επιμέρους χωρών που

² Stiglitz J. E., *Η Μεγάλη Αυταπάτη*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2003, σελ. 54

³ Μπαμπινάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 17

σκοπεύουν στην διεύρυνση του μεριδίου της αγοράς και εξασφάλισης τεχνολογικής υπεροχής⁴.

Στην επιστημονική βιβλιογραφία υπάρχουν διάφορες απόψεις για την σύγχρονη εξέλιξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος και το τρόπο διακυβέρνησης του. Κατά την άποψη του R.Cox, η παγκοσμιοποίηση οδηγεί στη διεθνοποίηση των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων. Το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα κυριαρχείται από τις τάξεις αυτές, οι οποίες καθορίζουν την εξουσία στο εσωτερικό του έθνους-κράτους και την διεθνή τάξη. Επίσης διαμορφώνουν την πολιτική των διεθνών θεσμών, τις εξελίξεις στην διεθνοποίηση της παραγωγής και την εξέλιξη της παγκοσμιοποίησης. Άλλοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι η δημιουργία των γενικών κανόνων της αγοράς, η ύπαρξη φιλελεύθερων αξιών και η ανάπτυξη του εμπορίου συμβάλλουν στην διατήρηση της ειρήνης⁵.

Η ρεαλιστική σχολή υποστηρίζει ότι η οικονομική πτυχή είναι υποταγμένη στην πολιτική και ο βασικός στόχος είναι η διατήρηση της ασφάλειας. Οι δραστηριότητες των ΠΕ εξυπηρετούν τα συμφέροντα του κράτους προέλευσης τους και η παγκοσμιοποίηση είναι αποτέλεσμα των ενεργειών των ισχυρότερων κρατών προκειμένου να εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντά τους. Ο τεχνολογικός παράγοντας είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να οδηγήσει σε ανασχηματισμό των δυνάμεων και ανάδειξη μέσω πολέμου μίας καινούριας ηγεμονικής δύναμης.

Άλλη προσέγγιση είναι η “θεωρία των καθεστώτων”. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή για την διασφάλιση της σταθερότητας του παγκόσμιου συστήματος δεν είναι απαραίτητη η παρουσία ενός ηγεμόνα, αλλά το σύστημα “διέπεται από ένα σύνολο συμφωνιών -καθεστώτων για την διαχείριση της πολύπλοκης αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών-εθνών”⁶. Ένα δίκτυο διεθνών καθεστώτων που αφορά το σύνολο των αρχών, κανόνων και διαδικασιών, εξασφαλίζει την σταθερότητα του συστήματος μέσω δημιουργίας σταθερού πλαισίου συνεργασίας μεταξύ των διαφορετικών κρατών. Τα καθεστάτα αυτά αφορούν τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου, του διεθνούς νομισματικού συστήματος και του διεθνούς συστήματος ασφαλείας. Οπότε καμία δύναμη δεν ελέγχει απόλυτα το διεθνές σύστημα.

Μία ήπια παραλλαγή της θεωρίας των καθεστώτων είναι η ανάλυση του J. Nye, ο οποίος αναφέρει την έννοια της ήπιας δύναμης (soft power). Εκτός από τις τρεις πηγές εξουσίας, που διακρίνει ο J. Nye, τη στρατιωτική, την οικονομική και τις υπόλοιπες όπου περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις ΜΚΟ κ.α., εμφανίζονται και παράπλευρες δυνάμεις (τρομοκρατικές οργανώσεις, μαφίες). Παρόλο που η στρατιωτική ισχύ φέρει τον κυρίαρχο ρόλο, η άσκηση της στρατιωτικής

⁴Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 46-48

⁵Ρουμελιώτης Π. Β., *Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Υπερκοστολογήσεις-Υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα*, Παπαζήσης Αθήνα 1978, σελ. 45

⁶ Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 13, σελ. 36

δύναμης υπάγεται σε περιορισμούς. Οπότε οι ήπιες δυνάμεις μέσω της προώθησης πολιτισμικού μοντέλου και ιδεολογίας οδηγούν στην επικράτηση μίας κυρίαρχης δύναμης.

Άλλη άποψη είναι η προσέγγιση της δομικής εξουσίας. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η δομική εξουσία περιγράφεται ως ικανότητα ορισμένων κρατών να επηρεάζουν την εξέλιξη των πραγμάτων κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι προτιμήσεις τους να έχουν προτεραιότητα και να εφαρμόζονται από τα υπόλοιπα κράτη. Η θεωρία αυτή για πρώτη φορά αναπτύχθηκε από την Susan Strange, η οποία έχει διακρίνει τέσσερις βασικές πτυχές της δομικής εξουσίας, την ασφάλεια, την παραγωγή, την χρηματοπιστωτική διάσταση και τη γνώση. Η ασφάλεια αφορά τα κράτη και άλλους φορείς, όπως επιχειρήσεις κ.α., και αποτελεί ένα σύνολο συμφωνιών που προσδιορίζουν το τρόπο προστασίας από τις απειλές, δηλαδή από τις καταστάσεις πόλεμου, από τις φυσικές καταστροφές και στις συνθήκες καταπολέμησης οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας. Όσον αφορά την παραγωγή, η σύνθεση παραγωγής, τα επίπεδα παραγωγής, η σύνθεση των παραγωγικών συντελεστών και η μέθοδος παραγωγής ορίζεται από το σύνολο των συμφωνιών. Δηλαδή, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η παγκοσμιοποίηση ορίζεται ως αποτέλεσμα των αποφάσεων των πολιτικών, της τάσεις των αγορών, των πολιτικών των επιχειρήσεων και των τεχνολογικών εξελίξεων. Σύμφωνα με την Susan Strange η ραγδαία αύξηση των πολυεθνικών επιχειρήσεων (ΠΕ) δημιουργεί συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των ΠΕ και των κρατών. Ειδικά στα θέματα φορολογίας. Συγκεκριμένα, ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας, ο φορολογικός ανταγωνισμός και η αδυναμία των κρατών προέλευσης να φορολογήσουν τις ΠΕ για δραστηριότητες σε άλλες χώρες υπονομεύουν την εξουσία του κράτους. Ωστόσο, η Susan Strange υποστηρίζει ότι ακόμα δεν έχει δημιουργηθεί η “διεθνική καπιταλιστική τάξη ικανή να υποτάξει τα κράτη στα συμφέροντά της”⁷. Η χρηματοπιστωτική διάσταση αφορά τις ρυθμίσεις των χρηματοπιστωτικών, νομισματικών θεμάτων και των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι τελευταίες αλλαγές στα θέματα αυτά, όπως η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, η κατάργηση σταθερών ισοτιμιών και η εμφάνιση των “off-shore” εταιρειών, έχει συμβάλει στην απώλεια εξουσίας των κρατών στην ρύθμιση αυτών των ζητημάτων. Η δε απορρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος συμβάλλει στην εμφάνιση των συστημικών κρίσεων, δεδομένου της έλλειψης των παγκόσμιων θεσμών που είναι ικανοί και έχουν την ισχύ να διαχειριστούν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Και τέλος, το πεδίο της γνώσης ορίζεται ως σύνολο ιδεών και πεποιθήσεων σε συνάρτηση με το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συσσωρεύονται και διαδίδονται οι πληροφορίες. Η ασυμμετρία είναι το κύριο χαρακτηριστικό του τομέα της γνώσης καθώς οι ανεπτυγμένες δυτικές χώρες είναι οι κυριότεροι κάτοχοι της παραγωγής και της διανομής των καινοτομιών. Σύμφωνα με την θεωρία της δομικής εξουσίας, οι τέσσερις πτυχές αναπτύσσονται

⁷ Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 39-41

ανεξάρτητα, ενώ οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους καθορίζουν τις δευτερεύουσες πλευρές της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή επηρεάζουν την ανάπτυξη των μεταφορών, του διεθνούς εμπορίου κ.λ.π. Ταυτόχρονα αυξάνεται η ισχύ των ιδιωτικών φορέων (πολυεθνικών εταιρειών, ΜΚΟ, μαφίες κ.λ.π.) έναντι του κράτους⁸.

4. Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης διεθνούς οικονομίας.

Το κύριο αντικείμενο των διεθνών οικονομικών είναι η ανάλυση της σχέσης μεταξύ της παραγωγής, των ροών κεφαλαίου και των επιδράσεων του διεθνούς εμπορίου στη διανομή της παραγωγής, των εισοδημάτων και του πλούτου παγκοσμίως. Η σημερινή φύση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος στηρίζεται σε τρεις δυνάμεις που είναι οι διεθνείς οργανισμοί, τα ισχυρότερα κράτη και οι οικονομικές οντότητες. Η σύγχρονη περίοδος χαρακτηρίζεται από διαμόρφωση νέου διεθνούς οικονομικού καθεστώτος με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη παγκόσμια ολοκλήρωση με έντονη συμμετοχή των κρατών σε διασύνδεση μεταξύ των εθνικών αγορών, των οικονομικών θεσμών και των επιχειρήσεων. Στο επίπεδο της μακρο ολοκλήρωσης, η παγκοσμιοποίηση έχει παίξει τον ρόλο του καταλύτη για την ανάδυση των διεθνών θεσμών με συνεχώς αυξανόμενο ρόλο. Το σύστημα αυτό έχει κάτω από τον έλεγχο του πλέον όλες τις παγκόσμιες δραστηριότητες μέσω των διεθνών οργανισμών όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ), ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) κ.α.⁹. Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον έχει εμπλουτιστεί με πολλές διεθνείς συνθήκες που ρυθμίζουν την εμπορική, την επενδυτική και την φορολογική πολιτική των χωρών, τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας, την τραπεζική εποπτεία, την συναλλαγματική πολιτική και την πολιτική περί των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) και καταπολέμησης της οικονομικής απάτης¹⁰. Οι διεθνείς κανόνες που αναζητούνται από τους οικονομικούς θεσμούς όλο και περισσότερο διέπουν *“από την απελευθέρωση και εποπτεία των διεθνών επενδυτικών ροών”*¹¹. Τα δε βασικά χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος είναι η ανάπτυξη των διεθνών εμπορικών σχέσεων μεταξύ των κοινωνιών και η δημιουργία δικτύων διεθνών ελίτ, που αποτελούνται από διευθυντικά στελέχη πολυεθνικών επιχειρήσεων (ΠΕ), των χρηματαγορών και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης¹².

⁸ Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 40-44

⁹ Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 13

¹⁰ Sachs J., *Διεθνή Οικονομικά: Ξεκλειδώνοντας τα Μυστήρια της Παγκοσμιοποίησης*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 53-54, Sachs J., *Διεθνή Οικονομικά: Ξεκλειδώνοντας τα μυστήρια της παγκοσμιοποίησης*.

¹¹ Sachs J., *Διεθνή Οικονομικά: Ξεκλειδώνοντας τα Μυστήρια της Παγκοσμιοποίησης*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 62.

¹² Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 12-13

Από τις αρχές τις δεκαετίας του 1980 παρατηρείται ένας μετασχηματισμός δυνάμεων με θρίαμβο της φιλελεύθερης ιδεολογίας ως του θεωρητικού πλαισίου μέσα στο οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν κύριοι παράγοντες του οικονομικού συστήματος, που υψώνει την ελεύθερη αγορά και υπόσχεται ακόμα καλύτερη ευημερία και σταθερότητα εξίσου για φτωχούς και για πλούσιους. Η αναγωγή της ελεύθερης αγοράς ως σωτήρα και τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από την αποτελεσματική παραγωγή σε διεθνές επίπεδο, έχουν οδηγήσει από κυριαρχία του κράτους σε κυριαρχία της αγοράς η οποία κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος. Με αποτέλεσμα ο ρόλος του κράτος συνεχώς να υποβαθμίζεται. Κάποιοι μελετητές κατατάσσουν το θεσμό του κράτους σε μία απαρχαιωμένη οντότητα¹³.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της νέας οικονομίας είναι η απελευθέρωση της ροής κεφαλαίων. Η χρηματοπιστωτική επανάσταση οδήγησε σε σύνδεση όλων των εθνικών οικονομιών με τις αγορές και ιδιαίτερα αύξηση των χρηματικών ροών προς τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η δυνατότητα άντλησης κεφαλαίων από την χρηματοπιστωτική αγορά οδήγησε σε υψηλό επίπεδο εξάρτησης των εθνικών οικονομιών από τις “χρηματιστικές δραστηριότητες ως μέσο για τη γρήγορη οδό προς τον πλούτο”¹⁴. Η διαδικασία αυτή ενθαρρύνεται από την παγκοσμιοποίηση του διεθνούς συστήματος, με αποτέλεσμα τα έθνη κράτη να είναι περιορισμένα στις πολιτικές επιλογές τους από την λειτουργία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

Εκτός αυτού, οι αλλαγές που παρατηρούμε αφορούν και άλλες πτυχές. Πρώτον, τα φτωχότερα κράτη συμμετέχουν πλέον στο παγκόσμιο σύστημα ως εταίροι και όχι ως αποικίες των ισχυρών. Δεύτερον το άνοιγμα των εθνικών συνόρων, οι τεχνολογικές εξελίξεις, η μείωση του κόστους μεταφορών και πτώση των κατευθυνόμενων οικονομιών έχει συμβάλει στη αύξηση του διεθνούς εμπορίου. Σαν αποτέλεσμα η σχέση μεταξύ του εμπορίου και της παραγωγής παρουσιάζει μία έντονη ανισορροπία. Το διεθνές εμπόριο αναπτύσσεται με ταχύτερους ρυθμούς από την αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής. Ως εκ τούτου το μερίδιο των εξαγωγών-εισαγωγών ως ποσοστό του ΑΕΠ να αυξάνεται συνεχώς. Αυτό εν μέρει οφείλεται στην τεχνολογική πρόοδο και εν μέρει σε πολιτικούς παράγοντες και στον ρόλο των θεσμών και των μέτρων απελευθερωποίησης του εμπορίου, και ειδικότερα στις αναπτυσσόμενες χώρες¹⁵. Αυτό συνεπάγεται αύξηση του αναπτυξιακού χάσματος μεταξύ των χωρών με προσανατολισμό στις εξαγωγές και των χωρών που δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες της διεθνούς αγοράς. Από την άλλη η αύξηση

¹³ Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 36

¹⁴ Harrison B. - Bluestone B., *Η αναδόμηση και ο κόσμος της υπερ-χρηματιστικής οικονομίας*, Πελαγίδης Θεοδωρής, Επιμέλεια, *Η Νέα Παγκόσμια Οικονομία- Χρηματιστικό κεφάλαιο και βιομηχανική αποδιάρθρωση*, Εξάντας 1994, σελ. 51.

¹⁵ Krugman P., *Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 96-97.

των εξαγωγών οδηγεί σε μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση των οικονομιών των χωρών και μεγαλύτερο βαθμό ανοίγματος των εθνικών οικονομιών τους.

Άλλη ιδιαιτερότητα του σύγχρονου κόσμου είναι η μείωση του πληθυσμού σε εκβιομηχανισμένες χώρες και η ραγδαία αύξηση σε αναπτυσσόμενες. Η δημογραφική επανάσταση θα φέρει αλλαγές σε παγκόσμια κατανομή σε οικονομικές και πολιτικές υποθέσεις. Η αύξηση του οικονομικού ανταγωνισμού ως αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης και του ανοίγματος των εθνικών οικονομιών οδήγησε σε αύξηση του μεριδίου των αναπτυσσόμενων χωρών που στράφηκαν σε δραστηριότητες μεταποίησης και στο διεθνές εμπόριο. Ο βαθμός ανοίγματος των οικονομιών, η εμφάνιση νέων οικονομικών δυνάμεων και η επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης συντελούν στην δημιουργία πλεονασμάτων παραγωγικού δυναμικού.

Σε μικρο επίπεδο, οι κύριοι φορείς της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες κατά την διάρκεια του XX αιώνα έχουν γίνει ένα αναπόσπαστο στοιχείο της παγκόσμιας οικονομίας και των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Σύμφωνα με τον R. Gilpin, η ευρεία χρήση του όρου “παγκοσμιοποίηση” παρατηρείται την εποχή του δεύτερου μισού της δεκαετίας του 1980, όταν ακριβώς σημειώνουν ραγδαία άνοδο οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) από την πλευρά των ΠΕ¹⁶. Η ταχεία ανάπτυξή τους αντανακλά τη διεθνοποίηση της παραγωγής, τις αυξανόμενες ροές κεφαλαίων, αγαθών, υπηρεσιών, και την αλλαγή στην κατανομή της εργασίας. Η παγκοσμιοποίηση έχει συμβάλλει στο γεγονός ότι η παραγωγή ενός προϊόντος πλέον δεν είναι δεσμευμένη να γίνει σε μία χώρα. Τα διάφορα συστατικά του προϊόντος μπορούν να παραχθούν σε διαφορετικά μέρη ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών παραγωγής. Με καταμερισμό της παραγωγικής διαδικασίας σε διάφορα μέρη του κόσμου, πραγματοποιείται ο διαχωρισμός της προστιθέμενης αξίας σε κομμάτια. Οι ροές των συστατικών παραγωγής συνήθως κινούνται εντός της πολυεθνικής, δηλαδή μεταξύ των θυγατρικών της ίδιας εταιρείας. Εκτός αυτού, οι πολυεθνικές εταιρείες εμφανίζονται άμεσα συμμετέχουσες σε όλο το φάσμα των οικονομικών σχέσεων. Από τη μια πλευρά, είναι ένα προϊόν των ταχέως αναπτυσσόμενων διεθνών οικονομικών σχέσεων και ένα είδος “ατμομηχανής” της παγκόσμιας οικονομίας, από την άλλη αντιπροσωπεύουν έναν ισχυρό μηχανισμό επιρροής στην διαμόρφωση του πλαισίου της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, της δομής της και της λειτουργίας της. Λόγω της κατοχής τεχνολογίας, τη δραστηριοποίηση σε παραγωγικούς, εμπορικούς και χρηματιστηριακούς κλάδους της οικονομίας και στον έλεγχο της παραγωγής, του εργατικού δυναμικού, των αποταμιεύσεων και επενδύσεων, οι ΠΕ επηρεάζουν έντονα τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές των κρατών υποδοχής και της οικονομίας στο σύνολό της. Η δύναμη των ΠΕ συχνά είναι μεγαλύτερη της

---

¹⁶Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 40

δύναμης των κυβερνήσεων των κρατών υποδοχής και μπορεί να ανατρέψει την οποιαδήποτε οικονομική πολιτική που ασκείται από αυτές και δεν συμπορεύεται με τις επιδιώξεις των πολυεθνικών. Όπως αναφέρει ο Π. Ρουμελιώτης “η ισχύς των πολυεθνικών είναι τόσο σημαντική, που οι εταιρείες αυτές έχουν καταφέρει, μέσα από την οργάνωσή τους σε δίκτυα, συνδέσμους και καρτέλ, να προωθούν τα δικά τους διεθνή λογιστικά πρότυπα, να προστατεύουν αποτελεσματικά, στα πλαίσια των ΔΟΟ, τα πνευματικά τους δικαιώματα (TRIPS¹⁷) να αυξάνουν τις τιμές τους ανεξέλεγκτα”¹⁸. Ωστόσο η κατανομή των ΑΞΕ είναι εξαιρετικά άνιση και το μεγαλύτερο μέρος τους πραγματοποιούνται στις ανεπτυγμένες χώρες και στη Κίνα.

5. Παγκόσμια οικονομία και η διακυβέρνησή της

5.1 Κανόνας του χρυσού

Η πρώτη προσπάθεια να τεθούν κανόνες και θεσμικές ρυθμίσεις των νομισματικών και χρηματοοικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών έγινε με το σύστημα του κανόνα χρυσού που ίσχυε στη διεθνή οικονομία την περίοδο από το 1880 έως το 1914. Υπό το σύστημα αυτό οι κεντρικές τράπεζες προσδιόριζαν την αξία των νομισμάτων τους σε χρυσό, το οποίο ήταν τόσο η κύρια μορφή των συναλλαγματικών αποθεμάτων όσο και το κύριο μέσο των διεθνών συναλλαγών. Το καθεστώς του κανόνα του χρυσού εξασφάλιζε την σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, αλλά εγκαταλείφθηκε κατά την διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι προσπάθειες αποκατάστασης του καθεστώτος αυτού μετά τον πόλεμο δεν ήταν πετυχημένες και η κρίση το 1929 είχε ως συνέπεια την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος και την υπονόμευση της εμπιστοσύνης προς την ικανότητα των τραπεζών να μετατρέπουν το νόμισμά τους σε χρυσό. Η Τράπεζα της Αγγλίας το 1931, ως τότε ρυθμιστής του διεθνούς νομισματικού συστήματος, ξεκίνησε έναν κύκλο με την αναστολή μετατρεψιμότητας της στερλίνας σε χρυσό, όπου μετά την ακολούθησαν και οι κεντρικές τράπεζες άλλων χωρών. Η περίοδος που ακολούθησε είχε ως βασικά χαρακτηριστικά την χρήση της υποτίμησης των εθνικών νομισμάτων προκειμένου να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των εγχώριων οικονομιών, και των πολιτικών “κατέστρεψε τον γείτονά σου” που οδήγησαν στην μείωση της διεθνούς κίνησης κεφαλαίων, υπηρεσιών και αγαθών¹⁹.

¹⁷TRIPS -Συμφωνία απεικονίζει συμφέροντα ανεπτυγμένων χωρών στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, περιορισμοί στις βιομηχανικές πολιτικές των αναπτυσσομένων χωρών. Οι ανεπτυγμένες χώρες συνεχίζουν να χρησιμοποιούν μη-δασμολογικά εμπόδια για τα εισαγόμενα προϊόντα των αναπτυσσομένων χωρών.

¹⁸Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 44

¹⁹ Λεβεντάκης Ι., *Μακροοικονομική Ανοικτής Οικονομίας*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1995, σελ.296-298

5.2 Bretton Woods

“Ο Polanyi υποστηρίζει ότι η απορύθμιση της οικονομίας, των αγορών εργασίας καθώς και των παραδόσεων του 19ου αιώνα ήταν αυτή που προκάλεσε τις τρομερές κοινωνικές και πολιτικές αναστατώσεις του 20ου αιώνα, με αποκορύφωμα την κατάρρευση της παγκόσμιας οικονομίας και το ξέσπασμα των Α' και Β' Παγκόσμιων Πολέμων²⁰”. Οι εξελίξεις στην αρένα της παγκόσμιας οικονομίας μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο συντέλεσαν στην διαμόρφωση μίας νέας κατάστασης, το βασικό γνώρισμα της οποίας είναι η έντονη προσπάθεια θεσμοθέτησης του διεθνούς οικονομικού συστήματος έτσι ώστε να μπορούν να διευθετηθούν και να αποφευχθούν οικονομικές διαφορές τόσο στις εμπορικές όσο και στις νομισματικές υποθέσεις. Αυτή η προσπάθεια θεσμοθέτησης ξεκίνησε με τις Συμφωνίες του Bretton Woods, την δημιουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) (1944-45), της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (Παγκόσμια Τράπεζα, ΠΤ), του Διεθνούς Αναπτυξιακού Οργανισμού και του Πολυμερούς Οργανισμού Προστασίας Επενδύσεων, με την Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) (1947) που μετεξελιχθηκε σε Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ-1995) και έχει συνδέσει τις εθνικές αγορές με τις διεθνείς αγορές, και συνέχισε με την ίδρυση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ-OECD) (1961). Επίσης, στο πλαίσιο του Οργανισμού Ενωμένων Εθνών (ΟΗΕ) λειτουργούν διάφοροι οργανισμοί που προωθούν το διεθνές εμπόριο και θεσμοθετούν σε διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως Οργανισμός Γεωργίας και Τροφίμων (FAO), ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO), το Πρόγραμμα Ανάπτυξης του ΟΗΕ (UNDP) κ.ά. Καθοριστικός είναι και ο ρόλος των περιφερειακών ενώσεων για την ρύθμιση των διεθνών οικονομικών σχέσεων²¹, που αποτελούν ένα συνδυασμό προστατευτισμού και ελεύθερου εμπορίου με κατάργηση των δασμών εντός της ένωσης και διατήρησή τους ως προς τις τρίτες χώρες. Από την άλλη η επανάκτηση της παγκόσμιας οικονομίας μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο ενσωμάτωσε την προσπάθεια να προστατευτούν οι εργαζόμενοι από τις αρνητικές συνέπειες της φιλελεύθερης οικονομίας μέσω ενός ισχυρού ρόλου του έθνους- κράτους. Οι πολιτικές κοινωνικής ευημερίας ήταν το γνώριμο στοιχείο πολιτικής πολλών κρατών και ιδιαίτερα στην Ευρώπη και οι οποίες αντανακλούσαν μια συμφωνία μεταξύ των κρατών και των κοινωνιών τους για την χρησιμοποίηση των οικονομικών κερδών της παγκοσμιοποίησης ως “αποζημίωση των χαμένων προς όφελος της πολιτικής σταθερότητας”²². Το διεθνές καθεστώς που ρύθμιζε τον παγκόσμιο χρηματοοικονομικό

²⁰Kapstein E., *Οι εργαζόμενοι και η παγκόσμια οικονομία*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 130.

²¹Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 15-19.

²²Kapstein E., *Οι εργαζόμενοι και η παγκόσμια οικονομία*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 132 ; Ruggie J. G. , “International Regimes Transactions and Change Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order”, Spring 1982, σελ. 195-231.

και εμπορικό τομέα έχει συνοδευτεί επίσης και από την δημιουργία δικλίδων ασφαλείας για τους εργαζομένους.

Σε νομισματικό επίπεδο η μεταπολεμική τάξη που διαμορφώθηκε τον Ιούλιο του 1944 στο Bretton Woods, στηρίχθηκε σε συμφωνία 44 αρχικά χωρών για την εφαρμογή ενός συστήματος βασισμένου σε σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες προκειμένου να αποφευχθεί η αστάθεια των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών που φέρνει αρνητικές επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο. Στην Διάσκεψη του Bretton Woods υιοθετήθηκε ένα διεθνές νομισματικό σύστημα με το οποίο συνδυάστηκαν πλεονεκτήματα του κανόνα του χρυσού, όπως σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, και η δυνατότητα ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής του κάθε κράτους. Το κύριο νόμισμα του συστήματος ορίστηκε το αμερικάνικο δολάριο, η αξία του οποίου προσδιοριζόταν βάση της αξίας του χρυσού, ήτοι με ισοτιμία $1\$ = 1/35$ της ουγγιάς χρυσού. Οι ΗΠΑ είχαν υποχρέωση να προβούν σε συναλλαγές αγοραπωλησίας του χρυσού με άλλες κεντρικές τράπεζες βάσει της δεδομένης ισοτιμίας χρυσού-δολαρίου, εν ολίγοις με αυτόν τον τρόπο προσπαθούσαν να διατηρήσουν σταθερή την τιμή του χρυσού στην ελεύθερη αγορά. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι έπρεπε να έχουν διαθέσιμες μεγάλες ποσότητες χρυσού προκειμένου να παρεμβαίνουν στην αγορά όταν η τιμή του χρυσού απέκλειε από την προκαθορισμένη 35\$ την ουγγιά. Κάθε κράτος καθόριζε την ισοτιμία του νομίσματός του με βάση το δολάριο ή το χρυσό και ταυτόχρονα, οι κεντρικές τράπεζες είχαν την επιλογή να διατηρήσουν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα είτε σε δολάριο είτε σε χρυσό. Ουσιαστικά όμως, τα κράτη είχαν συνδέσει την τιμή του νομίσματός τους με το αμερικάνικο δολάριο, το οποίο έγινε και το κύριο μέσο διεθνών συναλλαγών και συναλλαγματικών αποθεμάτων. Επίσης, τα κράτη είχαν την υποχρέωση να διατηρούν την ισοτιμία των νομισμάτων τους σε σχέση με το δολάριο εντός του επιτρεπόμενου περιθωρίου διακύμανσης, $\pm 1\%$. Δηλαδή στην περίπτωση υποτίμησης του εγχώριου νομίσματος πέρα από το 1% , η κεντρική τράπεζα έπρεπε να παρέμβει στην αγορά συναλλάγματος με την πώληση του δολαρίου με σκοπό την εξισορρόπηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας²³.

Ένας άλλος κύριος θεσμός του συστήματος που ιδρύθηκε με την συμφωνία του Bretton Woods είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ο σκοπός του αρχικά ήταν, μέσα από τις συνεισφορές των κρατών να *“παρέχει κεφάλαια σε χώρες που αντιμετώπιζαν οικονομική ύφεση”*²⁴. Δηλαδή, σε περιπτώσεις όταν τα κράτη μέλη του είχαν προβλήματα διεθνών πληρωμών και δεν είχαν την ευχέρεια, λόγω των ελλειμμάτων να διατηρήσουν την επίσημη ισοτιμία των νομισμάτων τους, μπορούσαν να προσφύγουν στο ΔΝΤ για χρηματική στήριξη. Ουσιαστικά το ΔΝΤ είχε δημιουργηθεί για να εκπληρώσει την λειτουργία του «lender of last resort» για τα κράτη που

²³ Λεβεντάκης Ι., *Μακροοικονομική Ανοικτής Οικονομίας*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1995, σελ.303-304

²⁴ Stiglitz J. E., *Η μεγάλη Ασταπιάτη*, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2003, σελ. 63

αντιμετώπιζαν οικονομική κρίση, και η δραστηριότητα του βασιζόταν σε συλλογική δράση σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην περίπτωση θεμελιωδών ανισοροπιών στο ισοζύγιο πληρωμών, οι χώρες με την έγκριση του ΔΝΤ μπορούσαν να προβούν στην αναπροσαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας των νομισμάτων τους, με σκοπό την υποστήριξη των κρατών που αντιμετώπιζον προβλήματα διατήρησης της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας τους μέσω δανεισμού σκληρών νομισμάτων. Ουσιαστικά, το ΔΝΤ προσέφερε δανειακά κεφάλαια ως υποκατάστατο των ιδιωτικών που όπως έδειξε η εμπειρία προκαλούσαν επικίνδυνες και απρόβλεπτες ανωμαλίες. Επίσης, στην συμφωνία του ΔΝΤ έχουν συμπεριληφθεί άρθρα σχετικά με τον έλεγχο και περιορισμό της διακίνησης κεφαλαίων²⁵. Όπως έχει παρατηρήσει ο Henry Morgenthau, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα θα έπρεπε να “παρέσερναν τους τοκογλόφους δανειστές χρήματος μακριά από το ναό της διεθνούς χρηματοδότησης”²⁶ για την αποφυγή των βραχυπρόθεσμων κερδοσκοπικών κινήσεων που μπορούν να αποσταθεροποιήσουν το σύστημα. Εάν και ο αρχικός στόχος του ΔΝΤ ήταν διατήρηση της παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας και πρόληψη των οικονομικών υφέσεων, διότι επικρατούσε η άποψη ότι οι δυνάμεις της αγοράς δεν λειτουργούν πάντα τέλεια, οι αλλαγές στο παγκόσμιο πολιτικό προσκήνιο στα τέλη της δεκαετίας του 80 και αρχές του 90, δηλαδή η λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, οδήγησαν σε έναν νέο ρόλο του ΔΝΤ και της ΠΤ, οι οποίοι ανέλαβαν την διαχείριση της μετάβασης των οικονομιών της Σοβιετικής Ένωσης και άλλων χωρών του μπλοκ προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς.

Ένας άλλος βασικός θεσμός είναι η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, η οποία αναφέρεται ως Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ), ιδρύθηκε το 1945 με την Συμφωνία του Bretton Woods. Η βασική προϋπόθεση για να γίνει ένα κράτος μέλος της Παγκόσμιας Τράπεζας, είναι η ένταξή του προηγουμένως στο ΔΝΤ. Ο αρχικός σκοπός της ΠΤ ήταν η παροχή κεφαλαίων για την ανασυγκρότηση της μεταπολεμικής Ευρώπης, δηλαδή προώθηση των διεθνών επενδύσεων προς το ευρωπαϊκό έδαφος για την αναζωογόνηση της ειρηνικής ευρωπαϊκής οικονομίας. Αργότερα, η ΠΤ ανέλαβε την χρηματοδότηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων επενδυτικών έργων στις υποδομές κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες. Σήμερα η ΠΤ παίζει ενεργό ρόλο στην προώθηση της ανάπτυξης αναλαμβάνοντας χρηματοοικονομική υποστήριξη των χωρών μελών.

Στο επίπεδο του διεθνούς εμπορίου καθοριστικό ρόλο έπαιξε η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), η οποία υπογράφηκε το 1947²⁷ και είχε ως κύριο σκοπό την προώθηση του διεθνούς εμπορίου αγαθών. Οι βασικές αρχές λειτουργίας της GATT ήταν η ελευθερία των εμπορικών συναλλαγών και αποκλεισμός των διακρίσεων, η εξάλειψη των μη δασμολογικών

²⁵ Obstfeld M., *Η Παγκόσμια Αγορά Κεφαλαίων: Ενεργέτης ή απειλή;*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 195.
²⁶ Obstfeld M., *Η Παγκόσμια Αγορά Κεφαλαίων: Ενεργέτης ή απειλή;*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 196.

²⁷ http://www.wto.org/english/thewto_e/gattmem_e.htm, ημερομηνία πρόσβασης 27/07/2011

εμποδίων και η διευθέτηση των εμπορικών διαφορών με διαβουλεύσεις. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) υπογράφηκε από εκπροσώπους των 23 χωρών συμπεριλαμβανομένου τις κυρίαρχες δυνάμεις της εποχής, τις Ηνωμένες Πολιτείες και Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης, έξι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βέλγιο, η Τσεχική Δημοκρατία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν μεταξύ των αρχικών συμμετεχόντων. Η GATT χρησίμευσε ως βάση για τους κανόνες του παγκόσμιου εμπορίου έως ότου αντικαταστάθηκε από την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), τον Ιανουάριο του 1995. Η πρώτη δεκαετία της GATT θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως δεκαετία της κυριαρχίας των ΗΠΑ ιδιοτελώς. Αργότερα οι πολυμερείς γύροι διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της GATT επέφεραν μία σχετική αλλαγή. Για παράδειγμα, ως αποτέλεσμα του πρώτου γύρου της GATT στη Γενεύη (1947) οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν για τη μείωση των βιομηχανικών δασμών κατά 26% και, αναμφισβήτητα, αυτό αποτέλεσε ένα έναυσμα για την οικονομική ανοικοδόμηση των χωρών από τις καταστροφές του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου σε συνδυασμό με το γενναιόδωρο ποσό της αναπτυξιακής βοήθειας μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ και άλλων προγραμμάτων. Η βασική δέσμευση των χωρών της μεταπολεμικής Ευρώπης ήταν προς την επιλογή και διατήρηση του καπιταλιστικού πρότυπου ανάπτυξης και την δημοκρατική κυβέρνηση προκειμένου να χτιστεί η ασπίδα στο Σοβιετικό επεκτατισμό²⁸.

Το 1995 η GATT μετεξελίχθηκε σε Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου ως οργανισμό επίβλεψης του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος, σύναψη των διεθνών συμβάσεων που καλύπτουν τα θέματα εμπορίου, αγαθών, υπηρεσιών και πνευματικών δικαιωμάτων και επίλυσης των διαφορών σε εμπορικά θέματα. Το 2008 ο αριθμός των χωρών μελών του ΠΟΕ ανερχόταν σε 153²⁹ χώρες. Ο ΠΟΕ παρέχει ένα φόρουμ για τη διαπραγμάτευση συμφωνιών με στόχο τη μείωση των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο και την εξασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού για όλους. Οι εμπορικές διαπραγματεύσεις που διεξάγονται κάτω από την ομπρέλα του ΠΟΕ διέπονται από τις αρχές της απελευθέρωσης του εμπορίου, αν και υπάρχουν κάποιες επιτρεπόμενες εξαιρέσεις. Ο ΠΟΕ παρέχει επίσης ένα νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την εφαρμογή και την παρακολούθηση αυτών των συμφωνιών, καθώς και για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από την ερμηνεία και την εφαρμογή τους. Το σύνολο των εμπορικών συμφωνιών του ΠΟΕ ανέρχεται σε 16 διαφορετικές πολυμερούς συμφωνίες όπου όλα τα μέλη του ΠΟΕ είναι συμβαλλόμενα μέλη και 2 διαφορετικές πολυμερούς συμφωνίες όπου μόνο ορισμένα μέλη του ΠΟΕ είναι συμβαλλόμενα μέλη³⁰. Το σύστημα του Bretton Woods διήρκεσε από το 1946 έως το 1971 και τελικά παρά την

²⁸Schott Jeffrey J., "Global Economic Governance: Beyond Management by the United States and the European Union? America, Europe, and the New Trade Order", *Business and Politics*, Volume 11, Issue 3 2009, Article 1, σελ.1-2.

²⁹http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm, ημερομηνία πρόσβασης 22/08/2011

³⁰http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm, ημερομηνία πρόσβασης 22/08/2011

πετυχημένη ενεργοποίηση του διεθνούς εμπορίου, κατέρρευσε λόγω της “αντιφατικής τριάδας”:
την διατήρηση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών που για τις ΗΠΑ σήμαινε υψηλά
επιτόκια και χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης, για την Γερμανία δυσκολίες στον έλεγχο του επιπέδου
πληθωρισμού και την περιορισμένη κινητικότητα κεφαλαίου³¹. Τα προβλήματα που
παρουσιάστηκαν κατά την περίοδο αυτή σχετιζόντουσαν με μία σειρά παραγόντων. Πρώτον,
υπήρχαν ατέλειες στο μηχανισμό προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών. Τα κράτη για
οικονομικούς και πολιτικούς λόγους δεν ήταν πάντα διευθετημένα να προβαίνουν σε υποτιμήσεις ή
ανατιμήσεις των νομισμάτων τους. Διότι μία υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος μπορεί να
οδηγήσει σε πληθωριστικές πιέσεις και να ερμηνευτεί ως αποτυχία της κυβερνητικής πολιτικής,
ενώ μία ανατίμηση να προκαλέσει μείωση της ανταγωνιστικότητας της εγχώριας οικονομίας. Ως εκ
τούτου, το σύστημα του Bretton Woods παρουσίαζε ασυμμετρία μεταξύ των χωρών με
πλεονάσματα και ελλείμματα που οδηγούσε σε άνιση κατανομή του βάρους προσαρμογής
ισοζυγίου πληρωμών. Ουσιαστικά μόνο οι ελλειμματικές χώρες υποτιμούσαν τα νομίσματά τους,
ενώ οι χώρες με πλεονάσματα συνέχισαν την διατήρησή των μέσω πολιτικών ανοιχτής αγοράς.
Επίσης, οι ΗΠΑ είχαν αποκτήσει πλεονεκτήματα στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής τους. Ως
χώρα, το νόμισμα της οποίας αποτελούσε το κύριο μέσο συναλλαγματικών αποθεμάτων, δεν ήταν
υποχρεωμένη για την παρέμβαση στην αγορά συναλλάγματος. Με αποτέλεσμα οι υποχρεώσεις των
ΗΠΑ προς υπόλοιπο κόσμο παρουσίασαν μία συνεχόμενη αύξηση. Δεύτερον, υπήρχε πρόβλημα με
την εξασφάλιση των διεθνών μέσων πληρωμών. Η τροφοδότηση των χωρών, από την μεριά των
ΗΠΑ, με το αποθεματικό νόμισμα, οδήγησε στην δημιουργία ελλειμμάτων στο ισοζύγιο πληρωμών
της Αμερικής και στην κρίση εμπιστοσύνης ως προς μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό.
Αυτό οδήγησε στην έντονη κερδοσκοπική δραστηριότητα της αγοράς σε σχέση με το χρυσό. Στα
πλαίσια της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης προς το δολάριο το 1969 δημιουργήθηκαν τα Ειδικά
Τραβηκτικά Δικαιώματα (Ε.Τ.Δ.) ως νέο αποθεματικό μέσο. Τα Ε.Τ.Δ. αποτελούσαν αρχικά
λογιστικές εγγραφές που έδιναν δυνατότητα στις χώρες να προσαρμόζουν τα ελλείμματά τους στο
ισοζύγιο πληρωμών και ήταν συνάρτηση του μεριδίου της χώρας στο ΔΝΤ. Αργότερα, το 1974, η
αξία των Ε.Τ.Δ. υπολογιζόταν βάσει “καλαθιού” των 16 νομισμάτων, όπου η συμμετοχή του κάθε
νομίσματος αντιστοιχούσε στο ποσοστό της συμμετοχής της κάθε χώρας στο διεθνές εμπόριο. Το
1981 το “καλάθι” των 16 νομισμάτων περιορίστηκε σε πέντε νομίσματα.: το αμερικάνικο δολάριο,
το γερμανικό μάρκο, το ιαπωνικό γιέν, το γαλλικό φράγκο και την βρετανική στερλίνα. Σήμερα το
καλάθι των Ε.Τ.Δ. περιλαμβάνει το αμερικανικό δολάριο, το ευρώ, το ιαπωνικό γιέν και την
βρετανική στερλίνα³². Παρόλα αυτά, στις 15 Αυγούστου του 1971 οι ΗΠΑ είχαν προβεί στην

³¹ Obstfeld M., *Η Παγκόσμια Αγορά Κεφαλαίων: Ευεργέτης ή απειλή;*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ.,
Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 197-198.

³² <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>, ημερομηνία πρόσβασης 18.01.2011

αναστολή της μετατρεψιμότητας του δολαρίου σε χρυσό, και με αυτόν τον τρόπο έληξε η περίοδος του συστήματος του Bretton Woods. Τα τρία στοιχεία που έχουν συμβάλλει στην κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods ήταν η αδυναμία της χώρας με αποθεματικό νόμισμα να διατηρεί τις επαρκείς ποσότητες χρυσού για την μετατροπή του νομίσματός της, η ατέλεια του μηχανισμού προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών και η μακροοικονομική επεκτατική πολιτική των ΗΠΑ προσανατολισμένη περισσότερο για την επίλυση των εσωτερικών προβλημάτων παρά για την εξασφάλιση της ισορροπίας του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Μετά την λήξη του συστήματος του Bretton Woods οι περισσότερες χώρες ακολούθησαν το σύστημα των κυμαινόμενων ισοτιμιών, όπου το συνολικό αποτέλεσμα του ισοζυγίου πληρωμών αντανακλάται στην μεταβολή της τιμής συναλλάγματος, η οποία προσδιορίζεται μέσω του μηχανισμού της αγοράς, και όχι στην μεταβολή των συναλλαγματικών αποθεμάτων της κεντρικής τράπεζας. Για παράδειγμα, εάν σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της αγοράς η πορεία της αμερικανικής οικονομίας είναι πτωτική σε σύγκριση με άλλες χώρες, τότε το αμερικανικό δολάριο πρέπει να υποτιμηθεί. Παρόλο που το βασικό στοιχείο του συστήματος των κυμαινόμενων ισοτιμιών είναι η μη παρέμβαση του κράτους στην αγορά συναλλάγματος για την προσαρμογή του ισοζυγίου πληρωμών, στην πράξη τα κράτη, εκτός των ΗΠΑ, επέδειξαν συστηματικές παρεμβάσεις κατά την περίοδο 1973-1985 προκειμένου να αμβλύνουν τις διακυμάνσεις της ισοτιμίας του νομίσματός τους ως προς το δολάριο. Ως εκ τούτου, οι ΗΠΑ και το αμερικανικό δολάριο συνέχισαν να έχουν τον κεντρικό ρόλο στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Έως το 1985 δεν παρατηρήθηκε καμία οργανωμένη προσπάθεια διεθνούς συνεργασίας για τον συντονισμό της νομισματικής πολιτικής. Τη περίοδο 1981-1984, η υπερτίμηση του δολαρίου οδηγεί τις ΗΠΑ σε αλλαγή της στάσης της, με την σύναψη της Συμφωνίας Plaza μεταξύ των ΗΠΑ, Αγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας και Ιαπωνίας. Ο σκοπός της συμφωνίας ήταν ανάληψη ενεργειών που αποβλέπουν στο συντονισμό των παρεμβάσεων για τον έλεγχο της ισοτιμίας του δολαρίου. Το Φεβρουάριο το 1987 με την Συμφωνία Lounge, στο Παρίσι μεταξύ της ομάδας των πέντε και της Ιταλίας και του Καναδά, σταθεροποιείται η τιμή του δολαρίου. Ουσιαστικά το διάστημα 1985-1992 έγιναν 18 συντονισμένες παρεμβάσεις για την εξομάλυνση των διακυμάνσεων της τιμής του δολαρίου κυρίως έναντι του μάρκου και του γιεν, δηλαδή στην πραγματικότητα επικρατούσε σύστημα ελεγχόμενων διακυμάνσεων των ισοτιμιών μέσω των παρεμβάσεων των κεντρικών τραπεζών³³. Ωστόσο, το νέο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα οδήγησε στην αποσταθεροποιητική κερδοσκοπία και στις συνεχείς διακυμάνσεις που ενδυναμώνουν το κλίμα αβεβαιότητας στις διεθνείς συναλλαγές.

³³ Λεβεντάκης Ι., *Μακροοικονομική Ανοικτής Οικονομίας*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1995, σελ.318

5.3 Η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού

Μετά την λήξη του συστήματος του Bretton Woods ακολούθησαν οι πετρελαϊκές κρίσεις, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός λόγω του ανοιχτού εμπορίου και οι χρηματοπιστωτική απορρύθμιση που ως σύνολο των εξελίξεων οδήγησαν σε κρίση του Κράτους Πρόνοιας και προσπάθειες της διάρρηξης της δέσμευσης του κράτους ως προς τους εργαζομένους για την προστασία των τελευταίων από τις επιζήμιες επιπτώσεις της ελεύθερης οικονομίας³⁴. Η εκλογή της Θάτσερ το 1979 στη Μ. Βρετανία και του Ρέιγκαν το 1980 στις ΗΠΑ και η χρηματοπιστωτική κρίση στις χώρες της Λατινικής Αμερικής σηματοδοτούν την άνοδο του νεοφιλελευθερισμού με κύρια κατευθυντήρια γραμμή την προώθηση της οικονομικής ελευθερίας των ατόμων και επιχειρήσεων και μείωση του ρόλου του κράτους καθώς και ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών οργανισμών. Η χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε στα τέλη της δεκαετίας του 80 στις χώρες της Λατινικής Αμερικής συνέβαλε στην διάδοση του όρου «Συναίνεση της Ουάσιγκτον». Ο όρος αυτός αρχικά εφευρέθηκε από τον Williamson J. ως παρανομαστής της οικονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης που έπληξε τις χώρες αυτές. Ωστόσο μεταγενέστερα ταυτίστηκε σε όλο τον κόσμο με τις μεταρρυθμίσεις που προωθούν την ελεύθερη οικονομική πολιτική που επιβλήθηκαν από την Ουάσιγκτον και από τους παγκόσμιους θεσμούς οικονομικής διακυβέρνησης. Σύμφωνα με τον Williamson J., ο όρος χρησιμοποιείται με μια έννοια που διαφέρει σημαντικά από αυτό που είχε σκοπό ο ίδιος, και τώρα χρησιμοποιείται ως συνώνυμο του «Νεοφιλελευθερισμού» ή όπως το αναφέρει ο George Soros "του φονταμενταλισμού της αγοράς"³⁵. Και συγκεκριμένα, ο όρος «Συναίνεση της Ουάσιγκτον» χρησιμοποιείται για την περιγραφή μιας ακραίας και δογματικής προσήλωσης στην πεποίθηση ότι οι αγορές μπορούν να χειριστούν τα πάντα. Η πρωτότυπη πρόταση για τις μεταρρυθμίσεις στις χώρες της Λατινικής Αμερικής μπορούν να συνοψιστούν σε 10 προτάσεις:

1. Δημοσιονομική πειθαρχία.
2. Αναπροσανατολισμός των δημοσίων δαπανών προς τις προτεραιότητες στους τομείς που προσφέρουν τόσο υψηλές οικονομικές αποδόσεις όσο και την δυνατότητα κατανομής του εισοδήματος, όπως πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και τις υποδομές.
3. Φορολογική μεταρρύθμιση με σκοπό τη μείωση των οριακών τιμών και διεύρυνση της φορολογικής βάσης
4. Απελευθέρωση των επιτοκίων

³⁴Kapstein E., *Οι εργαζόμενοι και η παγκόσμια οικονομία*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 132-133.

³⁵Williamson J., "What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?", *The World Bank Research Observer*, vol.15, no 2(August 2000), pp251-252

5. Ανταγωνιστική συναλλαγματική ισοτιμία
6. Απελευθέρωση του εμπορίου
7. Απελευθέρωση των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων
8. Ιδιωτικοποιήσεις
9. Κατάργηση των φραγμών εισόδου και εξόδου στην αγορά
10. Διασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας³⁶.

Οι προτάσεις της Συναίνεσης της Ουάσιγκτον ήταν μία προσπάθεια να αποδειχτεί ότι το κλειδί για την ταχεία οικονομική ανάπτυξη είναι περισσότερο συνάρτηση του συνόλου των οικονομικών πολιτικών παρά του φυσικού πλούτου και του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας. Ωστόσο, ο όρος “Συναίνεση της Ουάσιγκτον” ερμηνεύεται ως πολιτική μανιφέστο των οπαδών μίας ιδεολογίας του φονταμενταλισμού της αγοράς, η οποία εφαρμόζει μία πολιτική που ισχύει για όλες τις χώρες σε οποιαδήποτε στιγμή και επικεντρώνεται σε μεταρρυθμίσεις που μειώνουν τον ρόλο της κυβέρνησης, προωθούν τις ιδιωτικοποιήσεις, την απελευθέρωση εμπορίου, την χρηματοδότηση μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων, την κατάργηση εμποδίων εισόδου και εξόδου στην αγορά. Η συναίνεση της Ουάσιγκτον πλέον εκφράζει μία ιδεολογική θέση που ανταποκρίθηκε στις επιθυμίες κάποιων κοινωνικών στρωμάτων για μία νέα ιδεολογία. Τα θεσμικά όργανα του Bretton Woods το χρησιμοποίησαν ως διαπραγματευτικό τέχνασμα για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων απελευθέρωσης της αγοράς και “η χρήση του όρου ως συνώνυμο για τον φονταμενταλισμό της αγοράς φαίνεται να είναι το κυρίαρχο”³⁷. Η λαϊκιστική αυτή ερμηνεία του όρου Συναίνεση της Ουάσιγκτον που ταυτίζεται με τον φονταμενταλισμό της αγοράς ή τον νεοφιλελευθερισμό, έχει ως κυρίαρχη ιδέα ότι οι αγορές θα δώσουν λύση για τα πάντα και το κυριότερο ότι η οικονομική αυτή πολιτική θα συμβάλλει στη μείωση της φτώχειας. Ωστόσο, η Συναίνεση της Ουάσιγκτον που αποτελείται από σύνολο των πολιτικών που προσυπογράφηκε από τους κύριους οικονομικούς θεσμούς που βρίσκονται στην Ουάσιγκτον, το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ, τη Ομοσπονδιακή Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα, και υποστηρίχθηκαν την δεκαετία του 1990 ήταν δυσμενείς για την μείωση της φτώχειας στις αναδυόμενες αγορές κυρίως λόγω της απελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίου και απουσίας των δικλίδων ασφαλείας καθώς υποστηρίζεται ότι η απελευθέρωση του εμπορίου σε χώρες χαμηλού εισοδήματος βελτιώνει τη ζωή των φτωχών, διότι αυξάνει τη ζήτηση για ανειδίκευτη εργασία και μειώνει τα επίπεδα επιδοτήσεων προς τους τομείς εθνικών οικονομιών που είναι με χαμηλή ανταγωνιστικότητα και μικρή απασχόληση εργαζομένων, και οι άμεσες ξένες επενδύσεις

³⁶Williamson J., “What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?”, *The World Bank Research Observer*, vol.15, no 2(August 2000), σελ.252-253

³⁷Williamson J., “What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?”, *The World Bank Research Observer*, vol.15, no 2(August 2000), σελ.256

(ΑΞΕ) συμβάλλουν στην ανάπτυξη και τη διάδοση της τεχνολογίας³⁸.

Η άνοδος της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, η ταχεία ανάπτυξη των τεχνολογιών στον τομέα των μεταφορών και πληροφορικής, και η διάλυση της σοβιετικής αυτοκρατορίας έχουν δημιουργήσει μία νέα τάξη πραγμάτων με βάση τις ελεύθερες αγορές και φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Ωστόσο, το έργο της διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομίας έχει γίνει δυσκολότερο εξαιτίας αυτών των αλλαγών. Κάποιοι παρατηρητές εκφράζουν την άποψη ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται εκτός ελέγχου λόγω του μεγάλου βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης και αποτυχίας στη επίτευξη νέων κανόνων και αρχών που να συμβαδίζουν με τα καινούρια δεδομένα. Άλλοι εγείρουν το ερώτημα: ποιος είναι ο σκοπός της διακυβέρνησης και ποιες είναι οι νέες αρχές; Ο Krugman P. έχει παρατηρήσει ότι πολλά προβλήματα της διακυβέρνησης της παγκόσμιας οικονομίας προκύπτουν διότι ο ρυθμός της οικονομικής ολοκλήρωσης ήταν σημαντικά ταχύτερος από την πολιτική ολοκλήρωση με αποτέλεσμα να έχουμε μόνο μερικώς ολοκληρωμένη παγκόσμια οικονομία³⁹. Αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι η νέα τάξη πραγμάτων ανέδειξε νέους ισχυρούς παράγοντες, όπως π.χ. τις διεθνείς αγορές, οι οποίες έχουν αποκτήσει τέτοια εξουσία που τους επιτρέπει να επιφέρουν αδιανόητες μέχρι σήμερα αλλαγές. Ωστόσο, οι αγορές εκπροσωπούν και ενσωματώνουν τις αξίες της κοινωνίας και τα συμφέροντα των ισχυρών παικτών. Ένας από αυτούς είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις για τις οποίες η δομή και λειτουργία της οικονομίας έχουν όλο και πιο αυξημένη σπουδαιότητα. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν αναδειχθεί σε καθοριστικούς παγκόσμιους παίκτες καθώς διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στις ροές κεφαλαίων, τεχνολογίας και πρόσβασης στην παγκόσμια αγορά. Ουσιαστικά στο μικροοικονομικό επίπεδο οι φιλελεύθερες πολιτικές και προσαρμογές οδήγησαν σε σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών και των θεσμικών αρχών που ευνοούν την λειτουργία των επιχειρήσεων. Οι αποκλίσεις μεταξύ των εθνικών οικονομικών ανά χώρα και του τρόπου λειτουργίας των επιχειρήσεων σταδιακά εξαλείφονται.

ΜΕΡΟΣ Β'

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς δραστηριότητες τους

Για την κατανόηση της λειτουργίας του διεθνούς οικονομικού συστήματος είναι απαραίτητη η ανάλυση του πολιτικού ρόλου των πολυεθνικών εταιρειών, της δομής τους, των σχέσεών τους με τις χώρες προέλευσης και υποδοχής και την πολιτική τους δύναμη.

6.1 Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Ο David Ricardo, ο πατέρας της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος, έχει παρατηρήσει

³⁸Williamson J., "What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?", *The World Bank Research Observer*, vol.15, no 2(August 2000), σελ.255-256

³⁹Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 67

ότι “το εμπόριο θα συνεισφέρει δυναμικά στην αύξηση του όγκου συναλλαγών των εμπορευμάτων και κατά συνέπεια στο σύνολο των απολαύσεων”⁴⁰. Οι υποστηρικτές της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος αναφέρουν τα εξής: οι χώρες πρέπει να εξειδικευτούν στην παραγωγή των προϊόντων που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα, δηλαδή ξέρουν να τα παράγουν καλύτερα. Το εμπόριο μπορεί να είναι εξίσου αποδοτικό ακόμα και σε περίπτωση όταν μία χώρα είναι αποδοτική σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες. Και μια χώρα μπορεί να βγει κερδισμένη από το διεθνές εμπόριο ακόμη και εάν έχει απόλυτο μειονέκτημα στην παραγωγή όλων των αγαθών. Καθώς οι χώρες λειτουργούν υπό συνθήκες του τέλει ανταγωνισμού, προκύπτουν αναμφισβήτητα οφέλη από την διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου όπως: καλύτερη κατανομή των πόρων, ενίσχυση του ανταγωνισμού, δυνατότητα εκμετάλλευσης των οικονομικών κλίμακας, παρακινεί στην καινοτομία, έρευνα και ανάπτυξη, βελτίωση των προϊόντων και οικονομική ανάπτυξη. Η κατάργηση των προστατευτικών μέτρων, και το άνοιγμα των αγορών δημιουργούν συνθήκες μίας παγκοσμίως ανταγωνιστικής αγοράς όπου κάθε επιχείρηση βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία βελτίωσης και καινοτομίας. Επίσης, από το άνοιγμα των εξωτερικών αγορών προς τους εγχώριους παραγωγούς προκύπτουν οικονομίες κλίμακας. Με λίγα λόγια, οι εγχώριοι παραγωγοί έχουν την δυνατότητα μεγαλύτερης εξειδίκευσης και ως αποτέλεσμα μείωσης του κόστους παραγωγής ανά μονάδα και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Τα οφέλη της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι ομόφωνα παραδεκτά από όλους τους σύγχρονους οικονομολόγους.

6.2 Η θεωρία του Heckscher- Ohlin

Ωστόσο ως καθιερωμένη εξήγηση του διεθνούς εμπορίου θεωρείτο το μοντέλο του Eli Heckscher και Bertil Ohlin (H-O), η συμβατική θεωρία του εμπορίου. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην ιδέα ότι κάθε χώρα θα εξειδικευτεί στην παραγωγή των προϊόντων όπου έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα κόστους. Δεδομένων των σταθερών αποδόσεων κλίμακας, δηλαδή ότι η αύξηση της παραγωγής δεν μειώνει το κόστος και της διαθεσιμότητας της τεχνολογίας, το συγκριτικό πλεονέκτημα της κάθε χώρας εξαρτάται από το κόστος των παραγωγικών συντελεστών, του κεφαλαίου, της εργασίας και των φυσικών πόρων. Με την πάροδο του χρόνου φάνηκε ότι σημαντικό ρόλο στη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου παίζουν και η εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού, οι ιστορικές συμπτώσεις, κυβερνητικές πολιτικές και τεχνολογία και οικονομίες κλίμακας⁴¹.

⁴⁰ McAleese D., *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές*, Τυποθήτου, Αθήνα 2005, σελ. 568.

⁴¹ Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 121

6.3 Η θεωρία του “ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος”.

Άλλη εξέλιξη στην θεωρία του διεθνούς εμπορίου παρουσιάζεται με την εκδοχή του “ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος” που ανέπτυξε ο Michael Porter. Σύμφωνα με την οποία, τα πρότυπα του διεθνούς εμπορίου εξαρτώνται από την εξειδίκευση, τις ιστορικές συμπτώσεις και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Δηλαδή, αναγνωρίζει τη σημασία της τεχνολογικής προόδου ως βάσης του συγκριτικού πλεονεκτήματος και ταυτόχρονα συνδέει την τεχνολογία με την προώθηση των συγκεκριμένων εταιρικών και κυβερνητικών πολιτικών. Η ανάπτυξη ή παρεμπόδιση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά της εγχώριας οικονομίας που διαμορφώνουν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Η εθνική κουλτούρα, η κατάσταση του κεφαλαίου και της εργασίας, τα επίπεδα της ζήτησης, η βιομηχανική διάρθρωση και η αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων στους συναφείς κλάδους οικονομίας είναι από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν το περιβάλλον των εταιρειών. Οπότε, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μπορεί να διαμορφωθεί μέσα από την κατάλληλη κυβερνητική πολιτική και των προμελετημένων κυβερνητικών και επιχειρηματικών αποφάσεων. Σε αυτήν την περίπτωση οι κυβερνήσεις σε συνδυασμό με τις επιχειρήσεις φέρουν την ευθύνη για την επιτυχημένη ή αποτυχημένη ανάπτυξη του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και σε συνέχεια την εξέλιξη των εξαγωγών μίας χώρας. Επίσης, η διαφορά που υπάρχει στην στιγμή εκκίνησης μεταξύ των χωρών σε θέματα τεχνολογίας μπορεί να είναι καθοριστική για όλη την πορεία της χώρας. Μία χώρα που αρχικά μειονεκτεί στην κατοχή κάποιας τεχνολογίας, μπορεί να μη είναι ποτέ σε θέση να καλύψει το χάσμα. Διότι το αρχικό πρότυπο της εξειδίκευσης και η αποκτηθείσα πείρα είναι καθοριστική παράγοντες της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας μίας οικονομίας⁴².

6.4 Η Θεωρία “στρατηγικού εμπορίου”

Η βασική ιδέα της “θεωρίας στρατηγικού εμπορίου” βρίσκεται στο γεγονός ότι μία εταιρεία υποβοηθούμενη από την κυβέρνηση μπορεί να καταφέρει να εισβάλλει σε κάποιον ολιγοπωλιακό κλάδο της οικονομίας, όπως π.χ. αυτοκινητοβιομηχανία. Σε έναν κλάδο όπου μπορεί να αναπτυχθεί ένας μικρός αριθμός εταιρειών, η κυβέρνηση οφείλει να βοηθήσει την εθνική βιομηχανία του συγκεκριμένου κλάδου προκειμένου να καταστεί ανταγωνιστική σε διεθνές επίπεδο. Η θεωρία αυτή σχετίζεται περισσότερο με τους τομείς που παράγουν προϊόντα υψηλής τεχνολογίας και παίζουν σημαντικό ρόλο για το σύνολο της οικονομίας μίας χώρας. Με την βοήθεια της κυβέρνησης μία εταιρεία που λειτουργεί στον κλάδο όπου η αύξηση της παραγωγής μειώνει το κόστος παραγωγής, μπορεί να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της μέσω μείωσης των τιμών και

⁴²Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 122-124

με αυτόν τον τρόπο να αυξήσει μερίδιο στην αγορά και να εκτοπίσει ανταγωνίστριες εταιρείες. Οπότε λόγω οικονομικών κλίμακας ο κλάδος αυτός θα καταστεί ολιγοπωλιακός. Η υποστήριξη της κυβέρνησης προσδίδει στην εταιρεία δύο δυνατότητες στην επιλογή της στρατηγικής της: να ακολουθήσει μια συμπεριφορά όπου δεν υπολογίζει τις ανταγωνίστριες εταιρείες και να τις αναγκάσει στην αναθεώρηση των στρατηγικών τους, ή να επιλέξουν μία πολιτική όπου συνυπολογίζουν τις στρατηγικές άλλων εταιρειών του κλάδου. Από τις κυριότερες πολιτικές που εφαρμόζουν οι εταιρείες είναι το ντάμπινγκ και προληπτικές επενδύσεις. Η στρατηγική του ντάμπινγκ έγκειται στη πώληση των προϊόντων στη τιμή κάτω του κόστους παραγωγής. Και οι προληπτικές επενδύσεις αφορούν την πραγματοποίηση μεγάλων επενδύσεων σε κάποιον κλάδο προκειμένου να αποτρέψουν την είσοδο άλλων εταιρειών στον κλάδο αυτό.

Το σημαντικό σημείο στη θεωρία αυτή είναι ότι προσδίδει έναν σημαντικό ρόλο στις κυβερνήσεις. Γιατί θεωρεί ότι οι κυβερνήσεις είναι σε θέση να επιλέξουν τομείς οικονομίας ύψιστης σημασίας και να τους βοηθήσουν, είτε μέσω των επιδοτήσεων είτε μέσω της επιβολής προστατευτικών μέτρων, προκειμένου αυτές να γίνουν ανταγωνιστικές. Οι επικριτές της θεωρίας αυτής καταγγέλλουν ότι πρώτον, οι κυβερνήσεις δεν έχουν την ικανότητα να εκτιμήσουν τους μελλοντικά κερδισμένους κλάδους, και δεύτερον ότι το μέτρο εκτίμησης ενός κλάδου είναι ο ρυθμός ανάπτυξης της παραγωγικότητάς του. Οπότε η οικονομία μίας χώρας πρέπει να παράγει προϊόντα ενός κλάδου όπου έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα και ο οποίος παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης⁴³.

Την σύγχρονη εποχή αναγνωρίζονται τέσσερις νέες όψεις του παγκόσμιου εμπορίου, οι οποίες είναι η αύξηση του ένδοεπιχειρησιακών συναλλαγών, ο διαχωρισμός της προστιθέμενης αξίας με καταμερισμό της παραγωγικής διαδικασίας σε διάφορα μέρη του κόσμου κάτι που αυξάνει τον “το δυνητικό όγκο του διεθνούς εμπορίου”⁴⁴, εμφάνιση χωρών με υψηλό ποσοστό του εμπορίου στο ΑΕΠ τους και η μετατόπιση των βιομηχανικών κλάδων σε χώρες με χαμηλότερο μισθολόγιο από τα υψηλόμισθα κράτη⁴⁵.

---

⁴³Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 124-128

⁴⁴Krugman P., *Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου: Αιτίες και συνέπειες*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 91.

⁴⁵Krugman P., *Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου: Αιτίες και συνέπειες*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000, σελ. 87-88.

7. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι διεθνείς δραστηριότητες τους

7.1 Ο ορισμός, τα βασικά χαρακτηριστικά και οργανωτική δομή των πολυεθνικών εταιρειών.

Οι πρώτες αναφορές για την πραγματοποίηση των ΑΞΕ αναφέρονται στον 19ο αιώνα. Αρχικά η δραστηριοποίηση των πολυεθνικών εταιρειών συνδέθηκε με τις διακρατικές δραστηριότητες της βιομηχανικής μητρόπολης στις αποικίες της. Στο δέκατο ένατο αιώνα ένα μεγάλο μέρος των ΑΞΕ των ευρωπαϊκών, αμερικανικών και ιαπωνικών επιχειρήσεων ήταν εμπνευσμένο από την ιδέα εξασφάλισης μίας οικονομικής και αξιόπιστης πηγής μετάλλων και πρωτογενών προϊόντων για τα τότε βιομηχανοποιημένα κράτη της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής⁴⁶. Η περίοδος μεταξύ των δύο παγκόσμιων πολέμων χαρακτηρίζεται από το γεγονός της προετοιμασίας για το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με αποτέλεσμα να βλέπουμε αύξηση των κρατικών δαπανών για στρατιωτικούς στόχους. Η ανάπτυξη των διεθνών επιχειρήσεων κινείται προς την μορφή στρατιωτικό-βιομηχανικών εταιρειών που ειδικεύονται σε κατασκευή όπλων και πυρομαχικών. Η περίοδος μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο χαρακτηρίζεται από διαμόρφωση νέου διεθνούς οικονομικού καθεστώτος που οδηγεί σε διαδικασίες της περιφερειοποίησης, της διεθνοποίησης και της παγκοσμιοποίησης των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Η ρύθμιση των διεθνών οικονομικών σχέσεων σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο πλέον διέπεται από κανόνες, συμφωνίες και ρυθμίσεις που θεσμοθετούνται από νέους διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς προκειμένου να αποφευχθούν οικονομικές διαφορές μεταξύ των χωρών. Με αποτέλεσμα στη σύγχρονη εποχή να παρατηρείται μία ραγδαία αύξηση στην δημιουργία πολυεθνικών επιχειρήσεων με πολύ σημαντικό ρόλο στη παγκόσμια οικονομία. Την δεκαετία του 60 η κατάκτηση της αγοράς και η προμήθεια αγαθών σε καταναλωτές με υψηλό βιοτικό επίπεδο στις βιομηχανικές χώρες γίνονται στρατηγικοί στόχοι των πολυεθνικών εταιρειών. Στα τέλη του 20ου αιώνα οι πολυεθνικές εταιρείες χρησιμοποιούν έντονα τα επιτεύγματα της επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης. Με αποτέλεσμα, η εξωτερική δραστηριότητά τους στη σφαίρα του εμπορίου γίνεται η κύρια πηγή των κερδών τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν πρακτικές οι οποίες βοηθούν να ξεπεραστεί η επικρατούσα αρνητική στάση στις χώρες υποδοχής προκειμένου να ενσωματωθούν στις τοπικές οικονομίες ως αναπόσπαστο μέρος τους. Για το σκοπό αυτό πολλές πολυεθνικές επιχειρήσεις αναπτύσσουν σχέσεις με τις τοπικές επιχειρήσεις, χρησιμοποιούν εγχώριο προσωπικό με υψηλή εξειδίκευση και τους ενσωματώνουν στη σύνθεσή τους. Σε αυτό το στάδιο, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποκτούν άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως απόρριψη του τομεακού προσανατολισμού, το βιομηχανικό

⁴⁶ World Investment Report, Trends and Determinants, *United Nations Publications 1998*, σελ. 106, διαθέσιμο στο http://www.unctad.org/en/docs/wir98_en.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 04/09/2011.

κεφαλαίο είναι πιο στενά συνδεδεμένο με το εμπόριο, την επιστήμη, τις διαδικασίες της ενοποίησης και τυποποίησης της παραγωγής, της έρευνας και της ανάπτυξης. Εμφανίζονται ολοκληρωμένα συγκροτήματα διεθνούς παραγωγής, διανομής, ανάπτυξη έρευνας και καινοτομιών και νέων μορφών μάρκετινγκ και διαχείρισης. Επί του παρόντος, οι πολυεθνικές εταιρείες μετατράπηκαν σε παγκόσμιους παίκτες με σφαιρική στρατηγική, που έχουν στόχο μια παγκόσμια θέση στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας προϊόντων. Χρησιμοποιούν τους παγκόσμιους συντελεστές παραγωγής, το κεφάλαιο, την εργασία, τους φυσικούς πόρους και τις επιχειρηματικές δεξιότητες.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δημιούργησαν ένα παγκόσμιο σύστημα διεθνούς παραγωγής, που βρίσκεται στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Όσο αφορά τον ορισμό της πολυεθνικής εταιρείας, στη σύγχρονη βιβλιογραφία υπάρχουν διάφορες απόψεις. Ο Gilpin R. σημειώνει ότι η “πολυεθνική εταιρεία” (ΠΕ) είναι μία εταιρεία “συγκεκριμένης εθνικότητας που έχει στην ιδιοκτησία της, μερικώς ή ολικώς, θυγατρικές εντός δύο ή και περισσότερων εθνικών οικονομιών”⁴⁷. Η επέκταση των ξένων εταιρειών διεξάγεται κυρίως μέσω των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Σε αυτό το πλαίσιο, ως πολυεθνική εταιρεία μπορεί να θεωρηθεί οποιαδήποτε εταιρεία που κατέχει τουλάχιστον μία ξένη θυγατρική και βασίζεται σε άμεσες ξένες επενδύσεις. Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ η πολυεθνική εταιρεία είναι μια επιχείρηση που έχει “μονάδες σε δύο ή περισσότερες χώρες, ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή και τους τομείς της δραστηριότητας αυτών των μονάδων, που λειτουργεί κάτω από ένα σύστημα λήψης αποφάσεων, το οποίο επιτρέπει συνεκτικές πολιτικές και κοινή στρατηγική μέσα από ένα ή περισσότερα κέντρα λήψης αποφάσεων, στο οποίο οι μονάδες είναι κατά τέτοιο τρόπο συνδεδεμένες μέσω ιδιοκτησίας ή άλλων τρόπων ώστε μία ή περισσότερες από αυτές (τις μονάδες) να είναι σε θέση να ασκήσουν σημαντική επίδραση πάνω στις δραστηριότητες των άλλων (μονάδων) και, ιδιαίτερα, να μοιραστούν με τις άλλες τις γνώσεις, τους πόρους και τις ευθύνες”⁴⁸. Εν ολίγοις, μία πολυεθνική εταιρεία πρέπει να έχει οικονομικές μονάδες σε δύο ή περισσότερες χώρες ανεξάρτητα από τη νομική μορφή τους και τους τομείς δραστηριότητας, να λειτουργεί έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής και στρατηγικής μέσα από ένα κέντρο λήψης αποφάσεων, να συνδέονται οι οικονομικές μονάδες της μέσω ιδιοκτησίας ή κάποιο άλλο τρόπο, έτσι ώστε μια ή περισσότερες από αυτές να έχουν σημαντική επιρροή πάνω στην άλλη και, ιδίως, να μπορούν να μοιραστούν τη γνώση, τους πόρους και την ευθύνη μεταξύ τους.

Στην πράξη, συνήθως με την έννοια της πολυεθνικής εταιρείας εννοούνται μόνο μεγάλες εταιρείες, οι οποίες έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια αγορά αγαθών και των

⁴⁷ Gilpin R. *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού. Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ. 204

⁴⁸ Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 113

συντελεστών παραγωγής. Δηλαδή, οι εταιρείες που το μερίδιο των ξένων περιουσιακών στοιχείων τους να είναι τουλάχιστον το 25%⁴⁹, και η επέκτασή τους να αποτελείται από μία διαδικασία των άμεσων ξένων επενδύσεων.

Οι διεθνείς ιδιωτικές επενδύσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Τις άμεσες ξένες επενδύσεις (Foreign Direct Investments, FDI) και τις έμμεσες επενδύσεις (Indirect Investments). Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αφορούν την συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων στην δημιουργία ή και στην επέκταση των εγχώριων επιχειρήσεων. Οι έμμεσες ξένες επενδύσεις εκδηλώνονται με την μεταφορά των κεφαλαίων σε εγχώριους επενδυτές. Το κύριο χαρακτηριστικό των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι η συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία που συνοδεύεται με την μεταφορά της τεχνολογίας, οργάνωσης και σύγχρονων μεθόδων παραγωγής στις χώρες υποδοχής και πραγματοποιείται συνήθως από τις μεγάλες πολυεθνικές (ή υπερεθνικές ή διεθνείς) επιχειρήσεις.

Σήμερα ξεχωρίζουν τρεις μορφές των διεθνών εταιρειών, “Transnational Corporation” (TNC), “Multinational Corporation” (MNC) και “Global Company”. Και οι τρεις είναι επιχειρήσεις που έχουν παραγωγικές μονάδες ή παρέχουν υπηρεσίες σε περισσότερες από μία χώρες. Είναι επιχειρηματικές οντότητες που έχουν την έδρα διαχείρισής τους σε μια χώρα, και ταυτόχρονα λειτουργούν σε αρκετές άλλες χώρες, γνωστές ως χώρες υποδοχής. Οι MNCs να μεν επενδύουν σε άλλες χώρες, ωστόσο δεν έχουν συντονισμένες προσφορές προϊόντων σε κάθε χώρα. Επικεντρώνονται πιο πολύ σε προσαρμογή των προϊόντων και υπηρεσιών τους για κάθε τοπική αγορά. Για παράδειγμα, τα γνωστά MNCs είναι εταιρείες όπως η Unilever, η Procter & Gamble, η Mc Donald και Seven-Eleven. Οι TNCs είναι πιο πολύπλοκες επιχειρήσεις, επενδύουν σε εκμετάλλευση στο εξωτερικό, έχουν μια κεντρική εταιρική εγκατάσταση, αλλά παραχωρούν τις δυνατότητες λήψης αποφάσεων και εξουσίες εμπορίας σε κάθε αγορά. Για παράδειγμα είναι η Shell, η Accenture, Deloitte, Glaxo-Smith Klein, και η Roche, Οι Παγκόσμιες Εταιρείες είναι παρούσες σε πολλές χώρες και διεξάγουν εμπόριο προϊόντων ή υπηρεσιών μέσω της χρήσης της ίδιας συντονισμένης εικόνας ή του εμπορικού σήματος σε όλες τις αγορές. Σε γενικές γραμμές, υπάρχει ένα κέντρο το οποίο είναι υπεύθυνο για την παγκόσμια στρατηγική της εταιρείας⁵⁰. Με την έννοια της σφαιρικής ή παγκόσμιας επιχείρησης ορίζεται μία οικονομική μονάδα με παγκόσμιο όραμα για τις αγορές, με καλή γνώση των ανταγωνιστών και των μεθόδων του παγκόσμιου ανταγωνισμού, με την δημιουργία διασυνδέσεων με τις άλλες πολυεθνικές του ίδιου ολιγοπωλίου, με την δράση σε παγκόσμιο ή στο ολιγοπωλιακό πλαίσιο ως σφαιρικός παίκτης, με την διάθεση

⁴⁹Seun O., Multinationals Companies (MNCs) Defined, διαθέσιμο στο <http://ezinearticles.com/?Multinational-Companies-%28MNCs%29-Defined&id=5171192>, ημερομηνία πρόσβασης 07/07/2011

⁵⁰<http://leeiwan.wordpress.com/2007/06/18/difference-between-a-global-transnational-international-and-multinational-company/>, ημερομηνία πρόσβασης 07/07/2011

μέρους των κερδών της για την έρευνα και καινοτομία, και ειδικότερα σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας, με την προσπάθεια εντοπισμού των συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε διάφορες χώρες και ανάπτυξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων πάνω σε αυτά, με τον συντονισμό των δικτύων με βάση την τεχνολογία της πληροφόρησης και ευέλικτους μεθόδους παραγωγής, με την δημιουργία της προστιθέμενης αξίας, με την συμμετοχή σε ολοκλήρωση της αγοράς σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, και με την δημιουργία εξειδικευμένων εργοστασίων, θυγατρικών και δικτύων⁵¹. Ωστόσο τα βασικά χαρακτηριστικά από τα οποία αναγνωρίζεται μία πολυεθνική εταιρεία είναι ύπαρξη μίας μητρικής και θυγατρικών εταιρειών και η δραστηριοποίησή της σε πολλές χώρες μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένα δίκτυο παραγωγής, υπηρεσιών και πωλήσεων σε παγκόσμια κλίμακα.

Η δομή της πολυεθνικής επιχείρησης είναι η προσπάθεια δημιουργίας μίας ανταγωνιστικής και αποδοτικής οικονομικής οντότητας έτσι ώστε να είναι συντονισμένη με το σύγχρονο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και τις ταχείες αλλαγές που διέπουν αυτό. Γενικά, οι οργανωτικές δομές των επιχειρήσεων εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες: συγκεντρωτική και αποκεντρωτική. Στις επιχειρήσεις που υιοθετούν τη συγκεντρωτική δομή η διαδικασία λήψης αποφάσεων πραγματοποιείται από τα υψηλότερα διοικητικά επίπεδα. Το μοντέλο αυτό βασίζεται σε ιεραρχία μεταξύ της μητρικής και των θυγατρικών, όπου τα περιθώρια ανεξάρτητων κινήσεων των θυγατρικών είναι περιορισμένα. Σε αντίθεση ο τύπος της αποκεντρωτικής δομής επιτρέπει στις θυγατρικές εταιρείες ένα σχετικά υψηλό επίπεδο αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων, αν και ο ρόλος της μητρικής είναι ουσιαστικός κατά την επιλογή της στρατηγικής και στην λήψη σημαντικών αποφάσεων. Περαιτέρω η δομή της πολυεθνικής επιχείρησης μπορεί να ενταχθεί σε τέσσερις ειδικές κατηγορίες. Η *δομή διεθνούς τμήματος* (international division structure) όπου υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ της εγχώριας και διεθνούς διαχείρισης με πλεονέκτημα της απόκτησης διεθνούς εμπειρίας σε ένα τμήμα της οργάνωσης. Αυτό το μοντέλο προϋποθέτει διαχωρισμό σε μητρική και θυγατρικές εταιρείες, όπου οι τελευταίες έχουν αυτοτελείς μονάδες με τις δικές τους δραστηριότητες, τα οικονομικά τους και την διαχείριση των ανθρώπινων πόρων. Η αυτονομία των θυγατρικών τους επιτρέπει να ανταποκρίνονται άμεσα στις ανάγκες και τις αλλαγές συνθηκών της εγχώριας αγοράς. Ως μειονέκτημα αυτού του μοντέλου μπορεί να αναφερθεί η έλλειψη μίας ενοποιημένης προσέγγισης και ανάπτυξης στρατηγικών για την αντιμετώπιση του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Η *δομή διεθνούς επιφάνειας* (international area structure) η οποία διαιρεί το σύνολο της εταιρείας με βάση τις περιοχές που εξυπηρετεί. Το πλεονέκτημα σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι κάθε περιοχή έχει μία σχετική αυτονομία. Για παράδειγμα, κάθε περιοχή έχει δικό της τμήμα έρευνας και ανάπτυξης το οποίο ασχολείται με τη ανάπτυξη προϊόντων της εκάστοτε περιοχής. Η

⁵¹Ρουμελιώτης Π., *Προς ένα πολυπολικό κόσμο*, Α.Α.Λίβανη, Αθήνα 2009, σελ. 279.

δομή διεθνούς προϊόντος όπου το σύνολο της εταιρείας χωρίζεται με βάση τα προϊόντα που παράγει. Σε αυτό το μοντέλο τα μέλη του πρέπει να είναι ειδικοί σε διάφορους τομείς του διεθνούς εμπορίου. Και τελικά η δομή διεθνούς μήτρας (global matrix structure) η οποία βασίζεται σε διαχωρισμό τόσο με βάση των παραγόμενων προϊόντων όσο και με βάση της γεωγραφικής περιοχής που εξυπηρετεί. Η δομή αυτή μπορεί να είναι προβληματική δεδομένου ότι κάθε διαχειριστής έχει ουσιαστικά δύο διευθυντές: ένας διευθυντής περιοχής και ένας διευθυντής προϊόντος⁵². Η εξέλιξη της δομής αυτής είναι το μοντέλο διακρατικής δομής (transnational structure). Εδώ η έμφαση δίνεται περισσότερο στην οριζόντια επικοινωνία. Οι πληροφορίες είναι πλέον κοινές και μοιράζονται με τη χρήση νέων τεχνολογιών, όπως το “σύστημα επιχειρηματικών πόρων” (enterprise resource planning). Η δημιουργία των “δεξαμενών γνώσης” και δικτύων πληροφοριών τόσο για την κάλυψη των παγκόσμιων όσο και των τοπικών αναγκών, είναι το βασικό γνώρισμα της δομής αυτής. Σύμφωνα με τον Πουρναράκη⁵³, οι δομές οργάνωσης και διοίκησης των ΠΕ μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από την στενή συνεργασία της μητρικής με τις θυγατρικές εταιρείες σε σχέση με την παραγωγή και την διάθεση του προϊόντος. Η δεύτερη είναι η δομή οριζόντιας παραγωγής, όπου αρχικά η μητρική εταιρεία καθορίζει την παραγωγή των τελικών προϊόντων βάσει της εξειδίκευσης και του κόστους παραγωγής σε κάθε χώρα. Σε δεύτερη φάση, μητρική και θυγατρικές ανταλλάσσουν τα τελικά προϊόντα μεταξύ τους και με αυτόν τον τρόπο δημιουργούν μια ποικίλη γκάμα προϊόντων, τα οποία η κάθε μία επιχείρηση διαθέτει σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Η τρίτη κατηγορία οργάνωσης των ΠΕ είναι δομή κάθετης παραγωγής. Όπου στο πρώτο στάδιο, γίνεται η παραγωγή των ενδιάμεσων προϊόντων από διαφορετικές εταιρείες βάση του συγκριτικού πλεονεκτήματος στην παραγωγή (δηλαδή χαμηλού κόστους παραγωγής). Στη συνέχεια, άλλη εταιρεία παράγει το τελικό προϊόν χρησιμοποιώντας αυτά τα ενδιάμεσα προϊόντα ως εισροές και τελικά το τελικό προϊόν διατίθεται στην αγορά από μία άλλη εταιρεία.

Καθώς η παγκόσμια οικονομική σφαίρα εξελίσσεται, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν αναπτύξει την εσωτερικοποίηση των δραστηριοτήτων τους, η οποία εκδηλώνεται με την δημιουργία “ενιαίων χρηματοοικονομικών ροών, προδιαγραφών και προτύπων παραγωγής, εμπορίας και κατανάλωσης”⁵⁴. Βασίζεται στην ιδέα της ελαχιστοποίησης του κόστους των συναλλαγών, οπότε εσωτερικεύει την διαδικασία λειτουργίας. Αυτό συμβάλλει στη δημιουργία νέων συγκριτικών πλεονεκτημάτων για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Οι τακτικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων όπως εξαγορά των ανταγωνιστών, των προμηθευτών και πελατών τους σε χώρες

⁵²Scott H. , “Organizational Structure”, Feb 9th 2009, διαθέσιμο στο <http://www.heberts.net/organizational-structure/>, ημερομηνία πρόσβασης 03/06/2011

⁵³ Πουρναράκης, *Διεθνής Οικονομική*, Αθήνα 1996, σελ. 360

⁵⁴ Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 116

εγκατάστασης προκειμένου να εξασφαλίσουν πιο εύκολη διείσδυση στη καινούρια αγορά και να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους, δημιουργούν ένα νέο πρότυπο λειτουργίας το οποίο αναιρεί το βασικό κανόνα λειτουργίας της αγοράς που βασίζεται στην ανταγωνιστικότητα. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποφεύγουν την παραβίαση των νόμων (π.χ. διοργάνωση του καρτέλ).

Ένα από τα χαρακτηριστικά των ΠΕ είναι η παγκόσμια στρατηγική τους. Οι ΠΕ έχουν την δυνατότητα αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε επιμέρους χώρας και μεταφοράς μέρους της παραγωγής ανάλογα με το πλεονεκτήματα που παρέχει κάθε γεωγραφικός τόπος. Με τον τρόπο αυτό αυξάνεται η αποδοτικότητα του συνολικού κεφαλαίου, το συνολικό ποσοστό κέρδους και ο συνολικός πλούτος των ΠΕ. Εκτός του ότι οι ΠΕ πλεονεκτούν σε σχέση με τις άλλες εθνικές εταιρείες σε τομείς της τεχνολογίας, έρευνας και καινοτομίας, το επιπλέον ιδιαίτερο γνώρισμά τους είναι η ευέλικτη δομή τους. Δηλαδή έχουν την δυνατότητα εναρμόνισης και ελέγχου γεωγραφικά διάσπαρτων μονάδων, της μεταφοράς των μονάδων σε άλλους προορισμούς ανάλογα με τις καινούριες επιχειρηματικές συνθήκες και εμφάνισης τοπικών πλεονεκτημάτων και της αναδιανομής των παραγωγικών πόρων. Επίσης η δομή των ΠΕ τους επιτρέπει την μεγάλη ποικιλία προϊόντων. Άλλο ένα χαρακτηριστικό των ΠΕ είναι η διεθνοποίηση της διοίκησής τους, που αποτελείται πλέον από εκπρόσωπους διαφορετικών εθνικών ομάδων και ως αποτέλεσμα οδηγεί σε μία πολυεθνική κουλτούρα διοίκησης.

Η ανάπτυξη των ενδοεπιχειρησιακών συναλλαγών είναι ένα άλλο γνώρισμα των σύγχρονων πολυεθνικών επιχειρήσεων. *“Το 40% του παγκόσμιου εμπορίου αποτελείται από ενδοεπιχειρησιακές συναλλαγές”*⁵⁵. Οι δε τιμές των ενδοεπιχειρησιακών συναλλαγών διαμορφώνονται βάσει των αναγκών της επιχείρησης μέσω των τεχνικών υποκοστολόγησης και υπερκοστολόγησης των εισροών και τελικών προϊόντων. Ουσιαστικό ρόλο για τις υποκοστολογήσεις και υπερκοστολογήσεις παίζουν οι τιμές μεταβίβασης. Ως μεταβιβαστική τιμή ορίζεται *“η τιμή που υπολογίζεται για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που διακινούνται εντός των πολυεθνικών εταιρειών μεταξύ της μητρικής εταιρείας και των θυγατρικών της καθώς και μεταξύ των θυγατρικών εταιρειών της”*⁵⁶. Το βασικό χαρακτηριστικό των τιμών μεταβίβασης είναι ότι διαφέρουν από τις πραγματικές τιμές αγοράς και εφαρμόζονται από την ΠΕ προκειμένου να μειώσει τον φόρο που αναλογεί στην εταιρεία, να αποφύγει ή να ελαχιστοποιήσει τον δασμό, να μειώσει τα κέρδη των συνεταίρων. Η εφαρμογή μεταβιβαστικών τιμών δεν απαιτεί μεγάλο ποσοστό μετοχών στην περίπτωση μικτών επιχειρήσεων εφόσον συνδυάζεται με συμφωνίες μάνατζμεντ, τις άδειες παραγωγής και το μάρκετινγκ. Η σύγχρονη δομή της ΠΕ που αποτελείται από ένα δίκτυο μητρικής και των

⁵⁵Ρουμελιώτης Π.Β, *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, σελ. 187.

⁵⁶ Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 140

θυγατρικών επιχειρήσεων, όπου οι θυγατρικές κατέχουν ποσοστά ιδιοκτησίας σε πολλές άλλες θυγατρικές του ίδιου ομίλου, ευνοεί την ανάπτυξη της δημιουργικής λογιστικής και δυσχεραίνει τον έλεγχο των κερδών των ΠΕ. Με αυτόν τον τρόπο οι ΠΕ, ουσιαστικά, “νοθεύουν τους κανόνες της οικονομίας αγοράς”⁵⁷.

Οι διαφορετικοί κλάδοι οικονομίας έχουν υποστεί διαφορετικό βαθμό πολυεθνικοποίησης. Οι κύριοι τομείς όπου μονοπωλούν ΠΕ είναι τομείς τεχνολογίας, έρευνας και καινοτομίας. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι κύριοι φορείς των νέων τεχνολογιών και καινοτομιών. Η κατοχή της τεχνολογίας δίνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά τους. Οπότε οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προσπαθούν να είναι σε ηγεμονική θέση όσο αφορά την έρευνα, καινοτομία και μάρκετινγκ πράγμα που απαιτεί μεγάλες δαπάνες.

7.2 Θεωρίες δημιουργίας των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Οι κύριες θεωρίες που εξηγούν αυτό το φαινόμενο της εμφάνισης των ΠΕ είναι η θεωρία του Hymer-Kindleberger, η θεωρία του Aliber, η θεωρία του Vernon, το υπόδειγμα του Heckscher-Ohlin, η θεωρία της διεθνοποίησης και διαφοροποίησης της παραγωγής, η θεωρία της πολυεγκατάστασης, η θεωρία σύνδεσης των πολυεθνικών εταιρειών με την εσωτερικοποίηση των αγορών και η θεωρία του Dunning.

Μέχρι την δεκαετία του 1950 η αιτία για την ύπαρξη των ΑΞΕ εξετάζετε αποκλειστικά στα πλαίσια της παραδοσιακής θεωρίας των διεθνών κινήσεων κεφαλαίων. Όπου οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποδίδονται σε διαφορετικό ποσοστό απόδοσης των κεφαλαίων. Η άποψη αυτή ενισχύθηκε από τα εμπειρικά στοιχεία των Αμερικανικών εταιρειών, που λάμβαναν υψηλότερο ποσοστό απόδοσης από τις ευρωπαϊκές επενδύσεις. Ωστόσο, αργότερα ο ισχυρισμός αυτός δεν ευσταθεί σε ένα πλήθος των επενδύσεων. Ο Hymer το 1960 παρατήρησε ότι πρώτον, οι ΗΠΑ συνδυάζουν τις καθαρές εκροές των ΑΞΕ με τις καθαρές εισροές των κεφαλαίων χαρτοφυλακίου. Δεύτερον, υπάρχει κίνηση των ΑΞΕ προς τις δύο κατευθύνσεις, δηλαδή μεταξύ των ίδιων χωρών. Τρίτον, πολλές θυγατρικές εταιρείες προσφεύγουν στην τοπική αγορά για δανεισμό προκειμένου να συμπληρώσουν τα αναγκαία κεφάλαια. Και τελικά, την εποχή εκείνη οι χρηματοπιστωτικές εταιρείες δεν είχαν και τόση μεγάλη σημασία σε σύγκριση με την εταιρείες παραγωγής. Οπότε υποστήριξε ότι σε μία τέλεια αγορά η δυνατότητα βραχυπρόθεσμου κέρδους θα έχει προσελκύσει τις εισροές κεφαλαίων και όχι το αντίθετο, προκειμένου να εξαλειφθεί το υπερβολικό κέρδος. Οπότε ο τέλειος ανταγωνισμός και οι πολυεθνικές εταιρείες δεν είναι συμβατές έννοιες⁵⁸.

⁵⁷Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 142

⁵⁸Foreign Direct Investment and Multinational Corporation, διαθέσιμο στο <http://www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 28/07/2011.

Και συγκεκριμένα, η *θεωρία του Hymer- Kindleberger* βασίζεται στη σχέση μεταξύ των πολυεθνικών επιχειρήσεων (ΠΕ) και των αντισταθμιστικών πλεονεκτημάτων. Η ξένη εταιρεία για να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί εγχώριες εταιρείες που έχουν καλύτερη γνώση των τοπικών συνθηκών αγοράς και συναλλαγών, πρέπει να κατέχει μερικά αντισταθμιστικά πλεονεκτήματα. Τα αντισταθμιστικά πλεονεκτήματα αυτά βρίσκονται στην αγορά αγαθών, στην αγορά παραγωγικών συντελεστών, σε οικονομίες κλίμακας και στην κυβερνητική παρέμβαση. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, η πολυεθνική εταιρεία πρέπει να κατέχει ένα από αυτά τα αντισταθμιστικά πλεονεκτήματα σε βαθμό τόσο μεγάλο που να της δίνει σχεδόν μονοπωλιακή ισχύ κατά την διείσδυση στη ξένη αγορά. Επιπλέον, οι άμεσες ξένες επενδύσεις δεν έχουν σχέση με τη μεταφορά των κεφαλαίων, διότι τα κεφάλαια αυτά μπορούν να αντληθούν μέσω των εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή από άλλες πηγές διεθνούς χρηματοδότησης. Οι ΑΞΕ σχετίζονται με την διεθνή μεταφορά ιδιοκτησίας και των άυλων περιουσιακών στοιχείων όπως την τεχνολογία, τις επιχειρησιακές τεχνικές, καθώς και το εξειδικευμένο προσωπικό. Ο Hymer υποστήριξε ότι η ύπαρξη των ΑΞΕ οφείλεται αποκλειστικά στις ατέλειες των διεθνών αγορών, τις οποίες η ΠΕ "εσωτερικεύει ή αντικαθιστά" μέσω των ΑΞΕ⁵⁹.

Η *θεωρία του Aliber* αντιλαμβάνεται την πολυεθνική επιχείρηση ως φαινόμενο του νομισματικού χώρου. Μία μητρική της πολυεθνικής επιχείρησης απολαμβάνει πλεονεκτήματα χρηματοδότησης μέσω της διεθνούς χρηματοοικονομικής αγοράς έναντι των τοπικών επιχειρήσεων. Υποστηρίζει ότι οι επιχειρήσεις από χώρες με ισχυρά νομίσματα μπορούν να αντλούν κεφάλαια με χαμηλότερο κόστος, το οποίο τους δίνει τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε επενδύσεις υψηλού ρίσκου σε περιοχές με αδύναμο νόμισμα, ενώ για τις εγχώριες επιχειρήσεις το κόστος δανεισμού των χρημάτων μπορεί να είναι απαγορευτικό.⁶⁰

Η *θεωρία του Vernor* δίνει έμφαση στην σύνδεση της πολυεθνικής επιχείρησης με το μοντέλο του κύκλου ζωής του προϊόντος, με τις νέες τεχνολογίες και καινοτομίες. Δηλαδή, η ζωή ενός προϊόντος μπορεί να χωριστεί σε στάδια. Υποστηρίζεται ότι σε πρώτο στάδιο ένα προϊόν εμφανίζεται σε μία τεχνολογικά προηγμένη χώρα, π.χ. στην Αμερική. Μια επιχείρηση παράγει τεχνικά ανώτερο προϊόν και το διαχέει στην εγχώρια αγορά. Οι πωλήσεις αρχικά έχουν έναν αργό ρυθμό λόγω της υψηλής τιμής του προϊόντος. Όσο η τεχνογνωσία ενός προϊόντος βελτιώνεται και η παραγωγή τελειοποιείται, οι πωλήσεις του προϊόντος έχουν μια ανοδική πορεία και οι εξαγωγές αυξάνονται. Οι επιχειρήσεις σε αυτή τη φάση, λόγω μικρού αριθμού έχουν μία μονοπωλιακή δύναμη και αποκομίζουν τεράστια κέρδη. Σε δεύτερο στάδιο ξεκινάει η διαδικασία τυποποίησης

⁵⁹Foreign Direct Investment and Multinational Corporation, διαθέσιμο στο <http://www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 28/07/2011.

⁶⁰ Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 20-21

ενός ώριμου προϊόντος και αυξάνονται οι δυνατότητες οικονομικών κλίμακας και αυξάνεται η παραγωγή και η ζήτηση δεδομένου ότι το προϊόν γίνεται φθηνότερο. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται και η αγορά σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Η ζήτηση για το προϊόν εκεί αρχικά ικανοποιείται με την αμερικανική παραγωγή, ενώ αργότερα με την τοπική. Έτσι πραγματοποιούνται οι αμερικανικές ξένες επενδύσεις σε ανεπτυγμένες χώρες. Σε αυτό το στάδιο, εισέρχονται οι ανταγωνιστές στην διαδικασία της παραγωγής και του εμπορίου. Με συνέπεια ο ρυθμός αύξησης των πωλήσεων να μειώνεται, οι τιμές να μειώνονται και το προϊόν πλέον να βρίσκεται σε φάση ωρίμανσης. Στο τρίτο στάδιο, ο αριθμός των επιχειρήσεων και ο ανταγωνισμός μεταξύ τους έχει αυξηθεί τόσο πολύ που κάποιες θα εγκαταλείψουν την παραγωγή του προϊόντος. Το προϊόν πλέον βρίσκεται σε τελευταία φάση της ζωής του, στη φάση παρακμής. Η ανάγκη της μείωσης του κόστους παραγωγής ενός προϊόντος οδηγεί σε μεταφορά παραγωγής του σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Με αυτόν τον τρόπο οι ξένες άμεσες επενδύσεις διεισδύουν στην αγορά των λιγότερο ανεπτυγμένων χώρων. Η είσοδος της ίδιας επιχείρησης και σε άλλες αγορές αυξάνει τα κέρδη της και παρατείνει τη ζωή του προϊόντος. Η μετεγκατάσταση της παραγωγικής διαδικασίας μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων, δηλαδή η πολυεθνικοποίηση της είναι αντίδραση των επιχειρήσεων σε κορεσμό της αγοράς και απώλεια του τεχνολογικού πλεονεκτήματος. Ως εκ τούτου, η διαδικασία αυτή συνοδεύεται από την δημιουργία θυγατρικών εταιρειών και από διεθνείς συνεργασίες τύπου συμπαραγωγής, εργολαβίας-υπεργολαβίας. Συνήθως εν το μεταξύ παρουσιάζεται ένα νέο καινοτομικό προϊόν που αυξάνει τη παραγωγή και τις πωλήσεις σε ξένες αγορές. Εάν η εισαγωγή του καινοτομικού προϊόντος είναι πετυχημένη, αυτό συνεπάγεται αύξηση της ζήτησης και συνεπώς παρουσιάζεται ανάγκη για μαζική παραγωγή που απαιτεί μεγάλα κεφάλαια και μείωση ανταγωνιστικότητας του προϊόντος προηγούμενης τεχνολογίας.

Η διάρκεια του κάθε σταδίου του κύκλου ποικίλει ανάλογα με το προϊόν και το είδος της διαχείρισης που την υποστηρίζουν. Οι επιχειρήσεις που δεν έχουν τη δυνατότητα να παράγουν καινοτομικά προϊόντα, μπορούν να κατασκευάσουν και να εισάγουν τα νέα προϊόντα μόνο σε φάση του κορεσμού (ωριμότητας), οπότε η δυνατότητα μεγάλου κέρδους τους περιορίζεται σημαντικά. Επίσης εάν το καινοτομικό προϊόν δημιουργείται και εισάγεται από μία επιχείρηση μικρού μεγέθους, τότε ο κύκλος ζωής του προϊόντος είναι μικρός, διότι η μικρή επιχείρηση υστερεί σε δυνατότητες προώθησης μαζικής παραγωγής και των εισαγωγών του προϊόντος. Η δε συνήθως προτεινόμενη διέξοδος είναι η συγχώνευση της μικρής επιχείρησης με μία μεγάλη⁶¹.

Η προσέγγιση **Heckscher-Ohlin** βασίζεται στην ιδέα ότι οι περιορισμοί στη ροή κεφαλαίων μπορούν να αντικατασταθούν από τις εμπορικές συναλλαγές. Ο **Mundell** επεκτείνει το βασικό μοντέλο και θεωρεί ότι το εμπόριο και οι κινήσεις κεφαλαίων μπορούν να είναι υποκατάστατα.

⁶¹Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 106-107

Δηλαδή, ότι η εισαγωγή των δασμών θα προκαλέσει μια ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων προς τη χώρα αυτή⁶².

Άλλες απόψεις εξηγούν το φαινόμενο της δημιουργίας των πολυεθνικών επιχειρήσεων μέσω **της διεθνοποίησης των αγορών και διαφοροποίησης της παραγωγής**. Κάποιες πολυεθνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας και μέσω του δικτύου από θυγατρικές επιχειρήσεις διανέμουν το προϊόν της έρευνάς τους.

Η **θεωρία της πολυεγκατάστασης** εστιάζει την προσοχή της στην δυνατότητα της πολυεθνικής εταιρίας να αξιοποιήσει τους παραγωγικούς συντελεστές των διαφόρων χωρών. Ξεχωρίζεται μία σειρά κινήτρων για την εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων όπου περιλαμβάνονται χαμηλό κόστος των πρώτων υλών, δασμολογικά, μισθολογικά, φορολογικά και άλλα κίνητρα. Από την άλλη, οι χώρες όπου γίνεται εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων αποκτούν πρόσβαση σε κεφάλαια, νέες τεχνολογίες και διοικητικές γνώσεις.

Σύμφωνα με την **θεωρία σύνδεσης των πολυεθνικών εταιριών με την εσωτερικοποίηση των αγορών**, οι ενέργειες των επιχειρήσεων μπορούν να αντικαταστήσουν την αγορά. Η ανάπτυξη της ιδέας αυτής συνήθως αποδίδεται στους Buckley και Casson. Οι μελετητές αυτοί υποστηρίζουν ότι οι ΠΕ τόσο κάθετης όσο και οριζόντιας δομής, οδηγούνται σε ένα μοντέλο με επίκεντρο τη σχέση μεταξύ των γνώσεων, των ατελειών της αγοράς και την εσωτερίκευση των αγορών. Αυτή η προσέγγιση των κάθετων και οριζόντιων ΑΞΕ είναι δυνατή εφόσον και κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση εσωτερικεύει μια αγορά για την παραγωγή των ενδιάμεσων προϊόντων, όπως η οριζόντιας δομής επιχείρηση εσωτερικεύει αγορές για ιδιόκτητα περιουσιακά στοιχεία⁶³. Η εσωτερικοποίηση δίνει στην πολυεθνική επιχείρηση κάποια πλεονεκτήματα, όπως την αυξημένη “*δυνατότητα σχεδιασμού και ελέγχου της παραγωγής, αποφυγή των αβεβαιοτήτων της κλασικής αγοράς, τη δυνατότητα υπερκοστολόγησης και υποκοστολόγησης των προϊόντων, την αποφυγή της μη επιθυμητής κρατικής παρέμβασης κ.λ.π.*”⁶⁴.

Και τελικά σύμφωνα με την **προσέγγιση του Dunning** “*η πολυεθνική επιχείρηση είναι αποτέλεσμα συνδυασμένης επίδρασης τριών πλεονεκτημάτων: των πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας, της εντοπιότητας και της εσωτερικοποίησης*”⁶⁵, δηλαδή FDI= Ownership+ Location+ Internalization.

Όσο αφορά την προϋπόθεση της ιδιοκτησίας, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι μια πολυεθνική εταιρεία μπορεί να αποκτήσει το πλεονέκτημα αυτό σε χαμηλό κόστος μέσω τεχνολογίας, εμπορικών σημάτων και των οικονομιών κλίμακας. Το πλεονέκτημα αυτό δίνει την δυνατότητα

⁶²Foreign Direct Investment and Multinational Corporation, διαθέσιμο στο <http://www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 28/07/2011.

⁶³Foreign Direct Investment and Multinational Corporation, διαθέσιμο στο <http://www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 28/07/2011.

⁶⁴Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 21

⁶⁵βλ. παραπάνω., σελ. 21-22

στην εταιρεία είτε να αυξήσει τα έσοδά της είτε να μειώσει τα κόστη λειτουργίας σε μια τοποθεσία στο εξωτερικό. Μια πολυεθνική εταιρεία όταν δραστηριοποιείται σε μία ξένη χώρα είναι αντιμέτωπη με επιπλέον κόστος σε σύγκριση με έναν εγχώριο παραγωγό, το οποίο περιλαμβάνει την έλλειψη της γνώσης συνθηκών της εγχώριας αγοράς, τις νομικές, θεσμικές, πολιτιστικές και γλωσσικές διαφορές, αυξημένο κόστος της επικοινωνίας και διαχείρισης στο εξωτερικό. Για να αντισταθμίσει αυτό το επιπλέον κόστος πρέπει να έχει κάποιο πλεονέκτημα προκειμένου να είναι αποδοτική. Ένα από αυτά είναι το πλεονέκτημα της ιδιοκτησίας. Υπάρχουν τρεις βασικοί τύποι των πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας μιας πολυεθνικής εταιρείας: 1) Το μονοπωλιακό πλεονέκτημα που κατέχει η πολυεθνική επιχείρηση με τη μορφή της προνομιακής πρόσβασης στην αγορά μέσω της ιδιοκτησίας σπάνιων φυσικών πόρων, των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, κ.λ.π., 2) Η τεχνολογία, γνώση με την ευρεία έννοια, που περιέχει όλες τις μορφές των δραστηριοτήτων καινοτομίας, 3) Οι οικονομίες μεγάλου μεγέθους, όπως οι οικονομίες της μάθησης, οι οικονομίες κλίμακας και φάσματος, ευρύτερη πρόσβαση σε οικονομικά κεφάλαια, και τα πλεονεκτήματα από τη διεθνή διαφοροποίηση των περιουσιακών στοιχείων και κινδύνων.

Το πλεονέκτημα της εγκατάστασης συντελείται σε ένα σύνολο πλεονεκτημάτων της χώρας υποδοχής που λαμβάνονται υπόψη από την πολυεθνική επιχείρηση κατά το στάδιο της επιλογής της τοποθεσίας των θυγατρικών, αν και η ελκυστικότητα της τοποθεσίας μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Και συγκεκριμένα, πρώτον τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από τις ποσότητες και ποιότητα των συντελεστών παραγωγής, το κόστος των μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, το εύρος και το μέγεθος της αγοράς καθώς και τη ανάπτυξή της. Δεύτερον, πολιτικά πλεονεκτήματα που συντελούνται από τις κυβερνητικές πολιτικές που ευνοούν τη ροή των ΑΞΕ, τις ενδοεπιχειρησιακές συναλλαγές και τη διεθνή παραγωγή. Και τελικά, κοινωνικά, πολιτιστικά πλεονεκτήματα που περιλαμβάνουν γλωσσικές και πολιτιστικές διαφορές, γενική στάση έναντι των αλλοδαπών και τη συνολική θέση για ελεύθερη επιχείρηση.

Η διεθνοποίηση μια επιχείρησης μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, από την καθαρά εξαγωγική δραστηριότητα μέχρι την δημιουργία θυγατρικών. Η υπόθεση της εσωτερικοποίησης, προϋποθέτει ότι. Η ΠΕ επιλέγει την εσωτερικοποίηση των πλεονεκτημάτων της όταν η αγορά δεν υπάρχει ή δυσλειτουργεί και το κόστος των συναλλαγών είναι υψηλό. Δηλαδή, έχει μεγαλύτερο όφελος από την χρησιμοποίηση των πλεονεκτημάτων της, π.χ. τεχνογνωσίας, παρά από την παραχώρηση των σε τοπικές επιχειρήσεις διότι το κόστος που προκύπτει από την έρευνα, διαπραγμάτευση και εποπτεία σε περίπτωση συνεργασίας είναι μεγάλο. Επίσης, δραστηριοποιούμενη η ίδια, μπορεί να πετύχει καλύτερους όρους αγοράς για τις εισροές της αποκτώντας έτσι ένα ακόμη ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η εσωτερικοποίηση μπορεί να είναι μερικές φορές ο μόνος τρόπος για την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας, φάσματος ή

φήμης. Η έλλειψη νομικής προστασίας σε περίπτωση ενός δόλιου συνεταιίρου στην χώρα υποδοχής μπορεί να αποτελέσει έναν παράγοντα για την εσωτερικοποίηση. Γενικώς, όταν το κόστος κάποιων λειτουργιών είναι μικρότερο όταν διεξάγονται από την επιχείρηση, τότε οι συναλλαγές αυτές θα εσωτερικοποιηθούν.

7.3 Μορφές ένταξης των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά.

Η διαδικασία της διεθνοποίησης μιας επιχείρησης σημαίνει ότι η επιχείρηση αρχίζει να δραστηριοποιείται εκτός των εθνικών της συνόρων. Οι κυριότερες μορφές στρατηγικών εξόδου μίας επιχείρησης σε διεθνή αγορά είναι οι εξής:

1. άμεση εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών
2. επενδύσεις κεφαλαίων μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων, των επενδύσεων χαρτοφυλακίου και μέσω δημιουργίας θυγατρικών, μίας μικτής επιχείρησης και κοινοπραξιών (joint ventures company)
3. “*διεθνείς συμβάσεις και συμβόλαια διαφόρων τύπων*”⁶⁶ που αφορούν κοινή έρευνα και ανάπτυξη, συμβάσεις αδειών παραγωγής, ευρεσιτεχνιών, know-how, franchising, εργολαβίας-υπεργολαβίας για την παραγωγή και εξαγωγή και management.

Για τον τρόπο ελέγχου παραγωγής σε ξένη αγορά, η επιχείρηση μπορεί να επιλέξει μεταξύ της νέας εγκατάστασης (green-field operation), εξαγοράς μίας εγχώριας εταιρείας, κοινοπραξίας καθώς και τη συγχώνευσης με μία ή περισσότερες επιχειρήσεις .

Κατά την διείσδυση μίας επιχείρησης σε αλλοδαπή αγορά ξεχωρίζονται τέσσερα στάδια. Στο πρώτο στάδιο η εταιρεία ξεκινάει μία εξωτερική οικονομική δραστηριότητα, η οποία έχει τη μορφή των ad hoc εξαγωγών και αρχικά επηρεάζει ελάχιστα τη θέση της εταιρείας. Το στάδιο έμμεσων εξαγωγών περιλαμβάνει τις εξής ενέργειες της επιχείρησης: αρχικές έρευνες και επέκταση μέσω των εξαγωγών. Στο δεύτερο στάδιο η εταιρεία πραγματοποιεί περαιτέρω ενέργειες οι οποίες οδηγούν σε εξαγωγική επέκταση μέσω της μίσθωσης πρακτόρων ή αντιπροσώπων, διαπραγμάτευσης πώλησης αδειών και ευρεσιτεχνιών, ή αποκτά ένα υποκατάστημα της στο εξωτερικό που εκμεταλλεύεται το προϊόν της από τις δραστηριότητες στην εγχώρια αγορά. Αργότερα το κέντρο της παραγωγικής δραστηριότητας της επιχείρησης μετατοπίζεται στο εξωτερικό. Η εταιρεία αποκτά θυγατρικές σε πολλές διαφορετικές χώρες και η εγχώρια αγορά χάνει την προτεραιότητα και γίνεται μία από τις πολλές αγορές του εξωτερικού. Στο στάδιο αυτό η εταιρεία μετατρέπεται σε πολυεθνική επιχείρηση, που σχεδιάζει, οργανώνει και συντονίζει τις πολιτικές της για παραγωγή, πώληση, έρευνα και ανάπτυξη και χρηματοδότηση των λειτουργιών της σε διεθνές επίπεδο. Τα παραπάνω στάδια είναι χαρακτηριστικά για τη διεθνοποίηση των

⁶⁶Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 103

επιχειρήσεων σε όλες τις χώρες, ξεκινώντας από τις ΗΠΑ. Η οργανωτική δομή μιας πολυεθνικής επιχείρησης με πυρήνα του μια μητρική και έναν μεγάλο αριθμό θυγατρικών εταιρειών και άλλων οργανισμών, ήταν τελικά η πιο κατάλληλη μορφή της επιχείρησης στο σύγχρονο πλαίσιο του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας, της ταχείας επιστημονικής ανάπτυξης και της τεχνολογικής προόδου.

Κατά την διαδικασία ένταξης μίας επιχείρησης σε ξένη αγορά το σημαντικότερο ρόλο παίζει η αγορά της εκάστοτε χώρας, δηλαδή το επίπεδο της τεχνολογικής και της οικονομικής της ανάπτυξης που προσδιορίζουν την ζήτηση. Ο στόχος των επιχειρήσεων είναι να παρατείνουν την **καμπύλη ζωής** του κάθε προϊόντος. Για αυτό ταξινομούν τις αγορές βάσει του επιπέδου ανάπτυξης και προσπαθούν να τα διατηρήσουν κλιμακωτά, επεκτείνοντας την εξαγωγή του προϊόντος με μία χρονική υστέρηση. Εφαρμόζοντας αυτή τη στρατηγική, η επιχείρηση επιτυγχάνει εξοικονόμηση των δαπανών κατά την είσοδο σε δεύτερη ή τρίτη αγορά, δηλαδή από την μείωση εξόδων για την έρευνα, ανάπτυξη και marketing (οικονομίες κλίμακας). Αυτή η στρατηγική ευνοεί τις ανεπτυγμένες χώρες και μεγάλες επιχειρήσεις και περιορίζει τις λιγότερα ανεπτυγμένες χώρες και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁶⁷, οι οποίες έχουν ελλιπή πληροφόρηση, περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης στους χρηματικούς πόρους και το δίκτυο διαμονής προϊόντων, συγκοινωνιών και επικοινωνιών. Αντιμετωπίζουν δυσκολίες να ακολουθήσουν μια συγκεκριμένη εξαγωγική πολιτική και συνήθως περιορίζονται σε εκτέλεση παραγγελιών από το εξωτερικό. Επίσης, έχουν λιγότερες δυνατότητες να αντιμετωπίζουν τον κρατικό παρεμβατισμό.

7.4 Τα κίνητρα των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Τα κίνητρα της διεθνοποίησης παραγωγής διαφέρουν. Το βασικό κίνητρο παραμένει να είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους και το συνολικό όφελος. Η διεθνοποίηση της οικονομίας αρχικά βασίστηκε στην ιδέα της ανοικτής οικονομίας, του διεθνούς εμπορίου και της θεωρίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος, που οδηγούν σε ένα άριστο αποτέλεσμα πετυχαίνοντας την καλύτερη κατανομή πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εξειδίκευση της κάθε χώρας σε παραγωγή προϊόντων όπου συγκεντρώνει το συγκριτικό πλεονέκτημα, μειώνει το κόστος παραγωγής, την τιμή του προϊόντος και αυξάνει το τελικό όφελος του καταναλωτή και την συνολική ευημερία. Οι οικονομολόγοι E. Heckscher και B. Ohlin υποστήριζαν ότι κάθε χώρα πρέπει να εξειδικεύεται στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που βασίζεται σε συντελεστή παραγωγής ο οποίος βρίσκεται σε αφθονία και έχει το μικρότερο κόστος⁶⁸. Ωστόσο, η χαμηλού κόστους εργασία σε μη ανεπτυγμένες χώρες δεν αποτελούσε το κύριο κριτήριο για τις διεθνείς εταιρείες προκειμένου να

⁶⁷Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 95-99.

⁶⁸ Ρουμελιώτης Π., *Προς Ένα Πολυπολικό Κόσμο*. Α.Α. Λιβάνη Αθήνα 2009, σελ. 175

μεταφέρουν την παραγωγή τους. Τα πλεονεκτήματα των ανεπτυγμένων χωρών όπως η υποδομή και η τεχνογνωσία, το μέγεθος των αγορών τους, η δυνατότητα πρόσβασης στους προμηθευτές, η πολιτική σταθερότητα και η προσαρμοστικότητα της κοινωνίας στις αναγκαίες αλλαγές προκειμένου να αυξηθεί η αποδοτικότητα της οικονομίας αποτελούσαν πιο ισχυρά κριτήρια για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων σε πιο ανεπτυγμένες χώρες⁶⁹. Η κατάσταση άλλαξε πρώτον, με την τεχνολογική πρόοδο, η οποία γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη τον 20ο αιώνα και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διαδικασία της διεθνοποίησης των επιχειρήσεων πέρα των ανεπτυγμένων χωρών, με την βελτίωση των επικοινωνιών και με την μείωση του κόστους μεταφορών. Δεύτερον, η αλλαγή στη δομή του οικονομικού συστήματος, η οποία τις τελευταίες δεκαετίες έχει ενθαρρύνει την εμφάνιση των εθνικών και παγκόσμιων θεσμών και κανόνων που συμβάλλουν στην διασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, δυνατότητας πρόσβασης σε διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας και των προνομίων των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το ρυθμιστικό καθεστώς ευνοεί έντονα τις ΑΞΕ, και ενισχύεται από τις διμερείς συμφωνίες για την προστασία και προώθηση των επενδύσεων⁷⁰. Τρίτον, με τις αλλαγές της στρατηγικής των επιχειρήσεων που προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν το μερίδιο που τους αναλογεί στην παγκόσμια αγορά. Ως εκ τούτου, τα βασικά κίνητρα των ΠΕ μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1) Αναζήτηση νέων αγορών για την απορρόφηση της παραγωγής τους, δεδομένου ότι η αγορά των ανεπτυγμένων χωρών είναι πλέον σχετικά κορεσμένη, δηλαδή παρατηρείται μια τάση μετατόπισης της παραγωγής προς τον τελικό καταναλωτή.

2) Αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων και ειδικά όταν το κόστος τους είναι χαμηλότερο από ότι στη χώρα προέλευσης. Οι πλουτοπαραγωγικοί πόροι συμπεριλαμβάνουν τους φυσικούς πόρους, το φτηνό εργατικό δυναμικό ειδικευμένο και μη, το οποίο παρέχει την δυνατότητα μείωσης του κόστους παραγωγής, και με αυτό τον τρόπο επιτρέπει τη μετεγκατάσταση της επιχείρησής. Μέχρι τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πόλεμου, περίπου 60%⁷¹ των παγκόσμιων άμεσων ξένων επενδύσεων ήταν σε φυσικούς πόρους. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1960 και του 1970, η σχετική σημασία των φυσικών πόρων ως καθοριστικού παράγοντα, για την επιλογή της χώρας υποδοχής των άμεσων ξένων επενδύσεων έχει μειωθεί. Το μερίδιο του πρωτογενή τομέα στις ΑΞΕ των μεγάλων ανεπτυγμένων χωρών μειώθηκε από σχεδόν 25% το 1970 σε 11% το 1990⁷². Κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 (1991 - 1995), το

⁶⁹ Krugman P, In Praise of Cheap Labor, Bad jobs at bad wages are better than no jobs at all. *Slate*, March 1997. Διαθέσιμο στο <http://www.slate.com/id/1918/>, ημερομηνία πρόσβασης 23.01.2011

⁷⁰ Crothy J., Epstein G., & Kelly P., "Multinational corporation in the neo-liberal regime", διαθέσιμο στο http://bss.sfsu.edu/jmoss/resources/635_pdf/No_23_CrothyEsteinKelly.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 18.02.2011

⁷¹ UNCTAD, διαθέσιμο στο www.unctad.org, ημερομηνία πρόσβασης 10/06/2011

⁷² Βλ. παραπάνω

μερίδιο του τομέα αυτού σε συνολικές εκροές της Γερμανίας, Ιαπωνίας, Ηνωμένου Βασιλείου και Ηνωμένων Πολιτειών ήταν κάτω από 5% και, μεταξύ των μεγάλων επενδυτών, η Γαλλία είχε ένα μερίδιο που φτάνει στο 9%⁷³. Η παρουσία των φυσικών πόρων από μόνη της δεν ήταν αρκετή για να πραγματοποιηθούν άμεσες ξένες επενδύσεις. Συγκριτικό πλεονέκτημα σε φυσικούς πόρους συνήθως οδηγεί στο εμπόριο και όχι σε ΑΞΕ.

Επενδύσεις έγιναν σε χώρες με άφθονους πόρους, αλλά οι οποίες δεν είχαν ούτε τα μεγάλα ποσά των κεφαλαίων που απαιτούνται συνήθως για την άντληση πόρων ούτε τις τεχνικές δεξιότητες που απαιτούνται για την εξαγωγή ή την πώληση πρώτων υλών στον υπόλοιπο κόσμο. Επιπλέον, για την εξαγωγή των πρώτων υλών απαιτούνται εγκαταστάσεις υποδομής. Ωστόσο, η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων, αν και μειώνεται η σχετική σημασία, εξακολουθεί να είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για την προσέλκυση των ΑΞΕ και συνεχίζει να προσφέρει σημαντικές δυνατότητες για εισερχόμενες επενδύσεις σε πλούσιες σε πόρους χώρες. Οι φυσικοί πόροι ακόμη και σήμερα είναι η εξήγηση για ένα μέρος εισερχόμενων ΑΞΕ σε έναν μεγάλο αριθμό αναπτυσσόμενων χωρών, (π.χ. χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής), αναπτυγμένων (π.χ. Αυστραλία) και χωρών σε μεταβατικό στάδιο.

3) Φορολογικά κίνητρα που σχετίζονται με τις φορολογικές ελαφρύνσεις που διαθέτουν οι χώρες υποδοχής.

4) Διατήρηση του μεριδίου αγοράς που αντιστοιχεί σε μια πολυεθνική επιχείρηση, και της ανταγωνιστικότητάς της, εφόσον μερικές φορές η απόφαση για επέκταση σε άλλες χώρες λαμβάνεται λόγω της μίμησης των ενεργειών της ανταγωνίστριας ηγέτιδας-εταιρείας.

5) Αποφυγή εμποδίων εμπορικού χαρακτήρα, για παράδειγμα δασμολογικών εμποδίων. Όμως σε περιπτώσεις όταν οι περισσότερες υπηρεσίες των πολυεθνικών επιχειρήσεων ήταν μη εμπορεύσιμες, ο κύριος λόγος δεν ήταν η ύπαρξη των δασμών, αλλά το γεγονός ότι ο μόνος τρόπος για την παράδοσή των υπηρεσιών σε ξένες αγορές ήταν η εγκατάσταση στις χώρες αυτές.

6) Βελτίωση της αποδοτικότητας των διεθνών δραστηριοτήτων και εκμετάλλευση των οικονομικών κλίμακας. Η διαθεσιμότητα της χαμηλού κόστους ανειδίκευτης εργασίας μπορεί να αποτελέσει για μερικές πολυεθνικές εταιρείες πολύ σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση των ΑΞΕ. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σε πολυεθνικές που επιδιώκουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα στην παραγωγή προϊόντων που επηρεάζεται άμεσα από το κόστος εργασίας, ή για πολυεθνικές που παράγουν τελικά προϊόντα για τα οποία σε κάποιο στάδιο της παραγωγής είναι έντονη η χρήση ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού. Διαθεσιμότητα με αυτήν την έννοια συνεπάγεται όχι μόνο αφθονία αλλά και χαμηλό κόστος σε σχέση με την παραγωγικότητα. Μια χαμηλή τιμή είναι μια φυσική συνέπεια της αφθονίας, εκτός εάν αντισταθμιστεί με κυβερνητική παρέμβαση της χώρας υποδοχής, με αύξηση

⁷³ Βλ. παραπάνω

της τιμής μέσω νόμων περί του ελάχιστου μισθού ή από υψηλούς κοινωνικά φόρους επί των ασφαλιστρών, ή η εργασία είναι απροσπέλαστη λόγω απόστασης ή λόγω φτωχής υποδομής.

Τελικά, η απόφαση για την επέκταση της επιχείρησης σε μια άλλη χώρα αποτελείται από ένα συνδυασμό της στρατηγικής της και των εσωτερικών χαρακτηριστικών της χώρας υποδοχής. Από την πλευρά της χώρας υποδοχής τα βασικά χαρακτηριστικά που προσελκύουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, εκτός από το χαμηλό κόστος εργασίας μπορούν να αναφερθούν τα εξής: το μέγεθος της αγοράς σε απόλυτους όρους, το μέγεθος και το εισόδημα του πληθυσμού και η ανάπτυξη της αγοράς. Οι μεγάλες αγορές μπορούν να φιλοξενήσουν περισσότερες επιχειρήσεις τόσο εγχώριες όσο και ξένες (ιδιαίτερα σημαντικό για μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες), και μπορούν να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις που παράγουν εμπορεύσιμα προϊόντα να επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας και φάσματος. Δεδομένου ότι η ανάπτυξη είναι ένας μαγνήτης για τις επιχειρήσεις, ο υψηλός ρυθμός ανάπτυξης σε μια χώρα υποδοχής τείνει να τονώσει τις επενδύσεις τόσο από εγχώριους όσο και από ξένους παραγωγούς. Το μέγεθος της οικονομίας μίας χώρας εκφρασμένο με το ΑΕΠ της, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ως κριτήριο δυναμικής της αγοράς, οι μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας, τα επίπεδα των επενδύσεων και το επενδυτικό κλίμα, η μακροοικονομική και πολιτική σταθερότητα, ο κίνδυνος των εθνικοποιήσεων, το φορολογικό καθεστώς και τα εμπόδια στη διακίνηση των κεφαλαίων, η γραφειοκρατία, το επίπεδο ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών, η ποιότητα των υποδομών και τα υψηλά επίπεδα των δεξιοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι οι καθοριστικές παράμετροι που ενισχύουν τα κίνητρα των επιχειρήσεων για την μετεγκατάσταση⁷⁴.

7.5 Στρατηγικές διεθνοποίησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Οι στρατηγικές ένταξης της επιχείρησης σε μία νέα αγορά σχετίζονται με την εναρμόνιση των δυνατοτήτων της αγοράς με τις δυνατότητες της επιχείρησης με στόχο την επιτυχημένη και σταθερή παρουσία της στις διεθνείς αγορές.

Σε μία προσπάθεια κατηγοριοποίησης των στρατηγικών της πολυεθνικής επιχείρησης ξεχωρίζουν τέσσερις βασικές στρατηγικές: η στρατηγική αγοράς, η στρατηγική ελαχιστοποίησης του κόστους, η σφαιρική στρατηγική, και η ολιγοπωλιακή στρατηγική⁷⁵.

Στρατηγική της αγοράς.

Η βασική ιδέα της στρατηγικής της αγοράς βρίσκεται στο γεγονός ότι η επιχείρηση αποφασίζει για την μετεγκατάσταση είτε γιατί θέλει να εξυπηρετεί την τοπική αγορά απευθείας, είτε επειδή υπάρχει ποικιλία δασμολογικών και μη εμποδίων που προστατεύουν τις εγχώριες επιχειρήσεις είτε επειδή η χώρα υποδοχής συγκεντρώνει το απαραίτητο συνδυασμό των

⁷⁴ World Investment Report, Trends and Determinants, *United Nations Publications 1998*, σελ. 106-110

⁷⁵ Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006, σελ. 69.

συντελεστών παραγωγής για την παραγωγή.. Οπότε οι πολυεθνικές εταιρείες προκειμένου να διεισδύσουν σε μία τέτοια αγορά προβαίνουν στην μετεγκατάσταση μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων. Λόγω της πολυδάπανης διαδικασίας, η βασική προϋπόθεση για την μετεγκατάσταση είναι το υψηλό αναμενόμενο όφελος. Ένα μεγάλο πλεονέκτημα κατά την λήψη τέτοιας απόφασης προκύπτει στη περίπτωση μετεγκατάστασης σε μία αγορά με υψηλή εγχώρια ζήτηση. Εκτός από αυτόν τον παράγοντα, σημαντικό ρόλο παίζουν το μέγεθος των οικονομιών κλίμακας, η στάση των χωρών υποδοχής, το οριακό κόστος και το κόστος μεταφοράς εμπορευμάτων μεταξύ των δύο χωρών. Οι παράγοντες όπως η υψηλή εγχώρια ζήτηση και το μεγάλο κόστος μεταφοράς είναι κίνητρα για την μετεγκατάσταση της επιχείρησης.

Η στρατηγική της ελαχιστοποίησης του κόστους

Η βασική προϋπόθεση κατά την λήψη της απόφασης για την πολυεθνικοποίηση σε αυτήν την περίπτωση είναι το χαμηλό λειτουργικό κόστος, που περιλαμβάνει το κόστος της εργασίας, των πρώτων υλών, της ενέργειας, της μεταφοράς, της φορολογίας κ.λ.π. Προκειμένου να υλοποιηθεί η μετεγκατάσταση σε αυτήν την περίπτωση πρέπει η πολυεθνική εταιρία να αποκτήσει ένα σύνολο πλεονεκτημάτων που προκύπτουν: από τη χαμηλού κόστους μεταφορά όχι μόνο των εξαγωγών της αλλά και εισαγωγών των ενδιάμεσων προϊόντων, από τις πρώτες ύλες που πρέπει να είναι όσο κοντά γίνεται στον τόπο εκμετάλλευσής τους, από τις οικονομίες κλίμακας στη παραγωγική διαδικασία, από το χαμηλό κόστος εργασίας, ειδικά σε παραγωγή εντάσεως εργασίας. Ωστόσο το τελευταίο, το χαμηλό κόστος εργασίας, δεν αποτελεί βασικό κριτήριο, διότι αυξήθηκε η σημασία της παραγωγικότητας της εργασίας, που είναι συνέπεια της κατάρτισης και μόρφωσης του εργατικού δυναμικού.

Η σφαιρική στρατηγική

Η στρατηγική αυτή συνδυάζει τα πλεονεκτήματα της στρατηγικής της ελαχιστοποίησης του κόστους και της μεγάλης αγοράς. Ωστόσο η υλοποίησή της είναι εφικτή σε χώρο περιφερειακής οργάνωσης όπου διευκολύνονται η κυκλοφορία των κεφαλαίων, της εργασίας και της εγκατάστασης.

Η ολιγοπωλιακή στρατηγική

Στην περίπτωση αυτή η αντίδραση των ανταγωνιστών είναι ο καθοριστικός παράγοντας των δραστηριοτήτων μίας πολυεθνικής εταιρείας, η οποία λειτουργεί σε ένα ολιγοπωλιακό πλαίσιο όπου η τιμή προσδιορίζεται από ένα μικρό αριθμό των επιχειρήσεων. Η απόφαση για την πολυεθνικοποίηση είναι αποτέλεσμα “μιμητισμού” της ηγέτιδας εταιρείας στο ολιγοπώλιο. Με την επέκταση σε άλλες αγορές, η επιχείρηση προσπαθεί να αυξήσει το μερίδιο της αγοράς της, δεδομένου ότι η πολιτική μείωσης των τιμών δεν είναι εφικτή καθώς οι άλλες επιχειρήσεις του

κλάδου θα ακολουθήσουν την ίδια πολιτική⁷⁶.

Εκτός από τις παραπάνω βασικές στρατηγικές αναφέρονται και η *Εξαγωγική στρατηγική, Στρατηγική αξιοποίησης των οικονομιών κλίμακας και η Διεθνής στρατηγική τιμών*.

Σύμφωνα με την *Εξαγωγική στρατηγική*, η εξαγωγική δραστηριότητα εξαρτάται άμεσα και κυρίως από τους στόχους και τα κίνητρα της επιχείρησης. Ο βασικός στόχος είναι η αύξηση των πωλήσεων, αύξηση της παραγωγής, δημιουργία οικονομιών κλίμακας και η καλύτερη αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων. Κίνητρο για εξαγωγές μπορεί να αποτελέσουν και οι υψηλές τιμές σε ξένη χώρα ή σημαντική διαφορά σε συναλλαγματική ισοτιμία. Επίσης, η εξαγωγική δραστηριότητα μπορεί να είναι ουσιαστικά το πρώτο βήμα για την εγκατάσταση της παραγωγικής μονάδας σε ξένη χώρα. Οι εξαγωγές μίας επιχείρησης μπορεί να αποτελούν μέρος της πολιτικής αντιμετώπισης της πτώσης των πωλήσεων στην εγχώρια αγορά μέσω μιας “εύκολης ξένης αγοράς”⁷⁷. Σε κάποιες αγορές οι εξαγωγές αποτελούν τρόπο απόκτησης ξένου συναλλάγματος προκειμένου να τροφοδοτηθούν οι εισαγωγές.

Τελικά, η υποκατάσταση των εξαγωγών με τη μεταφορά παραγωγής σε ξένη αγορά δεν αποτελεί πάντα άριστη λύση για την επιχείρηση. Εκτός από τις περιπτώσεις όπου υπάρχει σημαντική διαφορά στο κόστος των παραγωγικών συντελεστών, πολύ συχνά η συμφερότερη στρατηγική είναι ο συνδυασμός των εξαγωγών και της παραγωγής σε ξένη χώρα. Η δε ακραία περίπτωση της μη αποδοτικής μεταφοράς της παραγωγής είναι η “μη σύμπτωση των χωρών της άριστης παραγωγικής μονάδας και της άριστης αγοράς”⁷⁸.

Οι επιχειρήσεις που ακολουθούν την *στρατηγική αξιοποίησης οικονομιών κλίμακας* εξετάζουν τέσσερα βασικά σημεία: απορροφητικότητα της εξαγωγικής αγοράς, το κόστος μεταφοράς, τη διεθνή τιμή και τις εισροές της παραγωγής. Οι οικονομίες κλίμακας προκύπτουν στις εξής περιπτώσεις:

1. από τη μείωση του κόστους παραγωγής και συνεπώς “*αύξηση ανά χρονική μονάδα όγκου παραγωγής ή μαζικής παραγωγής*”⁷⁹. Τον καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του μεγέθους της εγκατάστασης παραγωγής παίζει η προσδοκώμενη ποσότητα πωλήσεων. Εάν υπάρχει η υπεραξιολόγηση της αγοράς τότε αυξάνεται το ρίσκο. Ο μεγαλύτερος όγκος παραγωγής σε συνδυασμό με την ρεαλιστική εκτίμηση αγοράς, μπορεί να εξασφαλίσει στην επιχείρηση πλεονεκτήματα κόστους με μείωση των δαπανών για μεταφορές, δασμούς και για διαφήμιση, αλλά η εκδοχή αυτή απαιτεί μεγαλύτερη συμμετοχή κεφαλαίου, μεγαλύτερο κόστος εξόδου από την αγορά και μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εξαγωγές.

⁷⁶Ρουμελιώτης Π.Β, *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, σελ. 182-186

⁷⁷Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 104

⁷⁸Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 105

⁷⁹Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 108

2. Στην δεύτερη περίπτωση οι οικονομίες κλίμακας είναι αποτέλεσμα της κατοχής των γνώσεων, εμπειριών, δεξιοτήτων και καινοτομιών. Τα στοιχεία αυτά μεγαλώνουν τον κύκλο ζωής του προϊόντος, αυξάνουν την παραγωγή διευκολύνουν την είσοδο σε ξένες αγορές και συμβάλλουν στην δημιουργία οικονομικών κλίμακας⁸⁰.

Σε περίπτωση *διεθνούς στρατηγικής τιμών*, η επιχείρηση εκτιμά τις συνθήκες του ανταγωνισμού, τους μακροπρόθεσμους στόχους της και τον αναμενόμενο κύκλο ζωής του προϊόντος. Η τιμή αυτή διαμορφώνεται περισσότερο βάσει στρατηγικών στόχων παρά του κόστους παραγωγής. Αναδεικνύονται δύο βασικές στρατηγικές πολιτικής τιμών, οι τιμές αποστράγγισης και οι τιμές διείσδυσης, που εξαρτώνται από την ελαστικότητα της ζήτησης του προϊόντος. Οι τιμές αποστράγγισης είναι συνήθως μεγαλύτερες των τιμών μονοπωλίου για την μεγιστοποίηση του κέρδους βραχυπρόθεσμα και είναι κατάλληλες στην περίπτωση ανελαστικής ζήτησης, διότι με την μείωση της τιμής η ποσότητα δεν αυξάνεται. Οι τιμές διείσδυσης είναι προτιμότερες σε περίπτωση προϊόντων με ελαστική ζήτηση γιατί εξασφαλίζουν την αύξηση εσόδων στην επιχείρηση μέσω μαζικών πωλήσεων.

Σε περίπτωση όπου το κόστος παραγωγής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση τιμών, τότε συνήθως αναπτύσσεται ανταγωνισμός τιμών με στόχο την εκτόπιση των ανταγωνιστών από την αγορά. Εκτός αυτού η τιμή αυτή αποτελεί ουσιαστικό εμπόδιο για την είσοδο στην αγορά νέων επιχειρήσεων. Στη κατάσταση αυτή εφαρμόζεται η στρατηγική οριακής τιμής, κάτω της οποίας η επιχείρηση δεν πουλάει και πάνω από την οποία δεν αγοράζει προϊόντα. Μία από τις πρακτικές είναι οι τιμές dumping, όπου οι τιμές εξαγωγών είναι χαμηλότερες από το κόστος παραγωγής ή την κανονική αξία και αποτελούν ένα μέρος της προστατευτικής πολιτικής των εθνικών αγορών. Στην περίπτωση αυτή μπορούν να εφαρμοστούν δασμοί αντί-ντάμπινγκ.

Σε συνθήκες μονοπωλιακού ή ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού η επιχείρηση έχει την δυνατότητα καθορισμού της τιμής εκτιμώντας την διαφορετική ελαστικότητα ζήτησης της κάθε αγοράς ή την περιορισμένη δυνατότητα υποκατάστασης του προϊόντος. Με αυτό τον τρόπο αξιοποιεί με καλύτερο δυνατό τρόπο τις υπάρχουσες στις αγορές συνθήκες.

7.6 Υπερκοστολογήσεις -υποκοστολογήσεις

Οι υπερκοστολογήσεις εισαγωγών και υποκοστολογήσεις εξαγωγών είναι δύο πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τις ΠΕ στις συναλλαγές με τις θυγατρικές τις με σκοπό την επίτευξη του μέγιστου δυνατού κέρδους. Με την εφαρμογή διαφορετικής πολιτικής τιμών, οι ΠΕ επιτυγχάνουν πωλήσεις σε ψηλές τιμές στην εγχώρια αγορά σε περίπτωση των υπερκοστολογήσεων εισαγωγών,

⁸⁰Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 107-110

και παρουσιάζουν μειωμένα κέρδη σε περίπτωση των υποκοστολογήσεων εξαγωγών. Τα ποσοστά υπερκοστολόγησης και υποκοστολόγησης αντίστοιχα υπολογίζονται με τους εξής τύπους:

1) Τιμή εισαγωγής – Διεθνής Τιμή/ Διεθνή Τιμή X 100 = το Ποσοστό Υπερκοστολόγησης

2) Διεθνής Τιμή – Τιμή Εξαγωγής/ Τιμή εξαγωγής X 100= το Ποσοστό Υποκοστολόγησης.⁸¹

Ο κυριότερος λόγος που οδηγεί τις πολυεθνικές επιχειρήσεις σε χρήση της πολιτικής διαφοροποίησης των τιμών είναι αποφυγή της φορολόγησης των κερδών τους. Επίσης, κατά την χρήση των μεταβιβαστικών τιμών και μεταφοράς των κερδών σε χώρες με χαμηλό συντελεστή φορολογίας λαμβάνονται υπόψη οι δασμοί, οι οποίοι προσαυξάνουν το κόστος μεταφοράς κερδών (φορολογικός συντελεστής + δασμός της χώρας εγκατάστασης πρέπει να είναι μικρότερος του φορολογικού συντελεστή της χώρας προέλευσης).

Στην περίπτωση των υπερτιμολογήσεων των εξαγωγών, ο φορολογικός συντελεστής της χώρας προέλευσης των εξαγωγών πρέπει να είναι μικρότερος ή ίσος με το άθροισμα του φορολογικού συντελεστή της χώρας εγκατάστασης και δασμού. Η φορολογική πολιτική των ΠΕ διαμορφώνεται στα πλαίσια της συστηματικής φοροδιαφυγής, της αποφυγής της διπλής φορολογίας και της αξιοποίησης των αδυναμιών του διεθνούς συστήματος. Εκτός της αποφυγής φορολογίας των κερδών, οι ΠΕ χρησιμοποιούν το σύστημα διαφοροποίησης τιμών για να αντιμετωπίζουν τους περιορισμούς στην εξαγωγή συναλλάγματος, την πιθανή υποτίμηση των εγχώριου νομίσματος και προκειμένου να κερδοσκοπήσουν σε ένα περιβάλλον κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Άλλοι λόγοι που οδηγούν σε υποκοστολόγηση των εξαγωγών και την υπερκοστολόγηση των εισαγωγών είναι η αύξηση της συμμετοχής των ξένων μετόχων σε βάρος των εγχώριων. Σε κάποιες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στον φαρμακευτικό κλάδο, οι ΠΕ προσπαθούν να μειώσουν φαινομενικά τα κέρδη τους προκειμένου να προτρέψουν την μείωση των τιμών που πιθανόν θα εφαρμοστεί από τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής ή τις αυξημένες εργατικές διεκδικήσεις. Μέσω της πολιτικής υποτιμολογήσεων-υπερτιμολογήσεων επιτυγχάνεται και η πολιτική της υποστήριξης μίας θυγατρικής εταιρείας προκειμένου η πρώτη να μπορεί να είναι ανταγωνιστική στην αγορά. Η διαχείριση των χρηματοοικονομικών ροών γίνεται με στόχο την ελαχιστοποίηση του κόστους συναλλαγών και των φορολογικών επιβαρύνσεων. Με σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι όπως συμψηφισμός των απαιτήσεων και οφειλών μεταξύ της μητρικής και θυγατρικών, οργάνωση ενός κέντρου διαχείρισης των χρηματοοικονομικών προκειμένου να διαχειριστεί τους συμψηφισμούς και τις χρηματοοικονομικές ροές των μονάδων.

---

⁸¹ Μπαμπανιάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 137.

7.7 Ρύθμιση των διεθνών επενδύσεων, κώδικες συμπεριφοράς των πολυεθνικών επιχειρήσεων και Εταιρική ευθύνη

Το διεθνές καθεστώς επενδύσεων συνίσταται στις πολυάριθμες πολυμερείς και διμερείς συμφωνίες. Οι διεθνείς επενδύσεις “δεν διέπονται από καμία παγκόσμιου χαρακτήρα ρύθμιση”⁸². Στα πλαίσια του ΟΟΑΣΑ έχει γίνει προσπάθεια σύνταξης διεθνούς συμφωνίας, η οποία απέτυχε λόγω των αντιδράσεων περιβαλλοντικών οργανώσεων και κυρίως της Γαλλίας. Οι άλλες υπάρχουσες ρυθμίσεις που έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα αποτελούν απλά “κώδικα καλής συμπεριφοράς” και δεν φέρουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Σε περιφερειακό επίπεδο, όπως North Atlantic Free Trade Agreement (NAFTA -1993), European Energy Charter (1994), Lome Conventions Mercosur, οι ρυθμίσεις των διεθνών επενδύσεων είχαν καλύτερο αποτέλεσμα. Ωστόσο τα πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα για την προώθηση και προστασία των επενδύσεων προκύπτουν από την σύναψη διμερών συμβάσεων, μεγαλύτερος αριθμός των οποίων είναι μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών. Όπως αναφέρει ο Μπαμπανάσης Σ. “στην περίοδο 1991-2002 διάφορες κυβερνήσεις πραγματοποίησαν 1711 τροποποιήσεις στα συστήματα ρύθμισης των ΑΞΕ. Το 95% των ρυθμίσεων αφορούσε την φιλελευθεροποίηση και βελτίωση των όρων για τις ΑΞΕ”⁸³. Οι διμερείς συμφωνίες αφορούν τον τρόπο εισροής των ΑΞΕ, την μεταχείρισή τους, τις απαλλοτριώσεις, αποζημιώσεις σε περίπτωση έκτακτων γεγονότων, μεταβιβάσεις πληρωμών, επαναπατρισμό της επένδυσης και την επίλυση των διαφορών. Ο ΟΟΑΣΑ το 1998 προσπάθησε να συντάξει Σχέδιο Πολυμερούς Συμφωνίας Επενδύσεων (ΠΣΕ), το οποίο αποσύρθηκε λόγω των διαφωνιών και της πολυπλοκότητας σε θέματα των διεθνών κεφαλαίων. Η ελεύθερη κίνηση των διεθνών κεφαλαίων και η ρύθμισή της περιλαμβάνει εμπορικές και χρηματοοικονομικές πτυχές, όπου απαιτείται συντονισμός στις δραστηριότητες των ιδρυμάτων όπως ΠΟΕ, ΔΝΤ, Τράπεζες και παρουσιάζεται πρόβλημα της εθνικής κυριαρχίας που περιορίζεται από την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Annual FDI Report, το 2010 τουλάχιστον 74 χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν εγκρίνει πάνω από 149 μέτρα που αφορούν τις ξένες επενδύσεις. Από τα μέτρα αυτά, τα 101 συνδέονται με απελευθέρωση των επενδύσεων, προώθηση και διευκόλυνση τους, ενώ τα 48 θέτουν νέους περιορισμούς και κανόνες. Τα μέτρα προώθησης των ΑΞΕ σχετίζονται με θέσπιση των προϋποθέσεων εισόδου και εγκατάστασης των πολυεθνικών. Όσον αφορά τη γεωγραφική κατανομή, οι αναπτυσσόμενες χώρες ήταν ιδιαίτερα ενεργές κατά την αναθεώρηση της επενδυτικής πολιτικής. Οι πιο δραστήριες ήταν οι Ασιατικές χώρες, οι οποίες υιοθέτησαν 56 μέτρα, ακολουθούμενη από την Αφρική με 29 μέτρα και την Λατινική Αμερική με 25 μέτρα. Από τα 40 νέα μέτρα για την απελευθέρωση των επενδύσεων το 2010, τα 25 αφορούσαν ειδικά την

⁸²Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 142

⁸³Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 142-143

απελευθέρωση των ξένων επενδύσεων, ενώ τα υπόλοιπα 15 ήταν γενικότερης φύσης. Από τα 34 μέτρα που εφαρμόστηκαν για τη βελτίωση των επιχειρησιακών συνθηκών για ΠΕ, οι περισσότερες αφορούν τη μείωση του ποσοστού του εταιρικού φόρου.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Number of countries that introduced changes	70	71	72	82	103	92	91	58	54	50	74
Number of regulatory changes	160	207	246	242	270	203	177	98	105	102	149
Liberalization/promotion	147	193	234	218	234	162	142	74	83	71	101
Regulations/restrictions	3	14	12	24	36	41	35	24	23	31	48

Source: UNCTAD, Investment Policy Monitor database.

Οι γενικοί κώδικες συμπεριφοράς των ΠΕ μπορούν να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες: γενικοί κώδικες συμπεριφοράς και κώδικες συμπεριφοράς για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ως γενικοί κώδικες συμπεριφοράς μπορούν να αναφερθούν η Διακήρυξη για τη Διεθνή Επένδυση και τις ΠΕ(1967-ΟΟΑΣΑ), Code for Transnational Corporation (Ηνωμένα Έθνη – 1982), Multilaterally Agreed Equitable Principles and Rules for the Control of Restrictive Business Practices (RBP Code, 1980), Tripartite Declaration of Principles concerning multinational enterprises and social policy της Διεθνούς οργάνωσης Εργασίας (1997). Οι κώδικες αυτοί δεν δεσμεύουν νομικά ούτε τα κράτη ούτε και ΠΕ. Ωστόσο αποτελούν ένα πλαίσιο για άσκηση ηθικό-πολιτικού ελέγχου στις εταιρείες και μπορούν να αποτελέσουν ένα προσχέδιο για μελλοντικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου.

Οι κώδικες συμπεριφοράς για ανθρώπινα δικαιώματα δημιουργήθηκαν ως απάντηση στις παραβιάσεις από την πλευρά των ΠΕ των ανθρώπινων δικαιωμάτων και δημιουργήθηκαν από τις ίδιες τις ΠΕ για την αντιμετώπιση των πιέσεων από κυβερνητικούς οργανισμούς. Συνήθως ρυθμίζουν τα εργασιακά θέματα όπως μισθοί, ώρες εργασίας, παιδική εργασία, ποινές κ.α. Ωστόσο τα Ηνωμένα Έθνη προέβηκαν το 2002 στην σύνταξη του σχεδίου κώδικα συμπεριφοράς για πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων, το οποίο εν μέρει αποτελεί “ ένα συμβιβασμό με τις πολυεθνικές εταιρείες και τα κράτη προέλευσής τους”⁸⁴. Στα κράτη προέλευσης είναι ακόμα ισχυρή η αντίληψη ότι οι ΠΕ έχουν υποχρέωση μόνο απέναντι στους μετόχους τους, και οποιοδήποτε κώδικες αποτελούν εμπόδιο στον ανταγωνισμό μεταξύ των ΠΕ. Τελευταία προωθείται και η έννοια της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων.

Η Ε.Ε. προωθεί ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο φορολόγησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων εντός του χώρου της.. Το καινούριο πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων αφορά κυρίως διευκολύνσεις που παρέχονται στις εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε περισσότερες από

⁸⁴Μπαμπανιάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 147

μία χώρα, όπως η δυνατότητα συμψηφισμών ζημιών μεταξύ των θυγατρικών σε χώρες Ε.Ε. και μητρικής εταιρείας, κοινή φορολογική αντιμετώπιση, κοινές διαδικασίες σύστασης μονάδων στην επικράτεια της Ε.Ε. Περιορίζει το κόστος επέκτασης των δραστηριοτήτων σε άλλη χώρα, για μικρομεσαίες επιχειρήσεις προβλέπεται ότι η δαπάνη μπορεί να μειωθεί μέχρι και 67%, προβλέπεται δυνατότητα εκποίησης δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη από το σύνολο των εσόδων και ανεξάρτητα από την εθνική φορολογική πολιτική, προβλέπεται η δυνατότητα μεταφοράς ζημιών σε επόμενη χρήση, αλλά όχι σε προηγούμενες. Επίσης μέσω προώθησης υπηρεσίας τύπου one-stop shop προσδοκούν σε μείωση του χρόνου που απαιτείται για την εγκατάσταση μίας θυγατρικής. Και συγκεκριμένα, *“τον υπολογισμό των μεμονωμένων φορολογικών αποτελεσμάτων, τον τρόπο ενοποίησης τους, και τον επιμερισμό των αποτελεσμάτων σε κάθε χώρα δραστηριοποίησης”*⁸⁵. Ωστόσο η προώθηση του κοινού φορολογικού πλαισίου δεν επιβάλλει κοινούς φορολογικούς συντελεστές, την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών λογαριασμών και την κατάρτιση των ετήσιων ή ενοποιημένων λογαριασμών. Οι αλλαγές αυτές σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα ωφελήσουν δύο κατηγορίες επιχειρήσεων, τις ΠΕ για τις οποίες εξαφανίζονται τα φορολογικά εμπόδια και τις επιχειρήσεις μικρομεσαίου μεγέθους που θα κερδίζουν από την μείωση του κόστους επέκτασης σε άλλη χώρα. Το νέο σύστημα αυτό προβλέπεται να είναι προαιρετικό. Αλλά η θέσπισή του αναγκάζει τις εθνικές αρχές της εκάστοτε χώρας να τηρήσει δύο φορολογικά συστήματα, δηλαδή το εθνικό για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά στα κλειστά εθνικά σύνορα και για τις επιχειρήσεις που επεκτείνονται έξω από αυτά⁸⁶.

Μια άλλη σημαντική εξέλιξη που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια είναι η εμφάνιση των προτύπων της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (ΕΚΕ). Τα πρότυπα αυτά μπορούν να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες. Τα πρότυπα που περιλαμβάνονται στη δεσμευτική νομοθεσία, για παράδειγμα σε εθνικούς νόμους ενώ στη δεύτερη κατηγορία εμπίπτουν εθελοντικά ή μη δεσμευτικά πρότυπα. Προς το παρόν, σχεδόν όλα α πρότυπα της διεθνούς εταιρικής κοινωνικής ευθύνης είναι εθελοντικού χαρακτήρα και ανήκουν στη διάσταση της "ήπιας νομοθεσίας". Αυτή η εμφάνιση των προτύπων της ΕΚΕ έχει ενισχυθεί ακόμα περισσότερο στην εποχή μετά την κρίση, καθώς οι προσπάθειες για την αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του κράτους και τον επενδυτή έχουν ενταθεί. Τα πρότυπα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, αν και ισχύουν για όλους τους τύπους των επιχειρήσεων, είναι όλο και περισσότερο σημαντικά για τις διεθνείς επενδύσεις, καθώς συνήθως επικεντρώνονται στις δραστηριότητες των πολυεθνικών

⁸⁵ Δ. Καδδα, Θ. Τσίρου, *Το έρω-σχέδιο για τις εταιρείες- Τα κίνητρα της Κομισιόν για εξωστρεφείς “επενδυτές”*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Οικονομία, 3 Απριλίου 2011

⁸⁶ Δ. Καδδα, Θ. Τσίρου, *Το έρω-σχέδιο για τις εταιρείες- Τα κίνητρα της Κομισιόν για εξωστρεφείς “επενδυτές”*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Οικονομία, 3 Απριλίου 2011

επιχειρήσεων, οι οποίες μέσω των ξένων επενδύσεών τους και την παγκόσμια αξία αλυσίδων, μπορούν να επηρεάσουν τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές πρακτικές των επιχειρήσεων σε όλο τον κόσμο. Οι κυβερνήσεις μπορούν να εξετάσουν μια σειρά πρακτικών μέτρων για την εφαρμογή αυτών των προτύπων για τις επενδύσεις τους και επιχειρήσεις, για μηχανισμούς διακυβέρνησης, με στόχο την μεγιστοποίηση του αντίκτυπου από την ανάπτυξη της εταιρικής δραστηριότητας. Τα τελευταία χρόνια, τα πρότυπα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης έχουν επεκταθεί τόσο σε αριθμό όσο και σε περιεχόμενο. Το σύνολο των προτύπων ΕΚΕ μπορεί να κατηγοριοποιηθεί βάση της οργάνωσης -δημιουργού: 1) διακυβερνητικούς οργανισμούς τυποποίησης, που προέρχονται από τις αρχές που κατοχυρώνονται σε διεθνείς δηλώσεις και συμφωνίες, 2) πολυμερή πρωτοβουλία 3) βιομηχανικές ενώσεις και 4) μεμονωμένους κωδικούς εταιρειών. Αυτό ως αποτέλεσμα δημιουργεί ένα σύνθετο, πολυεπίπεδο, πολύπλευρο και διασυνδεδεμένο πλαίσιο προτύπων.

Επιπλέον δημιουργήθηκαν δέκα αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Αρχή 1: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υποστηρίζουν και να σέβονται την προστασία των διεθνώς αποδεκτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αρχή 2: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να βεβαιωθούν ότι δεν εμπλέκονται σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αρχή 3: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν την ελευθερία και την ουσιαστική αναγνώριση του δικαιώματος συλλογικών διαπραγματεύσεων. Αρχή 4: εξάλειψη όλων των μορφών της καταναγκαστικής και υποχρεωτικής εργασίας. Αρχή 5: την ουσιαστική κατάργηση της παιδικής εργασίας. Αρχή 6: εξάλειψη των διακρίσεων σε θέματα εργασίας και απασχόλησης. Αρχή 7: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να ακολουθούν την προληπτική προσέγγιση για αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων Αρχή 8: Ανάληψη πρωτοβουλιών για προώθηση μεγαλύτερης περιβαλλοντικής ευθύνης. Αρχή 9: να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και διάχυση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών καταπολέμησης της Διαφθοράς. Αρχή 10: Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να εργαστούν κατά της διαφθοράς σε όλες τις μορφές, συμπεριλαμβανομένου του εκβιασμού και της δωροδοκίας⁸⁷.

7.8 Συμβολή των ΑΞΕ στο οικονομικό σύστημα

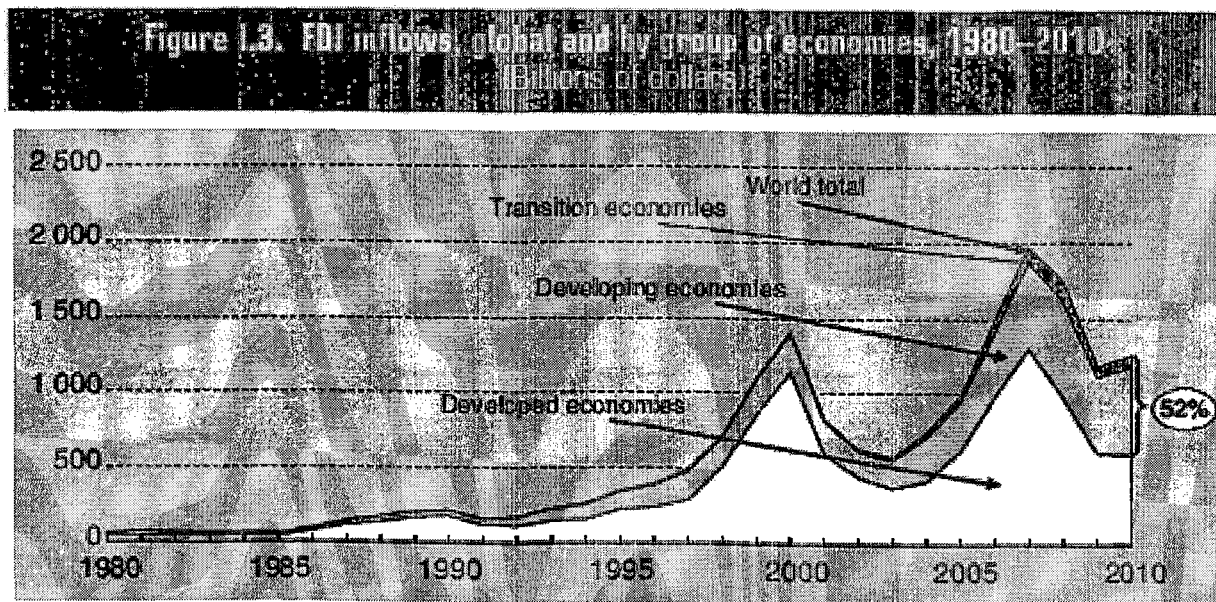
Τα στοιχεία του UNCTAD δείχνουν ότι το 2010 οι πολυεθνικές εταιρείες δημιούργησαν προστιθέμενη αξία ύψους περίπου 16 τρισεκατομμύρια δολάρια⁸⁸, δηλαδή περίπου το ένα τέταρτο του παγκόσμιου ΑΕΠ. Ενώ το 10%⁸⁹ του παγκόσμιου ΑΕΠ και ένα τρίτο των παγκόσμιων εξαγωγών αντιπροσωπεύεται από τις αλλοδαπές θυγατρικές των πολυεθνικών. Τελευταία

⁸⁷ www.unglobalcompact.org.

⁸⁸ FDI Report 2011, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=UNCTAD+Annual+Report+2009&frmCategory=all&section=whole>, σελ. 1

⁸⁹ βλ. παραπάνω

παρατηρείται αύξηση των επενδύσεων από τις κρατικές πολυεθνικές εταιρείες, που αναδεικνύονται ως σημαντική πηγή των κεφαλαίων που αντιστοιχούσε σε 11%⁹⁰ των παγκόσμιων ΑΞΕ το 2010⁹¹. Επιπλέον, προκύπτει ότι το 2010 οι παγκόσμιες εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων άγγιξαν κατ'εκτίμηση \$1.244 δις σημειώνοντας μία μικρή αύξηση σε σύγκριση με το 2009, όπου το επίπεδο των εισροών ήταν \$1.185 δις. Εντούτοις, υπήρχε μια άνιση ανακατανομή μεταξύ των περιφερειών καθώς και μεταξύ των υποπεριοχών. Το 2010 για πρώτη φορά το 50% των εισροών των ΑΞΕ απορροφήθηκε από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης, ένα μεγάλο μέρος των ΑΞΕ πραγματοποιήθηκε μεταξύ των χωρών του Νότου. Το 2010 οι ροές ΑΞΕ προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες αυξήθηκαν κατά 12%, που αντιστοιχεί σε \$574 δις, χάρη στην σχετικά γρήγορη οικονομική ανάκαμψη, στην εγχώρια ζήτηση, και στην έκρηξη των ροών Νότος-Νότος. Η αξία των διασυνοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών σε αναπτυσσόμενες οικονομίες διπλασιάστηκε καθώς όλο και περισσότερες πολυεθνικές επιχειρήσεις επενδύουν σε αναπτυσσόμενες χώρες προκειμένου να διατηρήσουν σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας και να παραμείνουν ανταγωνιστικές στα παγκόσμια δίκτυα παραγωγής. Αυτή η τάση αντανακλάται και σε μία αλλαγή στην διεθνή κατανάλωση. Επίσης, τα στοιχεία δείχνουν ότι στις 20 χώρες με μεγαλύτερες εισροές ΑΞΕ, οι μισές είναι οι αναπτυσσόμενες χώρες και υπό μετάβαση οικονομίες, σε σύγκριση με το 2009 όπου ήταν μόνο 7 χώρες.

Source: UNCTAD, based on annex table I.1 and the FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

Ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα διατηρούν τις πρώτες θέσεις, ορισμένες ευρωπαϊκές

⁹⁰ βλ. παραπάνω

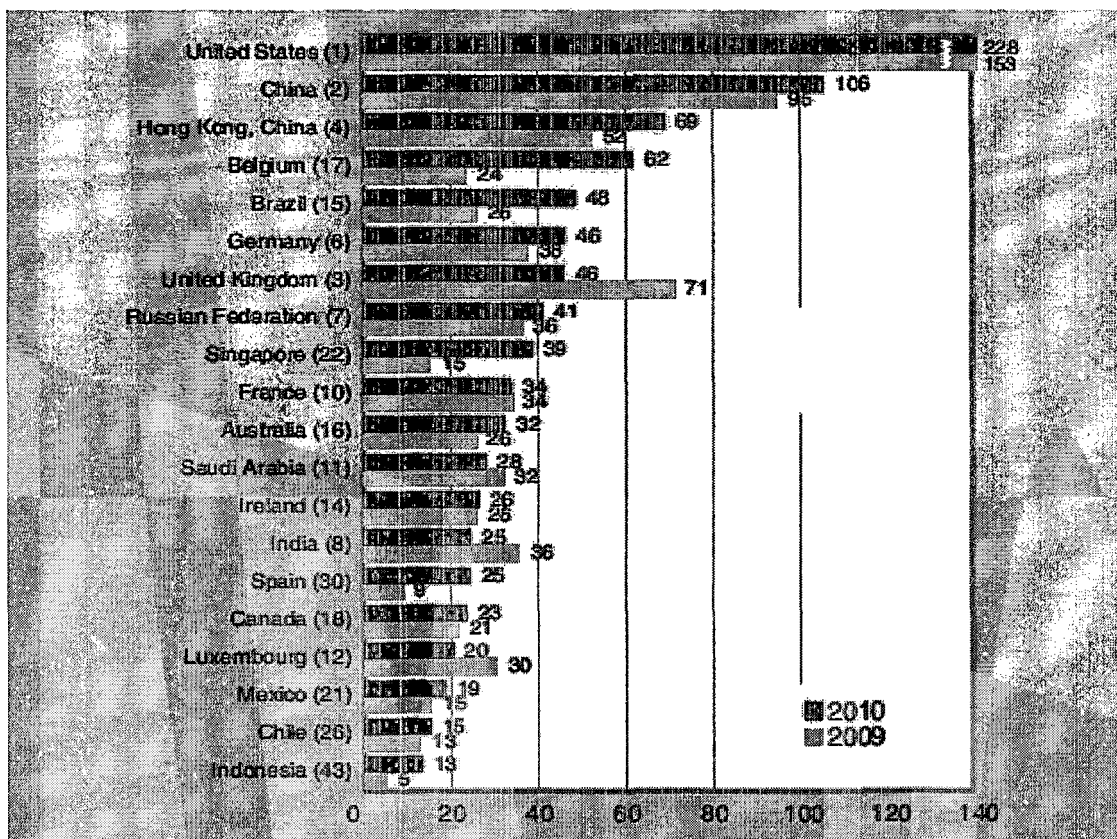
⁹¹ βλ. παραπάνω

χώρες μετακινήθηκαν κάτω στην κατάταξη και τρεις αναπτυσσόμενες οικονομίες κατατάσσονται μεταξύ των πέντε μεγαλύτερων αποδεκτών των ΑΞΕ στον κόσμο.

Αυτό αναδεικνύει την αυξανόμενη σημασία των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών, την συνεργασία Νότου-Νότου καθώς και τις επενδύσεις για την αειφόρο ανάπτυξη. Και συγκεκριμένα, «όλο και περισσότερο, διεθνείς εταιρίες λειτουργούν σε σύμπραξη με αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες μέσα από τη διεύρυνση των πρότυπων παραγωγής και των επενδύσεων...»⁹².

Figure 1.4. Global FDI inflows, top 20 host economies, 2009 and 2010
(Billions of dollars)

Source: UNCTAD, based on annex table I.1 and the FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

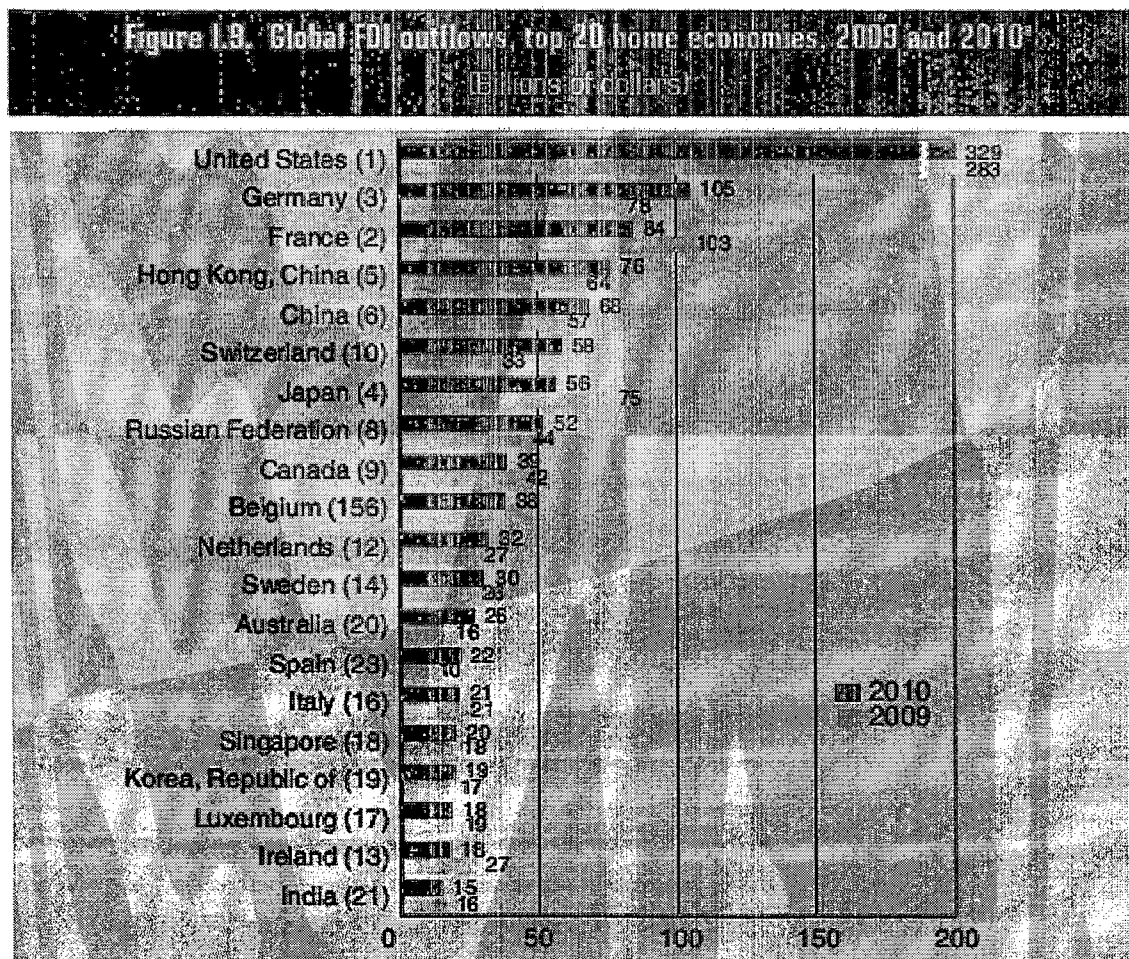
* Ranked on the basis of the magnitude of 2010 FDI inflows.

Note: The number in bracket after the name of the country refers to the ranking in 2009. British Virgin Islands, which ranked 12th in 2010, is excluded from the list.

Οι εκροές των ΑΞΕ από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες έφτασαν σε επίπεδα ρεκόρ, με τις περισσότερες να προορίζονται προς άλλες χώρες του Νότου. Αντίθετα, οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων προς τις ανεπτυγμένες χώρες συνέχισαν να μειώνονται. Μεγάλες εισροές των ΑΞΕ παρουσίασαν οι αναδυόμενες οικονομίες, όπως οι περιοχές της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής

⁹² FDI Report 2011, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=UNCTAD+Annual+Report+2009&frmCategory=all&section=whole>

Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Η άνοδος των άμεσων ξένων επενδύσεων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες κρύβει σημαντικές περιφερειακές διαφορές. Μερικές από τις φτωχότερες περιφέρειες συνεχίζουν να έχουν μειώσεις των ΑΞΕ, όπως και αυτές με τη Νότια Ασία. Στο σύνολό τους, οι εισροές ΑΞΕ στις 48 λιγότερο αναπτυγμένες χώρες μειώθηκαν κατά επιπλέον 0,6% τοις εκατό το 2010. Η κατανομή των άμεσων ξένων επενδύσεων μεταξύ των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (ΛΑΧ), επίσης, παραμένει εξαιρετικά άνιση, με πάνω από 80% των ροών να απευθύνονται σε πλούσιες σε πόρους οικονομίες της Αφρικής⁹³.

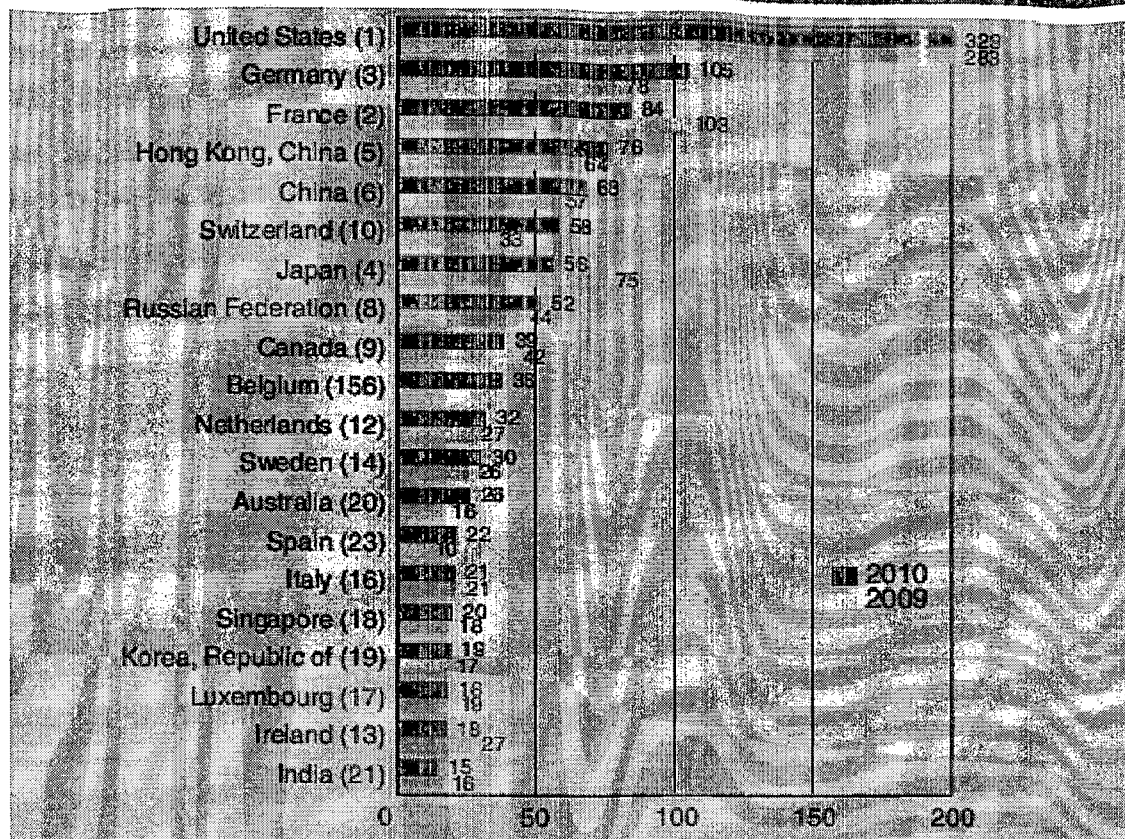
Source: UNCTAD, based on annex table L1 and the FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

* Ranked on the basis of the magnitude of 2010 FDI outflows.

Note: The number in bracket after the name of the country refers to the ranking in 2009. British Virgin Islands, which ranked 16th in 2010, is excluded from the list.

⁹³FDI Report 2011, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=UNCTAD+Annual+Report+2009&frmCategory=all&section=whole>, ημερομηνία πρόσβασης 03/09/2011

Figure 1.9. Global FDI outflows, top 20 home economies, 2009 and 2010*
(Billions of dollars)

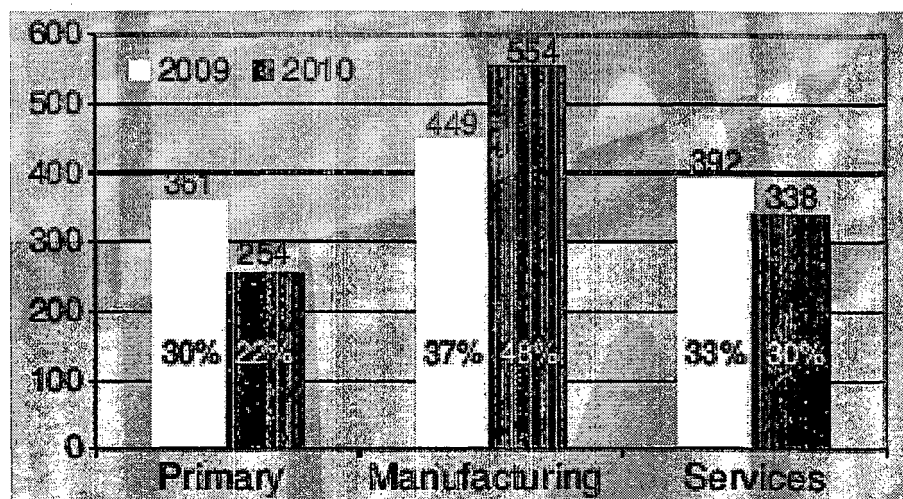
Source: UNCTAD, based on annex table 1.1 and the FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

* Ranked on the basis of the magnitude of 2010 FDI outflows.

Note: The number in bracket after the name of the country refers to the ranking in 2009. British Virgin Islands, which ranked 16th in 2010, is excluded from the list.

Επιπλέον τα δεδομένα δείχνουν ότι η αξία και το μερίδιο ΑΞΕ που απευθύνονται για τον βιομηχανικό τομέα αυξήθηκε, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το ήμισυ του συνόλου. Η αξία και το μερίδιο του πρωτοβάθμιου τομέα και των υπηρεσιών μειώθηκε. Η αξία των άμεσων ξένων επενδύσεων στον τομέα της μεταποίησης αυξήθηκε κατά 23% το 2010 σε σύγκριση με το 2009, φθάνοντας \$554 δις. Η οικονομική κρίση χτύπησε μια σειρά από μεταποιητικές βιομηχανίες σκληρά, οι οποίες αναγκάστηκαν να προσανατολιστούν σε περισσότερο παραγωγικές και κερδοφόρες δραστηριότητες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα, οι ΑΞΕ στον τομέα της μεταποίησης αυξήθηκαν κατά 62% το 2010 συνοδευόμενο από σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας⁹⁴.

Figure 1.10. Sectoral distribution of FDI projects,^a 2009-2010
(Billions of dollars and percent)

Source: UNCTAD.

^a Comprises cross-border M&As and greenfield investments. The latter refers to the estimated amounts of capital investment.

Οι εκροές ΑΞΕ από μεταβατικές οικονομίες αυξήθηκαν κατά 24%, φτάνοντας στο ρεκόρ των \$61 δις. Τα περισσότερα από εκροές ΑΞΕ, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, διενεργούνται από τις ρωσικές πολυεθνικές, με ακόλουθες τις πολυεθνικές του Καζακστάν. Γενικώς, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα έχουν μετατραπεί σε σημαντικούς επενδυτές ως αποτέλεσμα της ταχείας εγχώριας οικονομικής ανάπτυξης καθώς είναι χώρες με άφθονους οικονομικούς πόρους και ισχυρή

⁹⁴FDI Report 2011, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=UNCTAD+Annual+Report+2009&frmCategory=all&section=whole>, ημερομηνία πρόσβασης 20/08/2011

στρατηγική για την επένδυση περιουσιακών στοιχείων στο εξωτερικό⁹⁵. Οι επενδυτικές πολιτικές παραμένουν πιστές στην ιδέα της απελευθέρωσης και της προώθησης των επενδύσεων. Ωστόσο λόγω της παρατεινόμενης οικονομικής κρίσης εμφανίστηκε ο κίνδυνος του προστατευτισμού καθώς και των περιοριστικών μέτρων. Το καθεστώς των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών, που περιλαμβάνει κοντά σε 6.100⁹⁶ συνθήκες και πολλούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών και εν εξελίξει διαπραγματεύσεων, βρίσκεται σε αδιέξοδο λόγω της πολυπλοκότητας του στη διαχείριση, και ανεπάρκειας κάλυψης όλων των πιθανών διμερών επενδυτικών σχέσεων. Ταυτόχρονα οι ΑΞΕ όλο και περισσότερο επιδρούν σε βιομηχανικές πολιτικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η διαχείριση της αλληλεπίδρασης αυτής αποτελεί πρόκληση. Η ενίσχυση του διεθνούς συντονισμού και της συνεργασίας αποτελεί λύση για την επίτευξη μιας ισορροπίας μεταξύ αποφυγής των προστατευτικών μέτρων και της ενίσχυσης της επενδυτικής πολιτικής. Από την άλλη μερικές φορές η εστίαση σε μεγιστοποίηση των κερδών έρχεται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα των χωρών υποδοχής. Οι τυπικοί και άτυποι θεσμοί της διακυβέρνησης, όπως οι ομάδες των G-7, G-8, G-20 κλπ, καλούνται να δώσουν λύσεις συντονισμού και κοινωνικών θεμάτων. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι το χάσμα μεταξύ των ανεπτυγμένων και λιγότερα ανεπτυγμένων χωρών (ΛΑΧ).

Στη Σύνοδο Κορυφής των G-20 στη Σεούλ, οι ηγέτες των χωρών θεώρησαν ότι τα αποτελέσματα της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβαρύνουν δυσανάλογα τα πιο ευάλωτα στρώματα στις φτωχές χώρες. Επιπλέον, η επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας προοδεύει με πολύ αργό ρυθμό. Οι ηγέτες G-20 δεσμεύτηκαν να συνεργαστούν με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού εισοδήματος έτσι ώστε να βοηθηθεί η οικοδόμηση της ικανότητας επίτευξης και διατήρησης της οικονομικής ανάπτυξης⁹⁷.

Η συναίνεση της Σύνοδο Κορυφής των G-20 στη Σεούλ αποτελείται από ένα σύνολο αρχών και τις κατευθυντήριες γραμμές για την επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας. Οι έξι βασικές αρχές δίνουν έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη, στη παγκόσμια ανάπτυξη των εταιρικών σχέσεων, στην επίλυση των παγκόσμιων ή περιφερειακών συστημικών ζητημάτων, και τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα. Επιπλέον, οι ηγέτες των G-20 προσδιόρισαν τομείς ή «Πυλώνες», όπου η συλλογική δράση είναι απαραίτητη για την επίλυση των πιο σημαντικών θεμάτων. Οι τομείς αυτοί είναι υποδομές, ιδιωτικές επενδύσεις και δημιουργία θέσεων εργασίας, ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων, εμπόριο, η οικονομική ενσωμάτωση στο σύστημα, η ασφάλεια των τροφίμων, κινητοποίηση των εγχώριων πόρων, καθώς και ανταλλαγή

⁹⁵FDI Report 2011, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=UNCTAD+Annual+Report+2009&frmCategory=all&section=whole>.

ημερομηνία πρόσβασης 20/07/2011

⁹⁶βλ. παραπάνω σελ. 2

⁹⁷βλ. παραπάνω σελ.104

γνώσεων⁹⁸. Οι ηγέτες των G-20 ενέκριναν επίσης το πολυετές Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη, διευκρινίζοντας τις προθεσμίες που κυμαίνονται από το 2012 έως τα τέλη 2014. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει 16 ειδικές και λεπτομερείς δράσεις για τους βασικούς εννέα πυλώνες που προσδιορίζονται στη Συμφωνία της Σεούλ. Τρεις πυλώνες του πολυετούς Σχεδίου Δράσης για την Ανάπτυξη είναι στενά συνδεδεμένοι με τις επενδύσεις, απασχόληση, τη δημιουργία πλούτου και την καινοτομία, η οποία με τη σειρά της συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι ηγέτες έχουν δεσμευτεί να στηρίζουν και να βοηθήσουν τους επενδυτές στις αναπτυσσόμενες χώρες ώστε να αναπτύξουν δραστηριότητες που μεγιστοποιούν την προστιθέμενη αξία. Επιπλέον σημειώνεται η ανάγκη να αναπτυχθούν πολιτικές προσεγγίσεις για προώθηση προτύπων για υπεύθυνες επενδύσεις. Ένα άλλο θέμα που έχει απασχολήσει τους ηγέτες G-20 και δεσμεύτηκαν να ξεπεραστεί, είναι οι ελλείψεις στις υποδομές, ιδίως αυτές που αφορούν την ενέργεια, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, του νερού και των περιφερειακών υποδομών και τα οποία αποτελούν εμπόδια για τις επενδύσεις. Έχει συζητηθεί το ενδεχόμενο από κοινού δράσης σε αυτούς τους τομείς με τις τράπεζες περιφερειακής ανάπτυξης και του Ομίλου της Παγκόσμιας Τράπεζας έτσι ώστε να αυξηθεί η δημόσια, ημι-δημόσια και ιδιωτική χρηματοδότηση για βελτίωση των παραπάνω αναφερόμενων υποδομών. Όσο αφορά τον πυλώνα για την ασφάλεια τροφίμων, οι ηγέτες των G-20 τόνισαν την ανάγκη για αυξημένες επενδύσεις και οικονομική ενίσχυση της γεωργικής ανάπτυξης, και ενθάρρυνση πρόσθετων συνεισφορών του ιδιωτικού τομέα⁹⁹.

---

⁹⁸ βλ. παραπάνω.

⁹⁹ βλ. παραπάνω.

Μέρος Γ'

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα επίπεδα της φτώχειας

Ενώ το άνοιγμα των αγορών έχει ωθήσει την οικονομική ανάπτυξη και είχε ωφελήσει κάποιες χώρες, που έχουν ακολουθήσει κυρίως εξαγωγικό αναπτυξιακό πρότυπο, για κάποιες άλλες φαίνεται ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης δεν έχει φέρει το ίδιο αποτέλεσμα και τους έχει αφήσει στο περιθώριο. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας το 18,4% του πληθυσμού ή 986 εκατομμύρια το 2004 ζούσαν με \$1την ημέρα και 47,7% ή 2 556 εκ. με \$2 δολάρια την ημέρα¹⁰⁰. Βεβαίως, η φτώχεια δεν είναι κάτι που εμφανίστηκε ξαφνικά με την παγκοσμιοποίηση. Και δεν αφορά μόνο το εισόδημα ανά ημέρα που είναι απαραίτητο για την επιβίωση. Η έννοια της φτώχειας εκτός από τα εισοδηματικά κριτήρια, περιλαμβάνει και την δυνατότητα πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες απαραίτητες για την αξιοπρεπή διαβίωση, όπως σε πόσιμο νερό και υγιεινή, εκπαίδευση, ασφάλεια, ελευθερία λόγου και ευκαιρίες απασχόλησης και ευκαιρίες βελτίωσης του βίου. Όμως, υπάρχουν ισχυρισμοί ότι το άνοιγμα των αγορών έχει οδηγήσει σε διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των φτωχών και πλούσιων χωρών¹⁰¹. Και, η παγκοσμιοποίηση έχει ευνοήσει ιδιαίτερα τις διεθνείς εταιρείες, οι οποίες αποτελούν μέχρι και σήμερα την κινητήρια δύναμη προώθησης οικονομικής ολοκλήρωσης και απελευθέρωσης των αγορών. Οι πολυεθνικές εταιρείες, επειδή βρίσκονται στο επίκεντρο της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, κατηγορούνται έντονα για τις αρνητικές συνέπειές τους και την εκμετάλλευση του φτηνού εργατικού δυναμικού, των φυσικών πόρων και των ευκαιριών κέρδους στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης, οι αντίπαλοι της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι οι πολυεθνικές εταιρείες συχνά υπονομεύουν την ανάπτυξη και επιδεινώνουν τις ανισότητες και την φτώχεια, ταυτόχρονα αποτελούν απειλή για την ευημερία των εργαζομένων στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, και τις μικρότερες τοπικές επιχειρήσεις σε χώρες εγκατάστασης, συμβάλλουν στην αύξηση του εγχώριου χρέους, στην παράκαμψη των τοπικών δημοκρατικών διαδικασιών, στην επιβάρυνση του περιβάλλοντος και στην προώθηση πωλήσεων όπλων. Ωστόσο πρέπει να ληφθεί υπόψη και το γεγονός ότι για πολλούς στις αναπτυσσόμενες χώρες, η εργασία σε μια πολυεθνική εταιρεία αποτελεί μια διέξοδο από τη απόλυτη φτώχεια, και η οποία είναι πολύ καλύτερη από τις υπάρχουσες εναλλακτικές. Σύμφωνα με τον Krugman P. με την είσοδο των πολυεθνικών εταιρειών σε μια αγορά *“το αποτέλεσμα ήταν η μετάβαση εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων από συνθήκες απόλυτης φτώχειας σε κάτι ακόμα φοβερό, αλλά παρόλα αυτά πολύ καλύτερο”*¹⁰². Εξάλλου,

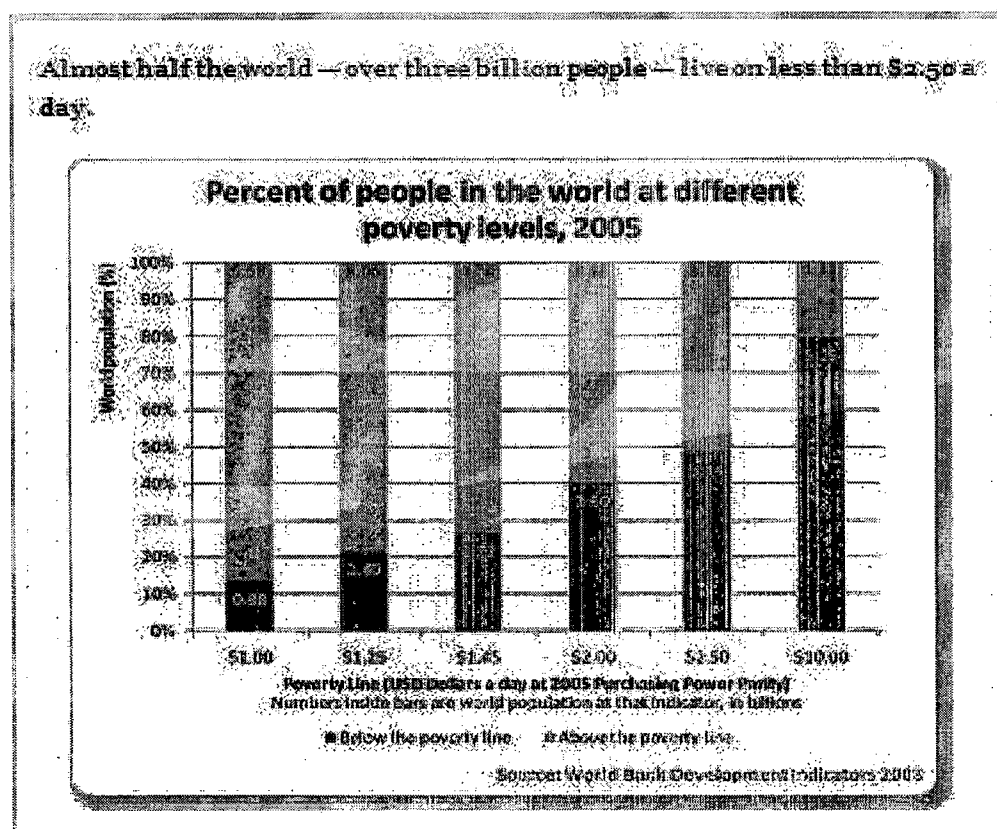
¹⁰⁰ http://siteresources.worldbank.org/INTMNAREGTOPPOVRED/Resources/POVERTY-ENG2007AM_tables.pdf

¹⁰¹ Ρουμελιώτης Π., *Προς Ένα Πολυπολικό Κόσμο*. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, σελ. 493.

. Stiglitz J. E, *Η Μεγάλη Ανταπάτη*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2003, σελ. 47

¹⁰² Krugman P., “In Praise of Cheap Labor, Bad jobs at bad wages are better than no jobs at all”, διαθέσιμο στο <http://www.slate.com/id/1918/>, ημερομηνία πρόσβασης 23.06.2011

οι ίδιες αναπτυσσόμενες χώρες αναζητούν μία ευκαιρία ανάπτυξης και πιστεύουν ότι το κίνημα κατά των πολυεθνικών εταιρειών θα είναι ένα εμπόδιο στην αναπτυξιακή τους πορεία και ίσως θα φέρει τελείως αντίστροφο αποτέλεσμα¹⁰³. Καταβάλλουν προσπάθειες για να προσελκύσουν τις ΑΞΕ θεσπίζοντας νόμους για την προσέλκυση των ΑΞΕ. Από την έρευνα της UNCTAD προκύπτει ότι από 113 χώρες που συμμετείχαν σε έρευνα, στις 22 από 26 ανεπτυγμένες παρέχουν μείωση των φόρων, 15 χώρες εφαρμόζουν για ΠΕ την επιταχυνόμενη απόσβεση, 11 χώρες προσφέρουν φοροαπαλλαγές ή μείωση των εισφορών υπέρ κοινωνικής ασφάλισης¹⁰⁴. Τελικά παραμένουν τα ερωτήματα κατά πόσο η επιρροή της δράσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων (ΠΕ) επηρεάζει τα επίπεδα της φτώχειας και επίσης αν η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ζωής μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της αύξησης των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στις χώρες που πλήττονται από τα χαμηλά επίπεδα ανεργίας;

Πηγή: World Bank

8. Πολυεθνικές και οι επιρροές τους στις χώρες υποδοχής. Θεωρητικές απόψεις.

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης διευθύνεται σε ένα μεγάλο βαθμό από τις πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες δεδομένου της κατοχής του κεφαλαίου και της τεχνολογίας, έχουν αυξήσει τη

¹⁰³. Quinlivan G. M, "Multinational Corporations: Myths and Facts", διαθέσιμο στο <http://www.acton.org/pub/religion-liberty/volume-10-number-6/multinational-corporations-myths-and-facts>, ημερομηνία πρόσβασης 15.05.

¹⁰⁴ Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004, σελ. 143

ροή του εμπορίου, των επενδύσεων και πληροφοριών σε όλο τον κόσμο. Ποιες επιρροές, όμως, έχει η δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων στα επίπεδα της φτώχειας, στα επίπεδα των μισθών, της ανισότητας και της ανεργίας; Για το θέμα διακρίνονται πέντε απόψεις: “race to the bottom”, “climb to the top”, νεοφιλελεύθερη σύγκλιση, άνιση ανάπτυξη και η άποψη “πολύ κακό για το τίποτα”.

8.1 “Race to the bottom”.

Η άποψη αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια έχουν αποκτήσει μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα για θέματα σχετικά με τις ρυθμίσεις της εγκατάστασης, φορολογίας, εργατικών δικαιωμάτων και μισθοδοσίας. Αυτή η διαπραγματευτική ικανότητα στρέφει τις χώρες, που προσπαθούν να προσελκύσουν τις ΑΞΕ, σε έναν ανταγωνισμό μεταξύ τους. Και τελικά, οι παραχωρήσεις των χωρών είναι τόσο μεγάλες, που οι χώρες υποδοχής, στην ουσία, έχουν ελάχιστο κέρδος από την εγκατάσταση και την λειτουργία των ΠΕ. Επίσης, οι χώρες νικήτριες σ' αυτό τον αγώνα θα είναι χώρες με υψηλά μορφωμένο εργατικό δυναμικό και οι χαμένοι της υπόθεσης θα είναι οι χώρες με υψηλά ποσοστά των ανειδίκευτων εργαζομένων¹⁰⁵.

Σχετικά με την άποψη αυτή, όντως παρατηρείται μία έντονη προσπάθεια των αναπτυσσομένων χωρών να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό κλίμα για την προσέλκυση των ΑΞΕ. Εκτός από τη μείωση των περιορισμών για την εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, συχνά αναφέρεται ότι οι φτωχές χώρες μπαίνουν σε ένα παιχνίδι των φορολογικών ελαφρύνσεων και ανταγωνισμού προκειμένου να εξασφαλίσουν τις ΑΞΕ. Δεδομένου ότι, η εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στον τόπο δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, προωθούνται η ανάπτυξη και η αύξηση της απασχόλησης. Το αποτέλεσμα είναι η καθαρή αύξηση του εγχώριου εισοδήματος, που μέσω της φορολογίας των μισθών και των κερδών των επιχειρήσεων, και άλλων φόρων (π.χ. φόρου ιδιοκτησίας), επηρεάζει θετικά τα εγχώρια δημόσια έσοδα και, με τη σειρά τους τις δαπάνες κοινωνικού χαρακτήρα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δυνητικά οφέλη, οι φορείς χάραξης πολιτικής συνεχώς επανεξετάζουν το φορολογικό τους καθεστώς ούτως ώστε να είναι ελκυστικός για τις εισερχόμενες επενδύσεις. Οι φορολογικές πολιτικές μπορεί, επίσης να στηρίζουν τις άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό, ως ένα βήμα προς αποτελεσματική πρόσβαση στις ξένες αγορές και οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή, με αποτέλεσμα την αύξηση του καθαρού εγχώριου εισοδήματος. Από την άλλη, οι φορολογικές απαλλαγές για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις όταν εντείνονται, στερούν ένα μέρος των φορολογικών εσόδων του κράτους, με αποτέλεσμα να μπορούν να προκαλέσουν ανεπαρκή παροχή δημόσιων παροχών. Οπότε, όσο η διεθνής επενδυτική συμπεριφορά των επιχειρήσεων αντιδρά σε φορολογικά κίνητρα, τόσο αυξάνεται και ο φορολογικός

¹⁰⁵Crothy J., Epstein G., & Kelly P., “Multinational corporation in the neo-liberal regime”, διαθέσιμο στο http://bss.sfsu.edu/jimoss/resources/635_pdf/No_23_CrothyEsteynKelly.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 04.06.2011

ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών ως εργαλείο προσέλκυσης των διεθνών επενδύσεων. Η συμπεριφορά των κρατών οδηγεί σε συνεχόμενη μείωση των φορολογικών συντελεστών για τις ΑΞΕ και γίνεται αναποτελεσματική, διότι όταν όλες οι κυβερνήσεις συμπεριφέρονται με αυτό τον τρόπο, κανένας δεν αποκτά το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και, εν τέλει, όλες οι κοινότητες τελικά βρίσκονται σε χειρότερη θέση. Συν το γεγονός ότι το βάρος των κυβερνητικών δραστηριοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε προγράμματα που δεν προσφέρουν άμεσα οφέλη στις τοπικές επιχειρήσεις και τα επίπεδα παραγωγής τοπικών υπηρεσιών να είναι λιγότερο αποτελεσματικά¹⁰⁶.

Η συγκεκριμένη ιδέα βασίστηκε στην θεωρία του Tiebout (1956)¹⁰⁷, η οποία είναι παρόμοια με το μοντέλο των ανταγωνιστικών αγορών όπου έχουμε, κυβερνητικές υπηρεσίες, φορολογικούς συντελεστές, και τα ενοίκια χρήσης γης. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η κυβέρνηση της κάθε περιοχής εξαρτάται από τους ιδιοκτήτες της γης, οι οποίοι επιδιώκουν την μεγιστοποίηση μετά από τους φόρους της αξίας της, με την προσέλκυση των ιδιωτών να διαμένουν σε αυτήν την γη. Γι' αυτό η κυβέρνηση προσφέρει δημόσια αγαθά που χρηματοδοτούνται από τους τοπικούς φόρους. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας είναι δεδομένες και δεν μπορούν να μεταβληθούν σε καμία περιοχή. Ως εκ τούτου, τα άτομα θα μετακινηθούν από τη μια τοπική κοινότητα στην άλλη μέχρι να βρουν την περιοχή με μικρότερο φόρο ώστε να μεγιστοποιήσουν το προσωπικό τους όφελος. Ο φορολογικός ανταγωνισμός εκδηλώνεται με την στρατηγική των χωρών να προσφέρουν χαμηλότερους φόρους από ότι σε άλλες, για να διαμένουν τα άτομα εκεί, δεδομένου των δημόσιων αγαθών που παρέχονται. Τέλος, η κυβέρνηση δεν μπορεί να επιλέγει πολιτικές που δεν είναι προς το συμφέρον των κατοίκων της περιοχής. Το αποτέλεσμα είναι ότι, η αύξηση της ευημερίας των κατοίκων μίας περιοχής γίνεται εις βάρος της ευημερίας των κατοίκων άλλης περιοχής¹⁰⁸. Στο πλαίσιο των πολυεθνικών επιχειρήσεων και χωρών υποδοχής, ο φορολογικός ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών για την προσέλκυση των ΑΞΕ μπορεί να οδηγήσει σε μία “κούρσα έως το πάτο”, όπου όλα τα πλεονεκτήματα θα αποκομίζουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Και η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι χώρες μπορεί να συγκριθεί με το “δίλημμα του φυλακισμένου”. Αν όλες οι χώρες μπορούσαν να αρνηθούν τη χρήση των φορολογικών κινήτρων για την προσέλκυση των ΑΞΕ, τότε ούτως ή άλλως, οι επιχειρήσεις θα έκαναν μία επέκταση για την απόκτηση του μεριδίου στην αγορά. Δεδομένου, όμως, ότι οι χώρες δεν μπορούν να συνεργαστούν, ανταγωνίζονται μεταξύ τους

¹⁰⁶ Wilson J.D., “Theories of tax competition”, *National Tax Journal*, June 1999, 52, 2, διαθέσιμο στο <http://socserv.mcmaster.ca/cuffk/wilson.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 06.06..2011

¹⁰⁷ Bénassy-Quéré A., Fontagné L., Lahrèche-Révil A.. “Tax Competition and Foreign Direct Investment”, CEPII, December 2003-17, διαθέσιμο στο <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2003/wp03-17.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 05.06..2011

¹⁰⁸ Bénassy-Quéré A., Fontagné L., Lahrèche-Révil A.. “Tax Competition and Foreign Direct Investment”, CEPII, December 2003-17, διαθέσιμο στο <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2003/wp03-17.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 05.06.2011

¹⁰⁹ McAleese D., *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2005, σελ. 634

Μία άλλη επίδραση της χρήσης των φορολογικών κινήτρων, είναι ότι τα φορολογικά κίνητρα που αφορούν μόνο μερικούς τομείς παραγωγής, έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν στρεβλώσεις στην οικονομία με την επιρροή σε οικονομικό και φορολογικό περιβάλλον και στην δημοσιονομική και νομισματική πολιτική των χωρών και στο διεθνές εμπόριο. Από την πλευρά των πολυεθνικών, οι πρακτικές αυτές, τους δημιουργούν επιπλέον έσοδα από τις επενδύσεις σε φτωχές χώρες. Ωστόσο, ο φορολογικός ανταγωνισμός δεν είναι απαραίτητο να οδηγήσει σε μια «κούρσα έως το πάτο », γιατί οι χώρες προσέλκυσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων μπορούν να εκμεταλλευτούν την γεωγραφική τους θέση και τον ανταγωνισμό μεταξύ των πολυεθνικών του ίδιου κλάδου, προκειμένου η φορολογία τους να παραμένει σε ικανοποιητικό επίπεδο. Επίσης, η μελέτη των Agnès Bénassy-Quéré, Lionel Fontagné και Amina Lahrèche-Révil, που αφορούσε τις διμερείς ροές άμεσων ξένων επενδύσεων κατά την διάρκεια της περιόδου 1984-2000 σε 11 χώρες του ΟΟΣΑ, έδειξε ότι η υψηλή σχετική φορολογία των εταιρειών αποθαρρύνει την ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων, ακόμα και αν ληφθεί υπόψη ο παράγοντας παροχής δημόσιων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Αλλά, η προσέλκυση των πολυεθνικών επιχειρήσεων μέσω της χαμηλής φορολογίας, δεν αποδείχθηκε μια ιδιαίτερα αποδοτική πολιτική, καθώς η ευαισθησία των εισερχόμενων ΑΞΕ για τη μείωση των φόρων στο εξωτερικό δεν ήταν σημαντική σε αντίθεση με την αύξηση των φορολογικών συντελεστών που ήταν αποτρεπτική για τις ΑΞΕ. Η παρατηρούμενη ασυμμετρία στην ευαισθησία των ΑΞΕ στην φορολογική πολιτική, έχει σημαντικές συνέπειες για τον φορολογικό ανταγωνισμό, ο οποίος μπορεί να μην οδηγήσει σε κατεύθυνση προς τα κάτω, αλλά προς την σύγκλιση μεταξύ της υψηλής και μειωμένης φορολογίας. Δηλαδή, οι χώρες με υψηλή φορολογία θα πρέπει να αισθάνονται ένα ισχυρό κίνητρο να μειώσουν τους φόρους¹¹⁰.

Ωστόσο, οι υποστηρικτές των φορολογικών κινήτρων επισημαίνουν την θετική τους επίδραση στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων και ιδιαίτερα το ρόλο τους στην ανάπτυξη των χωρών της Ασίας. Για παράδειγμα στην περίπτωση της Σιγκαπούρης. Ένα μικρό νησιωτικό κράτος όπου κατοικούν 3 εκατομμύρια άνθρωποι, και το οποίο δεν έχει ούτε φυσικούς πόρους ούτε μια μεγάλη αγορά. Το 1965 μετά την ανεξαρτησία της, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας αποτελούσαν τη μάστιγα της εγχώριας οικονομίας. Η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων για την εκβιομηχάνιση της χώρας στο τομέα της μεταποίησης και στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες αποτελούσαν στόχο της κυβερνητικής πολιτικής. Τα φορολογικά κίνητρα για τις ξένες επενδύσεις στους τομείς αυτούς ήταν ένα από τα εργαλεία που τελικά προώθησαν τον μετασχηματισμό της οικονομίας και από το 1970 και μετά το επίπεδο της ανεργίας μειώθηκε σε 6%¹¹¹. Αργότερα με την προσέλκυση των

¹¹⁰ Agnès Bénassy-Quéré, Lionel Fontagné, Amina Lahrèche-Révil. Tax Competition and Foreign Direct Investment, CEPPII, December 2003-17, διαθέσιμο στο <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2003/wp03-17.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 03.072011

¹¹¹ UN Conference on Trade and Development. ASIT Advisory Studies N16. "Tax Incentives and Foreign Direct Investment. A Global Survey", NY & Geneva 2000, διαθέσιμο στο http://www.unctad.org/en/docs/iteipcmisc3_en.pdf, ημερομηνία πρόσβασης

πολυεθνικών επιχειρήσεων και ειδικότερα, στη βιομηχανία ειδών υψηλής τεχνολογίας, έχει αυξηθεί η ζήτηση για πιο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Οπότε, η κυβέρνηση πραγματοποίησε ενέργειες για την βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων και την αύξηση προσφοράς των καταρτισμένων εργαζομένων. Και από το 1990 και μετά, η κυβέρνηση έδωσε μεγαλύτερο βάρος σε πολιτικές ανάπτυξης βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας¹¹².

Τελικά, η διεθνής συνεργασία για την εναρμόνιση των φορολογικών πολιτικών προσέλκυσης των ΑΞΕ και η συνεργασία μεταξύ των κρατών μπορούν να αποτρέψουν την “κούρσα ως το πάτο” και να οδηγήσει σε καθαρό όφελος και για τις δύο πλευρές, δηλαδή και για τις ΠΕ και για τις χώρες υποδοχής των ΑΞΕ, έτσι ώστε οι ξένες επενδύσεις να συμβάλλουν στην μείωση της ανεργίας και στην προώθηση της ανάπτυξης.

8.2 “Climb to the top”

Σύμφωνα με την άποψη “ανάβαση στην κορυφή”, τα βασικά κίνητρα για τις ΠΕ αποτελούν όχι τόσο χαμηλοί μισθοί και φόροι, όσο το υψηλό επίπεδο μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, καλές υποδομές και ικανοποιητικά επίπεδα ζήτησης στην χώρα που προσβλέπει στην εισροή των ΑΞΕ. Οπότε, και τα αναπτυσσόμενα και τα αναπτυγμένα κράτη προκειμένου να είναι “νικητές”, θα προσπαθήσουν να ανεβάζουν συνεχώς το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό επίπεδο των εργαζομένων και να βελτιώνουν τις υποδομές τους. Με αυτόν τον τρόπο θα αυξάνεται η παραγωγικότητα και αποδοτικότητα και τα επίπεδα του εισοδήματος¹¹³.

8.3 Νεοφιλελεύθερη σύγκλιση

Η διαδικασία της φιλελευθεροποίησης της οικονομίας και η τάση ως προς την κατάργηση των προστατευτικών εμποδίων στην μετακίνηση των προϊόντων και κεφαλαίων θα οδηγήσει σε καλύτερη κατανομή πόρων και δραστηριοτήτων μεταξύ των χωρών, βελτιώνοντας το επίπεδο ευημερίας όλων των συμμετασχόντων. Η ελεύθερη εγκατάσταση των ΠΕ στο πλαίσιο αυτό, θα προωθήσει την ανάπτυξη και θα βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των χωρών¹¹⁴. Η άποψη αυτή στηρίζεται σε πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι χώρες από την εγκατάσταση των ΠΕ και ειδικότερα από την μεταφορά των κεφαλαίων και της τεχνολογίας. Αυτά συμβάλλουν στη ταχύτερη αύξηση του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω της αυξημένης αποδοτικότητάς τους. Έτσι με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η παγκόσμια σύγκλιση στο βιοτικό επίπεδο.

12.07.2011

¹¹² βλ. παραπάνω

¹¹³ Crothy J., Epstein G., & Kelly P., “Multinational corporation in the neo-liberal regime”, διαθέσιμο στο http://bss.sfsu.edu/jmoss/resources/635_pdf/No_23_CrothyEsteynKelly.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 18.07.2011

¹¹⁴ βλ. παραπάνω

8.4 Άνιση ανάπτυξη

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η ανάπτυξη κάποιων χωρών γίνεται εις βάρος κάποιων άλλων, με αποτέλεσμα την άνιση κατανομή του πλούτου και εκμετάλλευση των εργαζομένων των αναπτυσσομένων χωρών. Επίσης, υπάρχει φόβος ότι η ολοκλήρωση της παγκόσμιας οικονομίας μπορεί να ανατρέψει την πορεία εις βάρος των εργαζομένων των ανεπτυγμένων χωρών, οι οποίοι χάνουν τις θέσεις εργασίας τους λόγω του υψηλού μισθολογικού κόστους σε σύγκριση με το φτηνό κόστος εργασίας σε αναπτυσσόμενες χώρες¹¹⁵. Αυτό το αποτέλεσμα προκύπτει μέσω της ελεύθερης κινητικότητας κεφαλαίων τα οποία προσελκύονται από την υψηλότερη απόδοση, με αποτέλεσμα να μειώνεται το κεφάλαιο ανά εργαζόμενο στις ανεπτυγμένες χώρες, ενώ βελτιώνεται η θέση των εργαζομένων στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι πολυεθνικές εταιρείες, ως επιχειρηματικές μονάδες, οι οποίες τυχαίνουν να επωφελούνται περισσότερο από την ενσωμάτωση των εθνικών οικονομιών σε ένα ενιαίο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, συχνά κατηγορούνται για την άνιση κατανομή των οφειλών της παγκοσμιοποίησης και της διεύρυνσης του χάσματος μεταξύ των αναπτυσσομένων και ανεπτυγμένων χωρών. Αυτό, κυρίως, οφείλεται στην άνιση γεωγραφική κατανομή των άμεσων ξένων επενδύσεων, οι οποίες παραμένουν να είναι συγκεντρωμένες περισσότερο στην Ευρώπη, ΗΠΑ, και σε μικρότερο ποσοστό επενδύσεων σε χώρες Λατινικής Αμερικής και σε αναδυόμενες οικονομίες Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ασίας. Και οι χώρες της Αφρικής διαχρονικά έχουν δεχτεί ένα ελάχιστο ποσοστό των άμεσων ξένων επενδύσεων. Δεδομένου όμως, ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι κερδοσκοπικά ιδρύματα, το βασικό κριτήριο για την εγκατάσταση σε μία περιοχή είναι η μεγιστοποίηση των κερδών τους και αν σε κάποιες χώρες δεν υπάρχουν ευκαιρίες κέρδους, τότε αυτόματα οι χώρες αυτές δεν αποτελούν στόχο των ΠΕ. Ωστόσο, τελευταία, σύμφωνα με το World Investment Report του 2010, το ποσοστό των ΑΞΕ που απορροφάται από τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις χώρες υπό μετάβαση έχει φτάσει στο ήμισυ των παγκόσμιων ΑΞΕ. Το 2009 η Κίνα ήταν πλέον ο δεύτερος παραλήπτης των ΑΞΕ μετά από τις ΗΠΑ. Επίσης, έχει αυξηθεί και η ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων από τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες προς τις χώρες της Αφρικής. Την περίοδο 2005-2008 το ποσοστό αυτό έχει φτάσει στο 21% έναντι του 19% την περίοδο 1995-1999¹¹⁶. Ωστόσο, οι χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, σε γενικές γραμμές, δεν είναι σε θέση να προσελκύσουν τις ΑΞΕ λόγω του μικρού μεγέθους της αγοράς τους, της έλλειψης υποδομών, της πολιτικής αβεβαιότητας, της διαφθοράς και της περιοριστικής πολιτικής απέναντι στους αλλοδαπούς επενδυτές.

Οι μεγαλύτερες επικρίσεις αφορούν το ζήτημα της εκμετάλλευσης των εργαζομένων στις

¹¹⁵ βλ. παραπάνω

¹¹⁶ World Investment Report 2010, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/templates/webflyer.asp?docid=13423&intItemID=2068&lang=1>, ημερομηνία πρόσβασης 28.07.1.2011

φτωχές χώρες υποδοχής από τις ΠΕ. Οι επικρίσεις αυτές στηρίζονται στην σύγκριση των κερδών που αποκομίζουν οι πολυεθνικές εταιρείες με το επίπεδο των μισθών των εργαζομένων σε κάθε επιμέρους χώρα που δραστηριοποιούνται, και στις συνθήκες εργασίας που επικρατούν στις φτωχές χώρες. Εδώ προκύπτει ότι είτε οι πολυεθνικές παραβιάζουν τους τοπικούς νόμους που ρυθμίζουν τα πρότυπα εργασίας και την ασφάλεια είτε τα πρότυπα που υπάρχουν στις χώρες αυτές δεν είναι σύμφωνα με το διεθνές εθνικό δίκαιο. Ωστόσο η εμπειρική μελέτη των Brown D.K., Deardorff A. V. & Stern R. M δείχνει ότι *“οι πολυεθνικές επιχειρήσεις πληρώνουν μεγαλύτερους μισθούς από ό,τι οι τοπικές επιχειρήσεις της χώρας υποδοχής”*¹¹⁷. Αυτό εξηγείται με την θεωρία αποδοτικότητας των μισθών, σύμφωνα με την οποία οι υψηλοί μισθοί οδηγούν σε υψηλότερη παραγωγικότητα. Για παράδειγμα, σε υποανάπτυκτες χώρες οι αμοιβές της αγοράς δεν επαρκούν για την διασφάλιση της υγείας των εργαζομένων, οπότε οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, πληρώνοντας υψηλότερο μισθό, διασφαλίζουν την βελτίωση της υγείας των εργαζομένων τους και, συνεπώς, την παραγωγικότητά τους. Επίσης, οι επιχειρήσεις μπορούν να πληρώνουν υψηλότερες αποδοχές από ότι στην αγορά προκειμένου να αυξήσουν την αποδοτικότητα των εργαζομένων, να μειώσουν τον κύκλο εργασιών και το κόστος της επανεκπαίδευσης. Ένα άλλο κίνητρο των ΠΕ είναι η προσέλκυση και η διατήρηση των πιο παραγωγικών εργαζομένων λόγω της μη επάρκειας του καταρτισμένου εργατικού δυναμικού στις χώρες υποδοχής. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, οι εργαζόμενοι λαμβάνουν υψηλότερους μισθούς σε σχέση με την τοπική αγορά και οι επιχειρήσεις κερδίζουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα, που μαζί με το σχετικά χαμηλό κόστος εργασίας, ακόμη και μετά την πρόσθεση της πριμοδότησης, είναι ελκυστικός παράγοντας για επένδυση σε αυτές τις χώρες. Εν τέλει, η πίεση στις πολυεθνικές επιχειρήσεις για την αύξηση της μισθολογικής κλίμακας, μπορεί να οδηγήσει σε μετατόπιση των ΠΕ είτε σε προορισμούς με χαμηλό κόστος εργασίας είτε σε χώρες όπου η αγορά βρίσκεται σε ισορροπία μεταξύ του επιπέδου μισθών και της παραγωγικότητας της εργασίας. Πράγμα που θα οδηγήσει σε απώλεια θέσεων εργασίας σε αναπτυσσόμενες χώρες¹¹⁸.

Τα εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι οι ξένης ιδιοκτησίας επιχειρήσεις και εταιρείες - υπεργολάβοι στις φτωχές χώρες τείνουν να πληρώνουν υψηλότερες αμοιβές σε σύγκριση με τις τοπικές επιχειρήσεις, όπως και οι επιχειρήσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό. Για παράδειγμα, στο Μεξικό, οι επιχειρήσεις όπου το 80% των προϊόντων αποτελούν οι εξαγωγές, καταβάλλουν μισθούς μεγαλύτερους κατά 58% με 67%¹¹⁹ από τους μισθούς που καταβάλλονται σε μη εξαγωγικές επιχειρήσεις. Και, επίσης μια μελέτη του 2001 στην Ινδονησία διαπίστωσε, ότι οι

¹¹⁷Brown D.K., Deardorff A. V. & Stern R. M., “Multinationals, Wages and Working Conditions in Developing Countries”, Working Paper N483, διαθέσιμο στο <http://www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r483.pdf> ημερομηνία πρόσβασης 04.06.2011, σελ. 38 ,

¹¹⁸ βλ. παραπάνω

¹¹⁹Brown D.K., Deardorff A. V. & Stern R. M., “Multinationals, Wages and Working Conditions in Developing Countries”, Working Paper N483, διαθέσιμο στο <http://www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r483.pdf> ημερομηνία πρόσβασης 07.08.2011

ξένης-ιδιοκτησίας επιχειρήσεις καταβάλλουν κατά 33% μεγαλύτερες αμοιβές σε εργατοτεχνίτες και κατά 70% σε υπαλλήλους γραφείου σε σύγκριση με τις εγχώριες επιχειρήσεις¹²⁰.

Επιπλέον, οι πολυεθνικές εταιρείες κατηγορούνται για την εισχώρηση σε αγορές με αδύναμους θεσμούς προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Δηλαδή, οι πολυεθνικές πραγματοποιούν τις επενδύσεις τους σε χώρες όπου δεν υπάρχουν εργασιακά συνδικάτα και οι κυβερνήσεις δημιουργούν καταστάσεις για να ικανοποιήσουν τα ξένα κεφάλαια. Το επιχείρημα αυτό βασίζεται στην άποψη ότι οι χώρες με πολύ χαμηλό κόστος εργασίας δεν έχουν ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία των εργαζομένων.

Πράγματι, το χαμηλό κόστος εργασίας είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τις πολυεθνικές αλλά πρέπει να συνδυάζεται και με τα ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας της εργασίας. Επίσης αρκετά σημαντικοί για τις πολυεθνικές είναι και διάφοροι άλλοι παράγοντες, εκτός του κόστους εργασίας, για την επένδυση σε έναν τόπο, όπως το μέγεθος της αγοράς, η πολιτική και η κοινωνική σταθερότητα, η ποιότητα της εργασίας, το νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον, καθώς και η δομή της αγοράς. Οι παράγοντες αυτοί μερικές φορές αξιολογούνται ως πιο σημαντικοί. Σε αυτήν την περίπτωση, τα συνδικάτα και τα εργασιακά δικαιώματα μπορούν να συμβάλλουν στην δημιουργία του σταθερού πολιτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Η μετατόπιση των βιομηχανιών στις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω του χαμηλού κόστους εργασίας, επέτρεψε σε κάποιες αναπτυσσόμενες χώρες να εξάγουν και να πωλούν τα προϊόντα παραγωγής τους στην παγκόσμια αγορά. Αναμφισβήτητα οι εργάτες δεν πληρώνονται εξίσου με τους εργαζόμενους σε ανεπτυγμένες χώρες, ωστόσο, όσο υπάρχει η δυνατότητα παραγωγής και αυξάνονται οι εξαγωγές, οι συνθήκες ζωής των ανθρώπων βελτιώνονται.

8.5 “Πολύ κακό για το τίποτα”

Η πέμπτη και η τελευταία άποψη, “πολύ κακό για το τίποτα”, υπονοεί ότι οι ΑΞΕ δεν έχουν μεγάλο βάρος στη διαμόρφωση είτε θετικών είτε αρνητικών αποτελεσμάτων στα επίπεδα της φτώχειας που εκδηλώνονται με την ανισότητα, ανεργία και στασιμότητα των μισθών. Η γνώμη αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι οι ΑΞΕ αποτελούν ένα μικρό ποσοστό του ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών, οπότε, δεν μπορούν να έχουν μεγάλη επιρροή. Δεδομένου ότι, οι περισσότερες ΑΞΕ πραγματοποιούνται μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, και το μέρος των ΑΞΕ που απευθύνεται σε αναπτυσσόμενες χώρες, συγκεντρώνεται σε πολύ λίγες χώρες, δεν υπάρχει τάση ούτε για σύγκλιση ούτε επιβάρυνση των αναπτυσσόμενων χωρών¹²¹.

¹²⁰βλ. παραπάνω

¹²¹Crothy J., Epstein G., & Kelly P., “Multinational corporation in the neo-liberal regime”, διαθέσιμο στο http://bss.sfsu.edu/jmoss/resources/635_pdf/No_23_CrothyEsteynKelly.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 07.08.2011

9. Π.Ε. και επίδραση στη φτώχεια.

Οι παραπάνω αναφερόμενες απόψεις υπογραμμίζουν τους βασικούς προβληματισμούς και τα βασικά πλεονεκτήματα από την επέκταση των ΑΞΕ σε μία χώρα και τις ενδεχόμενες επιπτώσεις αυτής στα επίπεδα της ανισότητας, τους μισθούς και την ανεργία. Τα βασικά κίνητρα που ωθούν τις χώρες να ακολουθούν πολιτικές προσέλευσης των ΑΞΕ είναι ασφαλώς, η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης ή η διατήρηση των θέσεων που υπήρχαν και κινδύνεψαν να χαθούν μέσω των συγχωνεύσεων ή των εξαγορών, η δυνατότητα πρόσβασης στις διεθνείς αγορές και η μεταφορά της τεχνογνωσίας που κατέχουν οι ΠΕ. Επιπλέον, ένας από τους λόγους, για τους οποίους οι ΠΕ αποτελούν επιθυμητό στόχο, είναι η δημιουργία των εξωτερικών οικονομικών κλίμακας, τα φορολογικά έσοδα και η εισροή του ξένου συναλλάγματος.

9.1 Επίπεδα απασχόλησης.

Σε τι βαθμό οι ΠΕ συμβάλλουν στην δημιουργία της απασχόλησης κατά ένα μεγάλο ποσοστό εξαρτάται από “το είδος της επένδυσης και το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας υποδοχής τους”¹²². Οι ΠΕ έντασης κεφαλαίου και τεχνολογίας, π.χ. που προσανατολίζονται στην εκμετάλλευση των πρώτων υλών της χώρας μετεγκατάστασης, δεν αυξάνουν σε μεγάλο βαθμό τις θέσεις απασχόλησης. Ούτε και οι ΠΕ υποκατάστασης των εισαγωγών, γιατί συνήθως δημιουργούνται μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών και χρησιμοποιούν τις μεθόδους παραγωγής ανεπτυγμένων χωρών με εκτεταμένη χρήση τεχνολογίας. Η πιο μεγάλη συμβολή στην δημιουργία θέσεων εργασίας έχουν οι ΠΕ με εξαγωγικό προσανατολισμό. Τα επίπεδα των μισθών των εργαζομένων σε ΠΕ παρατηρείται να είναι μεγαλύτερα από ότι σε εγχώριες εταιρείες. Σε αυτό μπορεί να συμβάλλει εκτός των μεγαλύτερων κερδών και χαμηλότερου κόστους, και η απασχόληση του προσωπικού από τις ανεπτυγμένες χώρες και η έλλειψη του εκπαιδευμένου προσωπικού στην ντόπια αγορά εργασίας.

9.2 Εξωτερικές οικονομίες κλίμακας.

Οι ΠΕ είναι κύριοι φορείς νέας τεχνολογίας, τεχνογνωσίας μάρκετινγκ και εκπαιδευτικών δυνατοτήτων. “Οι πολυεθνικές, ..., αντιστοιχούν περίπου στο 80% των ιδιωτικών δαπανών έρευνας και ανάπτυξης στον κόσμο”¹²³. Το βασικό αποτέλεσμα για τις αναπτυσσόμενες χώρες από την εισροή της τεχνογνωσίας μέσω των ΠΕ είναι η διάχυσή της στην οικονομία και η αύξηση της παραγωγικότητας που προκύπτει. Δηλαδή, η χώρα υποδοχής έχει δυνητικό όφελος από τις εξωτερικές οικονομίες κλίμακας που δημιουργεί η δραστηριότητα των ΠΕ, εφόσον, το κοινωνικό όφελος είναι μεγαλύτερο από το κόστος που χρεώνει η μητρική επιχείρηση στην θυγατρική της. Επίσης, η εμπειρία των εργαζομένων σε πολυεθνικές επιχειρήσεις εκφράζεται με την διαμόρφωση

¹²² Παπανδρέου Β., *Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Αναπτυσσόμενες Χώρες*, Gutenberg, Αθήνα 1986, σελ. 86

¹²³ McAleese D., *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2005, σελ. 629

καλύτερου εργατικού δυναμικού, που ενεργεί τόσο προς όφελος των πολυεθνικών όσο και των εγχώριων επιχειρήσεων¹²⁴.

9.3 Φορολογικά έσοδα.

Τα φορολογικά έσοδα που δημιουργούνται με την λειτουργία των ΠΕ και περιλαμβάνουν τόσο τα έσοδα από τους εταιρικούς φόρους όσο και τα έσοδα από άμεσους φόρους των εργαζομένων και έμμεσους φόρους, αποτελούν μία συνεισφορά στα δημόσια έσοδα.

Επίσης, οι ΑΞΕ σχετίζονται με την εισροή ξένου συναλλάγματος. Ενώ οι αρχικές επενδύσεις πραγματοποιούνται με τα κεφάλαια των μητρικών εταιρειών, οι ΑΞΕ δεν μεταφράζονται αυτόματα σε καθαρές εισροές συναλλάγματος. Κατ' αρχάς, πολλές πολυεθνικές δανείζονται χρήματα σε τοπικό επίπεδο με ευνοϊκότερο επιτόκιο από τις εγχώριες επιχειρήσεις, που συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό και δημιουργεί εκτόπιση των τοπικών επιχειρήσεων. Πολλές πολυεθνικές εταιρίες είναι καθαροί καταναλωτές των τοπικών αποταμιεύσεων, γιατί οι τράπεζες προτιμούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες εταιρειών με λιγότερο κίνδυνο, και σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, τα κέρδη που επαναπατρίζονται από τις πολυεθνικές υπερβαίνουν τις συνολικές ΑΞΕ¹²⁵.

9.4 Διαφθορά.

Η διαφθορά είναι ταυτόχρονα και το αίτιο και το αποτέλεσμα της φτώχειας σε όλο τον κόσμο. Εμφανίζεται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, ξεκινώντας από τις τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις, τους δικαστικούς λειτουργούς και φτάνοντας σε μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις. Ως φαινόμενο, η διαφθορά, δηλαδή η δυνατότητα της δωροδοκίας των πολιτικών στελεχών ή των γραφειοκρατών με στόχο την πραγματοποίηση μίας επένδυσης ή την απόκτηση μίας άδειας ή των φορολογικών απαλλαγών κ.λ.π., η οποία ουσιαστικά αποτελεί ένα επιπρόσθετο κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας, επιβαρύνει σε μεγαλύτερο βαθμό τα φτωχά κοινωνικά επίπεδα, είτε πρόκειται για πλούσιες είτε για φτωχές χώρες. Η διαφθορά μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως η δωροδοκία, εκβίαση, πολιτική επιρροή, απάτη και υπεξαίρεση.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν κατηγορηθεί σε ορισμένες περιπτώσεις για την ενθάρρυνση των πολιτικών που επιδεινώνουν την διαφθορά στις χώρες υποδοχής προκειμένου να διευκολύνουν την απόκτηση των κερδών. Αυτή η κατάσταση συνήθως αναφέρεται σε χώρες με αδύνατους πολιτικούς θεσμούς, όπου οι κυβερνήσεις, οι πολιτικοί και οι γραφειοκράτες δωροδοκούνται από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες προκειμένου να δημιουργήσουν μονοπωλιακές καταστάσεις στην αγορά, η οποία συνοδεύεται με το μοίρασμα των κερδών μεταξύ των πολυεθνικών και κυβερνήσεων. Για παράδειγμα, με αυτόν τον τρόπο οι πολυεθνικές είναι σε θέση να κερδίζουν διαγωνισμούς για δημόσια έργα και συμβάσεις. Αυτή η πρακτική συχνά

¹²⁴Bhagwati J., "Why Multinationals Help Reduce Poverty", The World Economy 2007, διαθέσιμο στο <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2007.00879.x/pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 12.08.2011

¹²⁵ <http://www.globalpolitician.com/print.asp?id=3730>, ημερομηνία πρόσβασης 12.08.2011

χρησιμοποιείται σε χώρες με πλούσιο ορυκτό πλούτο όπου η απόκτηση δικαιώματος εξόρυξης δεν διαπραγματεύεται μέσω δημοσίων διαγωνισμών ή δημοπρασιών, αλλά μέσω των διαπραγματεύσεων και συμφωνιών, δηλαδή μέσω των πρακτικών που ευνοούν τις δωροδοκίες¹²⁶.

Ωστόσο η διαφθορά ως επιπλέον κόστος των δραστηριοτήτων μίας επιχείρησης, μειώνει την αποδοτικότητα της επένδυσης. Και ως εκ τούτου, οι επενδυτές πρέπει να λαμβάνουν το επίπεδο διαφθοράς υπόψη τους κατά την λήψη απόφασης για την επιλογή του τόπου των άμεσων ξένων επενδύσεων. Γενικά, τα αποτελέσματα των εμπειρικών μελετών παρουσιάζουν μία ανομοιογένεια σχετικά με την συσχέτιση μεταξύ της ύπαρξης διαφθοράς σε μία χώρα και της ροής των άμεσων ξένων επενδύσεων. Κάποιες μελέτες δεν βρίσκουν καμία συσχέτιση, ενώ κάποιες άλλες δείχνουν αρνητική σχέση μεταξύ των επενδυτικών ροών και της διαφθοράς. Ωστόσο στη μελέτη του Ali Al-Sadig των 117 χωρών υποδοχής ΑΞΕ το διάστημα 1984-2004, τα αποτελέσματα που προέκυψαν δείχνουν την αρνητική σχέση μεταξύ των επενδυτικών ροών και της διαφθοράς. Και συγκεκριμένα η αύξηση μίας μονάδας στα επίπεδα διαφθοράς οδηγεί σε μείωση των ροών των άμεσων ξένων επενδύσεων κατά 11%. Ενώ η ύπαρξη των ποιοτικών θεσμών έχει μεγαλύτερη σημασία για την αύξηση της ροής των επενδύσεων. Φανερό είναι ότι, το κατά πόσο αυξάνεται η συμμετοχή στις διεφθαρμένες ενέργειες εξαρτάται από την ποινή που προβλέπεται από το νόμο και την πιθανότητα σύλληψης που εξαρτάται από τους θεσμούς¹²⁷.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, βασιζόμενες στο κριτήριο του κέρδους, έχουν το δυναμικό για την οργάνωση της παραγωγής σε διεθνή βάση και την κατανομή πόρων ανεξάρτητα της γεωγραφικής τους παραγωγής και των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που προωθούν οι χώρες υποδοχής.

10. Η περίπτωση της ΠΓΑΜ.

Ο ρόλος των ΑΞΕ στην μείωση του επιπέδου της φτώχειας μπορεί να εξεταστεί από δύο όψεις: Πρώτον, οι επενδυτικές ροές συνδέονται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη, με τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και την διάχυση στην οικονομία της τεχνολογίας και καινοτομίας. Οι πολυεθνικές εταιρείες συμβάλλουν στην δημιουργία θέσεων εργασίας και στην βελτίωση της ποιότητας των αγαθών και των υπηρεσιών και παράλληλα έχουν την δυνατότητα μίας ώθησης στον τομέα των εξαγωγών. Και δεύτερον, η μείωση της φτώχειας συνδέεται με την αύξηση της ευημερίας του συνόλου της κοινωνίας με την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού.

Η ΠΓΑΜ είναι μια μικρή χώρα των Βαλκανίων με συνολικό πληθυσμό της χώρας το 2009 μόλις

¹²⁶<http://www.globalissues.org/article/590/corruption#GlobalizationMultinationalCorporationsandCorruption>, ημερομηνία πρόσβασης 18.07.2011

¹²⁷Al-Sadig Ali, "The Effects of Corruption on FDI Inflows", *Cato Journal*, Vol. 29, No. 2 Spring/Summer 2009, διαθέσιμο στο <http://www.cato.org/pubs/journal/cj29n2/cj29n2-4.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 09.07.2011

2,1 εκ¹²⁸, με κατά κεφαλήν εισόδημα \$4.380¹²⁹ και με το 23,5%¹³⁰ του πληθυσμού που ζούσε κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας το 2008. Αποτελεί κλασική περίπτωση μιας χώρας που καταβάλλει προσπάθειες για την αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης, μείωση της ανεργίας, σταθεροποίηση των τιμών και αύξηση των εξαγωγών της. Παράλληλα, αντιμετωπίζει ανεπάρκεια πόρων και ιδιαίτερα αυτόν της τεχνολογίας. Οι αναπτυξιακές της προσπάθειες των τελευταίων ετών έχουν επικεντρωθεί στην προσέλκυση των ΑΞΕ που διαθέτουν κεφάλαια και τεχνολογία.

Από την ανεξαρτησία το 1991 και έπειτα, η ροή των ΑΞΕ στην ΠΓΔΜ ήταν σχεδόν αμελητέα, και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της περιόδου 1991-1994 το ποσό αυτό ανερχόταν μόνο σε 33,9 εκ¹³¹ δολάρια. Η σημαντική αύξηση των ΑΞΕ συνέβη το 1998, όταν, σύμφωνα με επίσημες στατιστικές, οι ΑΞΕ ανήλθαν σε \$ 128 εκ¹³². Το διάστημα των αναταραχών στο Κοσσυφοπέδιο έχει επηρεάσει αρνητικά τη ροή των ΑΞΕ στο ΠΓΔΜ. Από το 2002 και μετά, αφού άρχισε να σταθεροποιείται η κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο και με την σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης στην περιοχή, η ροή των ΑΞΕ στο ΠΓΔΜ ανακτήθηκε και το ποσό των ΑΞΕ το 2007 και 2008 ανήλθε σε \$320εκ. και \$598εκ. αντίστοιχα. Αυτό το γεγονός επισημαίνει ότι η οικονομική δραστηριότητα και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες στην πολιτική αστάθεια. Επίσης, η κυβέρνηση ανέλαβε μια σειρά μέτρων προκειμένου να ανακάμψουν οι ξένες επενδύσεις, και συγκεκριμένα η έμφαση δόθηκε στην βελτίωση του επενδυτικού κλίματος με την βελτίωση της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με τη μείωση του χρόνου εγγραφής των επιχειρήσεων και δημιουργίας ενός συστήματος “one-stop shop” με την δυνατότητα εγγραφής των νέων επιχειρήσεων μόνο σε τέσσερις ημέρες και με κόστος λιγότερο από 50 ευρώ¹³³, το οποίο στοχεύει στην δημιουργία ενός προβλέψιμου και διαφανούς επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την άρση των διοικητικών εμποδίων. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν τροποποιήσεις για την ενίσχυση της νομοθεσίας σχετικά με τις υποθήκες, την πτώχευση και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, και ενδεχόμενες φορολογικές αλλαγές. Η κυβέρνηση, επίσης, ενέκρινε το 2000 ένα νέο νόμο για την δημιουργία των ζωνών ελεύθερου εμπορίου¹³⁴. Περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις στην ΠΓΔΜ αφορούν τον τομέα της μεταλλουργίας, παραγωγής τσιμέντου, επεξεργασίας αργού πετρελαίου, μεταποίησης τροφίμων και ποτών. Από το 2000 παρατηρείται σημαντική προσέλκυση των επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα και της

¹²⁸ Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf>, September 2010, ημερομηνία πρόσβασης 09.02.2011.

¹²⁹ βλ. παραπάνω

¹³⁰ βλ. παραπάνω

¹³¹ http://www.stat.gov.mk/english/soopstenija_eng.asp?ss=09.01&rbs=6

¹³² http://devdata.worldbank.org/AAG/mkd_aag.pdf

¹³³ Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf>, September 2010, ημερομηνία πρόσβασης 09.02.2011

¹³⁴ <http://www.fe.z.gov.mk/Law%20on%20TIDZs.pdf>

ασφάλισης.

Από τις μεταρρυθμίσεις που πραγματοποίησε η ΠΓΔΜ, η θέσπιση νόμου το 1997 για την εγκατάσταση και την λειτουργία των επιχειρήσεων με ξένα κεφάλαια και η τροποποίησή του το 1998 είχαν ως κύριο στόχο την προσέλκυση των άμεσων ξένων επενδύσεων, χωρίς όμως να θίγονται οι εγχώριες εταιρείες. Ο νόμος αυτός προέβλεπε τόσο την ίση μεταχείριση των αλλοδαπών και των εγχώριων επιχειρήσεων, όσο και τη δυνατότητα επαναπατριισμού των κερδών. Επίσης ο νόμος αυτός εξασφάλιζε τα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Τα βασικά κίνητρα που γενναιόδωρα προσφέρει η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ στους ξένους επενδυτές περιλαμβάνουν τις εξαιρέσεις από τελωνειακούς δασμούς και φορολογικές ελαφρύνσεις, όπως η απαλλαγή από τους εισαγωγικούς δασμούς του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού των ξένων επενδυτών, απαλλαγή από το φόρο επί των κερδών κατά τα πρώτα τρία έτη λειτουργίας και χαμηλός ενιαίος φορολογικός συντελεστής αρχικά ύψους 15%¹³⁵. Το 2008 ο φορολογικός συντελεστής για τις εταιρείες μειώθηκε στο 12% και αργότερα στο 10%¹³⁶. Επίσης είχαν εισαχθεί πιο σύντομες διαδικασίες για την δημιουργία επιχειρήσεων με απευθείας σύνδεση μέσω ηλεκτρονικής υπηρεσίας και μείωση των αναγκαίων ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων. Οι πληρωμές κοινωνικής ασφάλισης καταγράφηκαν σε πέντε κατηγορίες και είχαν μειωθεί από 32,5%¹³⁷ του ακαθάριστου εισοδήματος το 2008 σε 27%¹³⁸ το 2010 με στόχο να μειωθεί σε 22,5%¹³⁹, καθώς το 2011 μειώθηκε και το κόστος φορολογίας για τις επιχειρήσεις μέσω εφαρμογής του φορολογικού συντελεστή μόνο στα διανεμόμενα κέρδη και περαιτέρω βελτιώσεις στην διαδικασία “one-stop shop” για τις επιχειρήσεις. Η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί στη βελτίωση υποδομών, όπως το εθνικό οδικό σύστημα και το σιδηροδρομικό σύστημα. Σαν αποτέλεσμα το επενδυτικό κλίμα, που διαμορφώθηκε μετά από τις λειτουργικές ρυθμίσεις της εγχώριας οικονομίας, έχει ανεβάσει τη χώρα στις εκτιμήσεις της οργάνωσης “Doing business” στην 36η θέση το 2010 και 38η το 2011 ανάμεσα σε 183 χώρες του ΟΟΣΑ¹⁴⁰. Επίσης, η ΠΓΔΜ είναι μία ευρωπαϊκή χώρα με χαμηλό κόστος εργασίας, που αποτελεί ένα από τα βασικά κίνητρα για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και αύξησης της ανταγωνιστικότητας προκειμένου να επιταχύνουν την οικονομική ανάπτυξη.

¹³⁵ http://www.seedcenter.gr/projects/MNE/1stconfer/1stconf_papers/Slavevski.pdf

¹³⁶ <http://www.doingbusiness.org/reforms/overview/economy/macedonia.-fyr>

¹³⁷ Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf>, September 2010, ημερομηνία πρόσβασης 09.08.2011

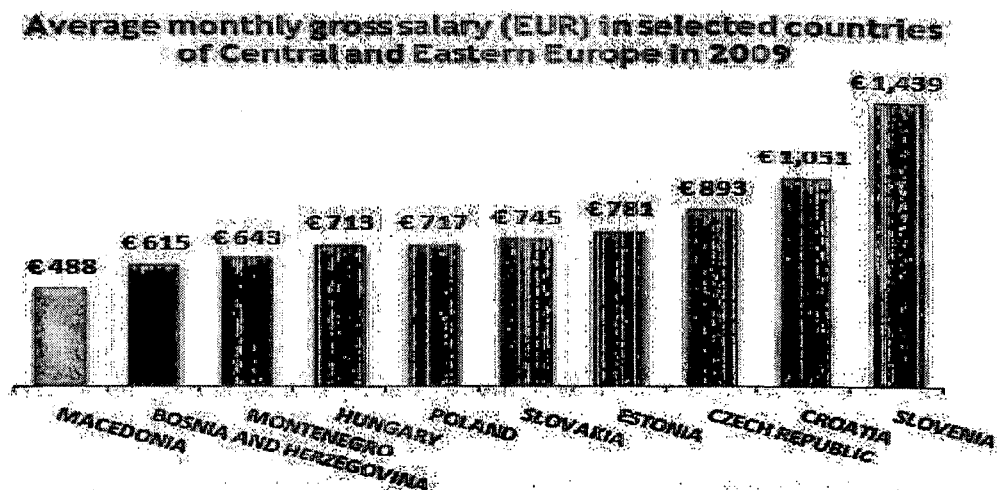
¹³⁸ βλ. παραπάνω

¹³⁹ βλ. παραπάνω

¹⁴⁰ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/macedonia.-fyr>

Figure 1. Wage Competitiveness

Πηγή: World Bank

10.1 ΑΞΕ, οικονομική μεγέθυνση και κοινωνικοί δείκτες.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να συμβάλλουν στην μείωση της φτώχειας με ποικίλους τρόπους. Ο πιο άμεσος είναι η συμβολή στην οικονομική μεγέθυνση της οικονομίας, αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΠ και η μείωση της ανεργίας. Η οικονομική ανάπτυξη της ΠΓΑΜ το διάστημα πριν την οικονομική κρίση, έχει σημειώσει μια σημαντική άνοδο της οικονομίας. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ το 2007 και το 2008 ήταν 6,1%¹⁴¹ και 5%¹⁴² αντίστοιχα και η αύξηση των επενδύσεων κατά 26,8%¹⁴³ το 2008. Οι ΑΞΕ (καθαρές εισροές) αυξήθηκαν από \$128εκ¹⁴⁴ το 1998 σε \$598εκ.¹⁴⁵ το 2008.

Πίνακας 1 : Βασικοί οικονομικοί δείκτες %

Ρυθμός αύξησης	2007	2008	2009 (εκτιμ.)
ΑΕΠ (%)	6,1	5	-0,5
Επενδύσεις (% του ΑΕΠ)	24,6	26,8	25,4
Ανεργία (% του ΕΔ)	35,2	34	32,3
Πληθωρισμός	2,3	8,3	-0,8
Εξαγωγές (%)	14,3	-9,20%	
Εισαγωγές (%)	17,4	-1	

Πηγή: World Bank

¹⁴¹ http://devdata.worldbank.org/AAG/mkd_aag.pdf, ημερομηνία πρόσβασης 04.02. 2011

¹⁴² βλ. παραπάνω

¹⁴³ βλ. παραπάνω

¹⁴⁴ βλ. παραπάνω

¹⁴⁵ βλ. παραπάνω

Πίνακας 2 ΑΕΠ (εκ. \$) και % των φτωχών

	1990	2000	2009
ΑΕΠ (εκ. \$)	4472	3587	9221
% ατόμων που ζουν με \$1,25 την ημέρα		2,9	<2
% των ατόμων που ζουν κάτω από το εθνικό όριο φτώχειας		19,19	23,5

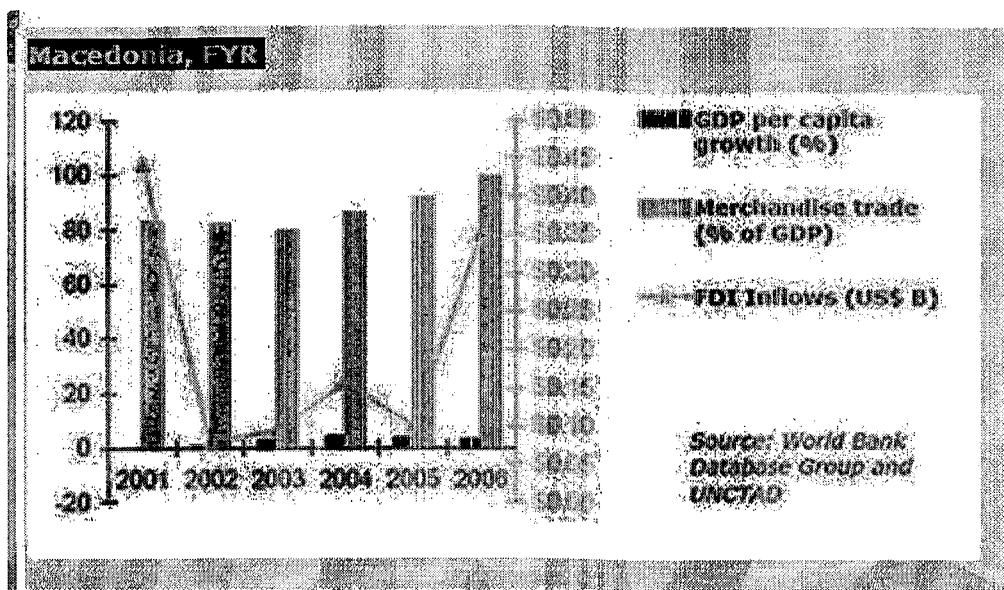
Πηγή: World Bank

Πίνακας 3 Κοινωνικοί δείκτες

	2000	2008
Εγγραφές στην Α' εκπαίδευση	92	92
Εγγραφές στην Β' εκπαίδευση	84	84
% βρεφικής θνησιμότητας (ανά 1000 γεννήσεις)	14	10
% θνησιμότητας κάτω των 5 ετών	16	11
Πρόσβαση στο πόσιμο νερό (%)	100	100
Εκπομπές CO2 (μετρικ. τόνος ανά κεφαλήν)	6	5,3
Προσωπικοί υπολογιστές	3,6	36,8

Πηγή: World Bank

Αύξηση κατά κεφαλήν ΑΕΠ και εισροές των ΑΞΕ

Πηγή: http://www.fdi.net/country/sub_index.cfm?countrynum=122

Πίνακας 4 Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) (Εκατομμύρια δολάρια και τα ποσοστά)

Ροές ΑΞΕ	Ετήσιος μέσος όρος 1990-2000	2004	2005	2006	2007	Ως % ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου			
						Ετήσιος μέσος όρος 1990-2000	2005	2006	2007
Εισροές	80	323	97	424	320	13,1	9,8	38,6	24,6

Πηγή: UNCTAD

Παρόλο που το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε, δεν ισχύει το ίδιο για το βιοτικό επίπεδο και τα ποσοστά ανεργίας. Το 2009 σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας το ποσοστό της ανεργίας ήταν 32,4%, το 2008 33,8% με το μέγιστο ποσοστό 37,3% το 2005¹⁴⁶. Γενικά αυτό που παρατηρείται είναι ότι, ενώ η απασχόληση αυξανόταν κατά μέσο όρο 3,8%¹⁴⁷ ετησίως από το 2005 και έπειτα, το γεγονός αυτό δεν οδήγησε σε σημαντική μείωση της ανεργίας λόγω της σταθερής αύξησης του εργατικού δυναμικού το διάστημα αυτό και της δημιουργίας χαμηλοαμοιβόμενων θέσεων εργασίας. Βάσει των μη εισοδηματικών κριτηρίων, το επίπεδο της φτώχειας βελτιώθηκε, ωστόσο το πρόβλημα παραμένει να υπάρχει. Συγκεκριμένα, ο δείκτης του προσδόκιμου ζωής είναι 74 χρόνια, ενώ τα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας παρουσίασαν μία μείωση σε 13 θανάτους ανά 1.000 γεννήσεις. Όσον αφορά την εκπαίδευση, οι δείκτες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας

¹⁴⁶ Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf>, September 2010., ημερομηνία πρόσβασης 09.08.2011

¹⁴⁷ βλ. παραπάνω

εκπαίδευσης είναι υψηλά, όμως σε επίπεδα επαγγελματικής εκπαίδευσης υπάρχει μία υστέρηση. Επίσης η ποιότητα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και οι επιδόσεις των μαθητευομένων υστερούν σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες¹⁴⁸.

Ο δείκτης GINI, ο οποίος μετρά την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των νοικοκυριών και ατόμων μέσα σε μία οικονομία με την απόλυτα ίση κατανομή να εκφράζεται με το 0 και με το 100 να εκφράζεται τέλεια ανισότητα, το διάστημα 2003-2009 εκτιμάται να είναι 40 μονάδες¹⁴⁹. Η κατανομή του εισοδήματος έχει σημασία ως προς την αναδιανομή των κερδών από την αναπτυξιακή διαδικασία στα φτωχά στρώματα της κοινωνίας, δηλαδή κατά πόσο θα αυξηθεί το εισόδημα των φτωχών με μία ποσοστιαία αύξηση μέσου εισοδήματος. Ο μικρός δείκτης ανισότητας σημαίνει ότι η ανάπτυξη θα μειώσει περισσότερο τα επίπεδα της φτώχειας. Η αναδιανεμητική πολιτική και η ταχύτερη αύξηση του εισοδήματος των φτωχότερων στρωμάτων σε σύγκριση με τους πιο πλούσιους μπορεί να είναι μία αδιέξοδος από την φτώχεια. Στην περίπτωση της ΠΓΑΜ, ο δείκτης αυτός είναι αρκετά υψηλός, που σημαίνει ότι υπάρχει μία ανισοκατανομή του πλούτου και ότι η αναδιανεμητική πολιτική του κράτους δεν ευνοεί το φτωχό πληθυσμό της χώρας.

Από τις κινήσεις της κυβέρνησής της ΠΓΑΜ φαίνεται ότι η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων έχει συνδεθεί άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και με την μείωση του αναπτυξιακού χάσματος. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις και η εγκατάσταση των πολυεθνικών εταιρειών δεν αποτελούν την πανάκεια για την μείωση του επιπέδου της φτώχειας. Την περίοδο 2000-2009, ενώ η χώρα βρισκόταν σε φάση ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης, το ποσοστό των ατόμων που ζουν κάτω από το εθνικό επίπεδο της φτώχειας έχει αυξηθεί κατά περίπου 4%. Το ενθαρρυντικό είναι ότι οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από τις πολυεθνικές εταιρείες ανήκουν στον επίσημο τομέα της οικονομίας, και όχι παράτυπης οικονομίας, έστω και αν είναι χαμηλής εξειδίκευσης και αμοιβής. Οι δείκτες που αφορούν τις βασικές ανάγκες των ατόμων είναι ενθαρρυντικοί. Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας φαίνεται ότι, τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάπτυξης δεν είχαν διοχετευτεί στο σύνολο της οικονομίας ομοιογενώς. Δηλαδή η περιφέρεια της χώρας ήταν εκείνη που περισσότερο στερήθηκε και έχει παρουσιάσει μεγαλύτερα ποσοστά επιπέδου της φτώχειας. Παρά της λειτουργικές μεταρρυθμίσεις, η χώρα παραμένει δυσλειτουργική, με σημαντικές ελλείψεις στην λειτουργία των βασικών οργάνων δημόσιας διοίκησης, όπως π.χ. δικαστήρια, με την ύπαρξη μεγάλης εκτάσεως παραοικονομίας. Το μακροοικονομικό περιβάλλον επίσης είναι επιβαρυνμένο με τις φούσκες τόσο στο χρηματιστήριο όσο και στην αγορά ακινήτων, με την αύξηση του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος των

¹⁴⁸ Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf>, September 2010., ημερομηνία πρόσβασης 09.08.2011

¹⁴⁹ http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?order=wbapi_data_value_2008+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc, ημερομηνία πρόσβασης 15.06.2011

τρεχουσών συναλλαγών που αντισταθμίζεται με τα εμβάσματα των μεταναστών. Τα επίπεδα της διαφθοράς στη χώρα είναι υψηλά αν και η κυβέρνηση στοχεύει στη καταπολέμησή της. Δεδομένου ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις εμφανίζουν ευαισθησία στους περιορισμούς του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της λειτουργίας των θεσμών, φαίνεται ότι, το περιβάλλον δεν είναι αρκετά προσαρμοσμένο για την αφομοίωση των ξένων επενδύσεων και για αυτό το λόγο τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα δεν έχουν τόσο μεγάλη επίδραση στην συνολική οικονομία της ΠΓΔΜ. Επίσης, η τεχνολογική και εκπαιδευτική υστέρηση της χώρας επιβραδύνει περαιτέρω την προσαρμογή του επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Παρότι οι εργαζόμενοι στις πολυεθνικές επιχειρήσεις πληρώνονται περισσότερο από ότι σε εγχώριες επιχειρήσεις, οι μισθοί στην τοπική αγορά είναι πολύ χαμηλοί.

Οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν ότι, η παρουσία των ΑΞΕ σε μία χώρα ενθαρρύνει την συγκέντρωση του κεφαλαίου, τις νέες εισροές και την μεταφορά τεχνολογίας, η οποία παράλληλα πολλαπλασιάζει το απόθεμα της γνώσης στη χώρα υποδοχής. Μέσω της εκπαίδευσης, των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και της εισαγωγής νέων βέλτιστων πρακτικών αυξάνεται η αποδοτικότητα της εργασίας. Έτσι, οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να είναι η λύση για την ανάπτυξη και τεχνολογική πρόοδο μίας πιο τεχνολογικά καθυστερημένης χώρας. Επιπλέον, ένας έμμεσος τρόπος, με τον οποίο οι ΑΞΕ επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη και τα επίπεδα της φτώχειας, είναι η διάχυση των θετικών αποτελεσμάτων σε άλλους κλάδους οικονομίας που μέσω πολλαπλασιαστικών επιδράσεων δημιουργούν θέσεις εργασίας σε άλλους τομείς. Οι ποιοτικές έμμεσες επιπτώσεις είναι εξίσου σημαντικές και αφορούν όλο το φάσμα των ανθρώπινων αναπτυξιακών θεμάτων, όπως η επαγγελματική κατάρτιση, η εκπαίδευση, η ισότητα των φύλων, στέγαση, βελτίωση της υγείας και καθ' εξής. Ωστόσο, σε επίπεδο της χώρας που δέχεται τις ΑΞΕ, οι προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδυτών πρέπει να συνδυάζονται με ένα πρόγραμμα μακροοικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής στήριξης, βελτίωσης των υποδομών και μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση, προκειμένου να υπάρχουν θετικά αποτελέσματα από την δραστηριοποίηση των ΠΕ και για να μειωθεί το επίπεδο της φτώχειας. Τα κίνητρα που χορηγεί μία χώρα πρέπει να προσανατολίζονται σε επενδύσεις που απασχολούν τους πιο αποδοτικούς και σε πλεόνασμα πόρους. Αλλιώς, υπάρχει κίνδυνος να αποκομίζουν τα οφέλη μόνο οι ΠΕ, και όχι τα κράτη. Στο συστημικό επίπεδο ίσως απαιτείται πιο σαφές ρυθμιστικό πλαίσιο και για την λειτουργία των ΠΕ, αλλά και για τα πακέτα κινήτρων που δίνονται στις ΠΕ από τα κράτη, και για την αποφυγή των μονοπωλιακών και ολιγοπωλιακών καταστάσεων, που αποτελούν καθαρή μείωση του εισοδήματος των κατοίκων της χώρας υποδοχής. Ο ρόλος των ΠΕ στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και στην μείωση της φτώχειας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους διαμορφωτές των στρατηγικών των Π.Ε.

11. Τα βασικά συμπεράσματα

Η παγκοσμιοποίηση ως σύγχρονο φαινόμενο έγινε δυνατή λόγω ενός μείγματος γεγονότων που έχουν συμβεί τις τελευταίες δεκαετίες, όπως μείωση του κόστους μεταφορών, κατάργηση των τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο και στις χρηματοοικονομικές ροές και ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών. Σήμερα το παγκοσμιοποιημένο σύστημα δεν κυριαρχείται μόνο από τις ισχυρές κυβερνήσεις, αλλά και από πολυεθνικές εταιρείες, διεθνείς οργανισμούς, άτυπους θεσμούς, καθώς και τις περιφερειακές ενώσεις. Όλος ο κόσμος έχει μετατραπεί σε μια αρένα όπου οι οικονομικές δραστηριότητες των ανθρώπων είναι αλληλένδετες και η ανάπτυξη μίας χώρας είναι αδύνατη χωρίς να λαμβάνονται υπόψη εξωτερικοί παράγοντες. Τα αποτελέσματα της διακυβέρνησης του παγκοσμιοποιημένου συστήματος είναι μικτά. Από την μία, τα έθνη -κράτη χάνοντας ένα ουσιαστικό μέρος της ισχύος τους, αδυνατούν να αντιμετωπίζουν επίκαιρα προβλήματα τόσο στο εθνικό όσο και στο διεθνές επίπεδο. Οι φιλελεύθερες πολιτικές παρόλη την αύξηση του συνολικού παγκόσμιου πλούτου, δεν κατάφεραν να λύσουν το πρόβλημα του χάσματος των ανεπτυγμένων και των λιγότερα ανεπτυγμένων χωρών, και να μοιράσουν τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης εξίσου. (και στους μεν και στους δε.). Αντιθέτως, η συστημικές κρίσεις επιδεινώνουν την κατάσταση και διευρύνουν το χρέος τους ενώ ταυτοχρόνως προσθέτουν και νέα κράτη στο στρατό των φτωχών. Επίσης, οι κοινωνικές ανισότητες στο εσωτερικό των κρατών διευρύνονται λόγω της αύξησης της ανεργίας. Από την άλλη παρατηρείται η ενίσχυση του ρόλου των πολυεθνικών, που πλέον γίνονται καθοριστικός παράγοντας για την τύχη της κάθε χώρας στο διεθνές σύστημα και εισβάλλουν σε περιοχές που παραδοσιακά θεωρούντο του δημόσιου συμφέροντος. Παράλληλα προωθούν έντονα τις πρακτικές όπως ιδιωτικοποιήσεις, απελευθέρωση αγοράς αγαθών και κεφαλαίων, οι οποίες συμβάλλουν στην μεγιστοποίηση των κερδών τους. Εξετάζοντας ένα μεγάλο μέρος της πορείας της οικονομικής παγκοσμιοποίησης παρατηρείται ότι η διαδικασία παγκοσμιοποίησης έχει ωφελήσει ιδιαίτερα της πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες ναι μεν αποτελούν μία λογική συνέπεια των διαδικασιών της, αλλά είναι και η κύρια κινητήρια δύναμη των αλλαγών αυτών. Βλέπουμε επίσης και θετικές και αρνητικές επιδράσεις των δράσεων των πολυεθνικών και στις χώρες προέλευσης και υποδοχής. Το κύριο όφελος που αποκομίζει η χώρα υποδοχής είναι η άντληση πόρων και όχι μόνο με την μορφή των κεφαλαίων αλλά και με την μορφή των νέων τεχνολογιών, τεχνογνωσίας, κατάρτισης και εμπειρίας. Ωστόσο υπάρχουν ζητήματα όπως η αύξηση της ανεργίας, μόλυνση του περιβάλλοντος, μετανάστευση και θέματα απώλειας εθνικής αυτονομίας, τα οποία επιδεινώνονται με την διείσδυση των πολυεθνικών σε εγχώριες αγορές. Πολλά από αυτά τα θέματα δεν μπορούν να λυθούν μόνο με εσωτερικές δυνάμεις, απαιτείται συλλογική δράση στο πλαίσιο των διεθνών θεσμών, οι οποίοι πρέπει να εστιάσουν στην εξισορρόπηση του συστήματος και στη σωστή διακυβέρνηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Καδδα Δ., Τσίρου Θ., “Το εύρω-σχέδιο για τις εταιρείες- Τα κίνητρα της Κομισιόν για εξωστρεφείς “επενδυτές”, *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, Οικονομία, 3 Απριλίου 2011.
2. Καλλιώρας Η. Δ., *Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Θεωρητικές προσεγγίσεις ισχύος και πλούτου σε διεθνικό επίπεδο*, Σιδέρης Αθήνα 1998.
3. Λεβεντάκης Ι., *Μακροοικονομική Ανοικτής Οικονομίας*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1995
4. Λεβεντάκης Ι., *Μακροοικονομική Ανοικτής Οικονομίας*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1995
5. Μελάς-Πολλάλης, *Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές επιχειρήσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα 2005.
6. Μπαμπανάσης Σ., *Νέα Διεθνής Οικονομία*, Παπαζήσης Αθήνα 2004
7. Πανηγυράκης Γ., *Διεθνές Εξαγωγικό Μάρκετινγκ*, Τόμος Ι, Β' Έκδοση, Σταμούλης, Αθήνα 1999
8. Παπανδρέου Β., *Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Αναπτυσσόμενες Χώρες*, Gutenberg, Αθήνα 1986
9. Πελαγίδης Θεόδωρος Κ., Εισαγωγή – Επιμέλεια, *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000.
10. Πελαγίδης Θεοδωρής, Επιμέλεια, *Η Νέα Παγκόσμια Οικονομία- Χρηματιστικό κεφάλαιο και βιομηχανική αποδιάρθρωση*, Εξάντας, Αθήνα 1994.
11. Πουρναράκης, Χ.Ε., *Διεθνή Οικονομία: Μία Εισαγωγική Προσέγγιση*, Σμπίλιας “Το Οικονομικό”, Αθήνα 1991

12. Ρουμελιώτης Π. Β., *Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Υπερκοστολογήσεις – Υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα*, Παπαζήσης Αθήνα 1978
13. Ρουμελιώτης Π.Β, *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2002
14. Ρουμελιώτης Π.Β, *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009
15. Ρουμελιώτης Π.Β., *Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2006

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Al-Sadig Ali, “The Effects of Corruption on FDI Inflows” , *Cato Journal*, Vol. 29, No. 2 Spring/Summer 2009, διαθέσιμο στο <http://www.cato.org/pubs/journal/cj29n2/cj29n2-4.pdf>
2. Bartels Frank L., “Multinational Enterprises' Foreign Direct Investment Location Decisions within Global Factory”, Research and Statistic Branch Working Paper 04/2009, *UNIDO*, διαθέσιμο στο http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/RSF_DPR/WP042009_Ebook.pdf,
3. Bénassy-Quéré Agnès, Fontagné Lionel, Lahrèche-Révil Amina, “Tax Competition and Foreign Direct Investment”, CEPII, Working Paper N 2003-17, διαθέσιμο στο <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2003/wp03-17.pdf>.
4. Bhagwati J., “Why Multinationals Help Reduce Poverty”, *The World Economy* 2007, διαθέσιμο στο <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2007.00879.x/pdf>
5. Brown D.K., Deardorff A. V. and Stern R. M., “Multinationals, Wages and Working Conditions in Developing Countries”, Working Paper N483, διαθέσιμο στο <http://www.fordschool.umich.edu/rsie/workingpapers/Papers476-500/r483.pdf>
6. Caves R. E., *Multinational Enterprise and Economic Analysis*, Third Edition, Cambridge University Press 2007.
7. Colin Crouch, “Privatised Keynesianism: An Unacknowledged Policy Regime”, *The British Journal of Politics and International Relations*, Volume 11 2009, σελ. 382-399.
8. Crothy J., Epstein G., and Kelly P., “Multinational corporation in the neo-liberal regime”, διαθέσιμο στο http://bss.sfsu.edu/jmoss/resources/635_pdf/No_23_CrothyEpsteinKelly.pdf
9. De Mello Luis R, Jr, "Foreign data investment-led growth: evidence from time series and panel data", Oxford University Press, *Oxford Economic Papers* 51(1999). 133-151, διαθέσιμο στο <http://oep.oxfordjournals.org/content/51/1/133.full.pdf+html>

10. Document of The World Bank, Country Partnership for Former Yugoslav Republic of Macedonia, διαθέσιμο στο <http://siteresources.worldbank.org/MACEDONIAEXTN/Resources/CPS.pdf> , September 2010.
11. Foreign Direct Investment and Multinational Corporation, διαθέσιμο στο <http://www.fep.up.pt/docentes/fcastro/chapter%202.pdf>
12. Former Yugoslav Republic of Macedonia: Selected Issues, *IMF*, 2006, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sctr/2006/cr06345.pdf>
13. Gilpin R., *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Η παγκόσμια οικονομία τον 21ο αιώνα*, Ποιότητα, Αθήνα 2010.
14. Harrison B. - Bluestone B., *Η αναδόμηση και ο κόσμος της υπερ-χρηματιστικής οικονομίας*, Πελαγίδης Θεοδωρής, Επιμέλεια, *Η Νέα Παγκόσμια Οικονομία- Χρηματιστικό κεφάλαιο και βιομηχανική αποδιάρθρωση*, Εξάντας 1994. <http://www.bidstrup.com/economics.htm>
15. Jeffrey J. Schott, “Global Economic Governance: Beyond Management by the United States and the European Union? America, Europe, and the New Trade Order”, *Business and Politics*, Volume 11, Issue 3 2009, Article 1, διαθέσιμο στο jschott@petersoninstitute.org *Journal of International Affairs*; Spring 1999; 52, 2; ABI/INFORM Global
16. Kapstein E., *Οι εργαζόμενοι και η παγκόσμια οικονομία*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000
17. Klein Michael , Aaron Carl , and Hadjimichael Bitá, “Foreign Direct Investment and Poverty Reduction”, διαθέσιμο στο [http://www.ifc.org/ifcext/fias.nsf/AttachmentsByTitle/FDIandPovertyReduction/\\$FILE/FDIandPovertyReduction.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/fias.nsf/AttachmentsByTitle/FDIandPovertyReduction/$FILE/FDIandPovertyReduction.pdf)
18. Krugman P., “Bad jobs at bad wages are better than no jobs at all”, διαθέσιμο στο <http://www.slate.com/id/1918/>

19. Krugman P., *Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000.
20. Lodge G., Wilson C., “A Corporate Solution to Global Poverty: How Multinationals Can Help the Poor and Invigorate Their Own legitimacy”, *Foreign Affairs*, May/June 2007, <http://www.foreignaffairs.com/articles/62486/richard-n-cooper/a-corporate-solution-to-global-poverty-how-multinationals-can-he>
21. McAleese D., *Οικονομική για επιχειρησιακές σπουδές*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2005
22. Malte Luebker , Inequality, income shares and poverty: The practical meaning of Gini coefficients, ILO, Travail Policy Brief N3, διαθέσιμο στο http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_145695.pdf
23. Mark Blyth; Hendrik Spruyt, “Ourpast as prologue: introduction to the tenth anniversary issue of the Review of International Political Economy”, Online publication date: 04 June 2010, διαθέσιμο στο <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713393878>., <http://dx.doi.org/10.1080/09692290310001601894> pg. 557
24. Quinlivan G. M., “Multinational Corporations: Myths and Facts”, διαθέσιμο στο <http://www.acton.org/pub/religion-liberty/volume-10-number-6/multinational-corporations-myths-and-facts>
25. Sachs J., *Διεθνή Οικονομικά: Εκκλειδώνοντας τα Μυστήρια της Παγκοσμιοποίησης*, Εισαγωγή – Επιμέλεια Πελαγίδης Θ. Κ., *Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 2000.
26. Scott H. , “Organizational Structure”, Feb 9th 2009, διαθέσιμο στο <http://www.heberts.net/organizational-structure>
27. Seun O., Multinationals Companies (MNCs) Defined, διαθέσιμο στο <http://ezinearticles.com/?Multinational-Companies-%28MNCs%29-Defined&id=5171192>

28. Simon J. Evenett; Michael Meier, “An Interim Assessment of the US Trade Policy of ‘Competitive Liberalization’”, *The World Economy* 2008
29. Sklair L., *The Transnational Capitalist Class*, Blackwell 2001
30. Smith A., *The Invisible Hand*, Penguin Books 2008.
31. Stiglitz J. E., *Ο Θθρίαμβος της απληστίας*, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2011
32. Stiglitz J. E., *Η Μεγάλη Ασταπάτη*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2003
33. UN Conference on Trade and Development. ASIT Advisory Studies N16. “Tax Incentives and Foreign Direct Investment. A Global Survey, NY & Geneva 2000, διαθέσιμο στο http://www.unctad.org/en/docs/iteipcmisc3_en.pdf
34. Vernor R., “The Technology Factor in International Trade”, NY NBER, 1970
35. Williamson, J., “What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?”, *The World Bank Research Observer*, vol.15, no 2(August 2000), pp251-64.
36. Williamson, J., «Did the Washington Consensus Fail?», Peterson Institute for International Economics, Outline of speech at the Center for Strategic & International Studies Washington,DC November 6, 2002, 169; *Institute for International Economics*.
37. Wilson J.D., “Theories of tax competition”, *National Tax Journal*, June 1999,52,2, διαθέσιμο στο <http://socserv.mcmaster.ca/cuffk/wilson.pdf>
38. World Investment Report 2010, διαθέσιμο στο <http://www.unctad.org/templates/webflyer.asp?docid=13423&intItemID=2068&lang=1>
39. World Investment Report, Trends and Determinants, *United Nations Publications* 1998, διαθέσιμο στο http://www.unctad.org/en/docs/wir98_en.pdf , ημερομηνία πρόσβασης 04/09/2011

40. Zodrow G.R. and Mieszkowski P.—“Pigou, Tiebout, property taxation, and the underprovision of local public goods”, *Journal of Urban Economics*, , May 1986, Pages 356-370 , διαθέσιμο στο <http://www.sciencedirect.com/science/article/B6WMG-4D9PR60-T/2/e4ec0379e449bc7be5ed59ded133fb31>

ΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΑΡΑΜΠΟΠΕΣ

1. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>
2. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/macedonia,-fyr/>
3. http://devdata.worldbank.org/AAG/mkd_aag.pdf
4. <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GNIPC.pdf>
5. <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>
6. <http://www.buzzle.com/articles/central-and-eastern-europe-cee-global-recession-and-foreign-direct-investment-fdi.html>
7. http://www.stat.gov.mk/english/soopstenija_eng.asp?ss=09.01&rbs=6
8. http://www.fdi.net/country/sub_index.cfm?countrynum=122
9. <http://www.finance.gov.mk/>
10. http://www.unctad.org/sections/dite_dir/docs/wir08_fs_mk_en.pdf
11. <http://www.unctad.org>
12. www.unglobalcompact.org.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000106785